

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS MOKYKLA

RENATA ŠULIENĖ
ADMINISTRACINĖ TEISĖ

BYLINĖJIMOSI IŠLAIDŲ ATLYGINIMAS NAGRINĖJANT
ADMINISTRACINIUS GINČUS

Magistro baigiamasis darbas

Magistrinio darbo vadovas –
prof. dr. Audrius Bakaveckas

Vilnius, 2026

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. BYLINĖJIMOSI IŠLAIDŲ SAMPRATA IR TEISINIS REGLAMENTAVIMAS ADMINISTRACINIUOSE GINČUOSE	7
1.1. Bylinėjimosi išlaidų instituto raida.....	7
1.2. Bylinėjimosi išlaidų samprata	16
1.3. Bylinėjimosi išlaidų atlyginimo teisinis reguliavimas Lietuvoje ir kituose užsienio valstybėse.....	20
2. BYLINĖJIMOSI IŠLAIDŲ RŪŠYS ADMINISTRACINIUOSE GINČUOSE.....	31
2.1. Žyminis mokestis.....	31
2.1.1. Žyminio mokesčio dydis	36
2.1.2. Atleidimas nuo žyminio mokesčio mokėjimo	40
2.2. Kitos su bylos nagrinėjimu susijusios išlaidos	45
2.3. Sumos, išmokėtos liudytojams, vertėjams, specialistams, ekspertams ir ekspertų organizacijoms	48
2.4. Išlaidos advokato ar advokato padėjėjo teisinėms paslaugoms apmokėti.....	53
2.5. Kitos būtinos ir pagrįstos išlaidos, nesusijusios su teisinių paslaugų teikimu.....	61
3. AKTUALIAUSIOS LVAT PRAKTIKOS DĖL BYLINĖJIMOSI IŠLAIDŲ PASKIRSTYMO ADMINISTRACINIUOSE GINČUOSE ANALIZĖ	68
3.1. Išlaidų paskirstymas, skundą tenkinus iš dalies.....	68
3.2. Išlaidų paskirstymas, kai byla užbaigiama nepriėmus teismo sprendimo	74
3.3. Išlaidų paskirstymas esant šalių daugėjimui	82
IŠVADOS	89
PASIŪLYMAI	91
LITERATŪRA	92
SANTRAUKA	98
SUMMARY	99

IVADAS

Temos aktualumas. Bylinėjimosi išlaidų paskirstymas ir atlyginimas administraciniuose ginčiuose šiuolaikinėje visuomenėje tampa vis aktualesne tema, kadangi žmonės vis dažniau susiduria su viešojo administravimo subjektų priimtais jų atžvelgiu administraciniais sprendimais¹, kurie asmenims gali sukelti teises pasekmes. Magistro baigiamojo darbo temos aktualumą lemia tai, kad šiuo metu bylinėjimosi išlaidų instituto taikymo ypatumai administraciniame procese yra mažai nagrinėjama tema teisės doktrinoje. Be to, viešajame administravime vykstantiems spartiems socialiniams pokyčiams², atsiranda naujo mokslinio požiūrio būtinumas, kuris atskleistų tinkamą bylinėjimosi išlaidų atlyginimo mechanizmo veikimą, užtikrinant veiksmingą teisingumo įgyvendinimą.

Pažymėtina, kad bylinėjimosi išlaidų priteisimo klausimai administraciniuose ginčiuose yra aktualūs ne tik asmenims ginantiems savo pažeistas teises nuo viešojo administravimo subjektų neteisėtų sprendimų ar jų veiksmų, bet ir viešojo administravimo subjektui ginant valstybės interesus. Nes ne tik asmeniui stojant į teisminę kovą prieš valdžios institucijas, bet ir viešojo administravimo subjektui, siekiant tinkamai apginti valstybės (savivaldybės) interesus, dažnai tenka įrodinėti patirtų atstovavimo administraciniame procese išlaidų pagrįstumą, nes kaip nustatyta Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo (toliau – ABTĮ) 40 straipsnio 5 dalyje, tokių išlaidų atlyginimas gali būti įmanomas tik tais atvejais, kai advokato dalyvavimas buvo būtinas. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (toliau – LVAT) nuosekliai laikosi pozicijos, kad priteistinos tik būtinoms, pagrįstoms ir suinteresuotos šalies realiai turėtoms bylinėjimosi išlaidoms³. Todėl norint atskleisti tokių išlaidų atlyginimo būtinumo kriterijus, būtina išsamiai išnagrinėti bylinėjimosi išlaidų instituto paskirtį administraciniuose ginčiuose, teisės teoriją ir teismų praktiką, taip pat tarp teorijos ir teismų praktikos atsirandančius neatitikimus.

Tyrimo problema. Nors ABTĮ reglamentuoja bylinėjimosi išlaidų paskirstymą, tačiau tokių išlaidų atlyginimo teisinis reguliavimas administraciniuose ginčiuose nėra aiškiai diferencijuotas nuo civilinio proceso, dėl ko ir kyla teisinio neapibrėžtumo, teisės taikymo nevienodumo ir proceso šalių interesų disbalanso problemų. Dėl bylinėjimosi išlaidų instituto, sprendžiant administracinius ginčus, teisinio reglamentavimo nepakankamumo, teismams daugeliu atvejų paliekama plati diskrecija nustatant esminius kriterijus, kurie turės lemiamą

¹ 2024 m. Regionų administraciniame teisme vidutinis darbo krūvio rodiklis buvo 58,33, t. y. 3 % didesnis nei 2023 m., kai šis rodiklis siekė 56,50 // <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2025/03/teismu-veiklos-2024-m.-ataskaita.pdf>; prisijungimo laikas: 2025-10-21.

² Vladislavas Domarkas, „Viešojo administravimo paradigmos kaitos atspindžiai dešimtmečio pabaigos publikacijose“, Viešojo politika ir administravimas 10(1) (2011): 9-16.

³ LVAT 2012 m. sausio 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS63-49/2012.

reikšmę sprendžiant atstovavimo išlaidų viešojo administravimo subjektui priteisimo klausimą. Trūksta aiškumo, kokios reikšmingos aplinkybės, nustatant bylinėjimosi išlaidų dydį bei pripažįstant tokias išlaidas pagrįstomis, gali būti vertinamos kaip pakankamas pagrindas priteisiant bylinėjimosi išlaidų atlyginimą administraciniuose ginčiuose. Todėl iškyla klausimas, ar šiuo metu galiojantis bylinėjimosi išlaidų atlyginimo teisinis reguliavimas administraciniuose ginčiuose yra pakankamas, kad būtų užtikrintas visapusiškas patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimas?

Magistro baigiamojo darbo naujumas ir ištyrimo lygis. Bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimas administraciniuose ginčiuose Lietuvoje iki šiol nėra išsamiai išnagrinėtas teisės doktrinoje. Daugiausiai šis klausimas nagrinėtas civilinėje teisėje. Pažymėtina, jog daugiausiai dėmesio bylinėjimosi išlaidų atlyginimo analizei skyrė civilinės teisės mokslininkai V. Mikelėnas⁴, E. Laužikas⁵, V. Nekrošius⁶, A. Driukas bei V. Valančius⁷, kurie savo moksliniuose straipsniuose labiau akcentavo bylinėjimosi išlaidų paskirstymo principų svarbą bei reglamentavimo aspektus civiliniame procese. Administracinės justicijos srityje bylinėjimosi išlaidų specifika, ypač susijusi su viešojo ir privataus intereso balansu, dažnai lieka nepakankamai išryškinta. Darbo naujumą lemia keli aspektai. Pirma, analizuojama siauresnė, būtent administracinių ginčų sritis, kurioje bylinėjimosi išlaidų paskirstymo principai įgyja specifinių bruožų dėl institucinio proceso ypatumų, pareiškėjo dažnai silpnesnės padėties bei viešojo intereso aspekto. Antra, šiame darbe ypatingas dėmesys skiriamas praktinių problemų analizei, remiantis aktualia LVAT praktika, kurios kaita leidžia identifikuoti naujas tendencijas ir iššūkius. Teismų praktikoje, ypač LVAT nutartyse, galima rasti reikšmingų išaiškinimų dėl bylinėjimosi išlaidų pagrįstumo, atlyginimo tvarkos ir ribų. Taip pat svarbūs Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau - EŽTT) sprendimai, kuriuose akcentuojama teisė į veiksmingą teisminę gynybą ir proporcingą bylinėjimosi išlaidų paskirstymą.

Magistro baigiamojo darbo reikšmė. Bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimas administraciniuose ginčiuose turi didelę teorinę ir praktinę reikšmę, nes yra tiesiogiai susijęs su asmens teisių į veiksmingą teisinę gynybą įgyvendinimu. Šis darbas padeda atskleisti bylinėjimosi išlaidų administracinėse ginčiuose paskirstymo tarp proceso šalių ypatumus bei teismų praktikoje taikomus kriterijus, turinčius lemiančią reikšmę, sprendžiant atstovavimo išlaidų viešojo administravimo subjektui priteisimo klausimą.

Darbo reikšmė teoriniu požiūriu pasireiškia tuo, kad sistemingai analizuojama šiuo metu galiojanti teisinė bazė, apimanti Administracinių bylų teisenos įstatymo, Civilinio proceso

⁴ Mikelėnas V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 1997.

⁵ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003.

⁶ Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. Vilnius: Justitia, 2002.

⁷ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. II tomas. Vilnius: teisinės informacijos centras, 2006.

kodekso bei kitų teisės aktų nuostatas, susijusias su bylinėjimosi išlaidų atlyginimu. Be to, darbe remiamasi Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika, kuri formuoja svarbias aiškinimo ir taikymo gaires, tačiau dažnai nėra nuosekliai apibendrinta ar išanalizuota. Atsižvelgiant į tai, darbas ne tik papildo esamą teisinę literatūrą nauju požiūriu į administracinių ginčų bylinėjimosi išlaidų kompensavimo temą, bet ir gali būti naudingas praktikoje dirbantiems teisininkams, administracinių institucijų atstovams bei teisėjams, siekiant užtikrinti efektyvesnį ir teisingesnį proceso sąnaudų paskirstymą.

Magistro baigiamojo darbo tikslas – ištirti bylinėjimosi išlaidų instituto raidą, atskleisti bylinėjimosi išlaidų sampratą ir rūšis administraciniuose ginčiuose, išanalizuoti Lietuvos bei užsienio valstybių bylinėjimosi išlaidų atlyginimo teisinio reglamentavimo ir LVAT praktikos ypatumus.

Pagal tyrimo tikslą darbe sprendžiami šie **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti bylinėjimosi išlaidų instituto raidą, sampratą bei teisinį reglamentavimą Lietuvos bei užsienio valstybių teisės sistemose.
2. Išnagrinėti bylinėjimosi išlaidų rūšis administraciniuose ginčiuose.
3. Įvertinti teismų praktiką dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo administracinėse bylose.

Siekiant įgyvendinti darbo tikslą bei išsikeltus uždavinius, darbe buvo taikyti sisteminis, lingvistinis, istorinis, dokumentų analizės, lyginamasis, loginės analizės, teismų praktikos analizės, apibendrinimo bei empirinis metodai.

Sisteminis metodas taikytas siekiant atskleisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą reglamentuojančių teisės aktų tarpusavio ryšį. Šio metodo pagalba buvo tiriama teisės normų atitiktis kitoms normoms, kaip atskiri teisės aktai, jų normos ir principai dera tarpusavyje ir kaip jie turi būti aiškinami bei taikomi praktikoje.

Lingvistinis metodas taikytas siekiant atskleisti ABTĮ teisės normų reikšmę, analizuojant šių normų turinį.

Istorinis metodas taikytas, norint atskleisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimo instituto raidą Lietuvos administracinėje teisėje, pagrindinį dėmesį skiriant priežastims, lėmusioms bylinėjimosi išlaidų reglamentavimo esminius pokyčius, nustatyti. Taikant istorinį metodą, tiriamas bylinėjimosi išlaidų atlyginimo institutas administraciniuose ginčiuose, remiantis Lietuvos teisinės sistemos raida nuo nepriklausomybės atkūrimo iki dabar.

Dokumentų analizės metodas taikytas nagrinėjant Lietuvos Respublikos teisės aktus, reglamentuojančius bylinėjimosi išlaidų atlyginimą administraciniame procese, taip pat administracinių teismų praktikos pavyzdžius bei Europos Sąjungos teisės nuostatas, susijusias su teise į veiksmingą teisinę gynybą. Teisės dokumentų kokybinė analizė leido labiau įsigilinti į teismo sprendimų turinio prasmę, interpretacijas, vertybes bei argumentus. Šio metodo

panaudojimas darbe leido atskleisti Lietuvos įstatymų ir teismų praktikos formuojamus bylinėjimosi išlaidų atlyginimo principus bei jų taikymo ribas.

Lyginamasis metodas naudotas siekiant įvertinti kitų šalių bylinėjimosi išlaidų atlyginimo reglamentavimo ypatumus ir palyginti juos su Lietuvos teisine sistema, siekiant išryškinti galimas gerąsias praktikas ar alternatyvius sprendimus. Taikant lyginamąjį metodą, darbe buvo atskleisti panašumai ir skirtumai tarp Lietuvos, Lenkijos ir Čekijos teisinių sistemų, kurie ateityje galėtų būti naudojami kaip pavyzdys nacionalinio reguliavimo tobulinimui.

Loginės analizės metodo pagalba buvo vertinamas administracinių teismų praktikos nuoseklumas aiškinant teisės normas. Šio metodo taikymas padėjo atskleisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą administraciniuose ginčiuose reglamentuojančių teisės normų bei teismų praktikos suderinamumą su pagrindiniais principais.

Teismų praktikos analizės metodas naudotas atlikti bylinėjimosi išlaidų atlyginimo taisyklių taikymo administraciniuose ginčiuose išsamesnį tyrimą. Šio metodo taikymas darbe padėjo atskleisti teismų formuojamus praktinius kriterijus išlaidų priteisimui bei atskleisti teisinio reguliavimo trūkumus ir įvertinti sprendimų atitiktį teisingumo bei žmogaus teisių principams.

Apibendrinimo metodas taikytas formuluojant darbo išvadas ir siūlymus, remiantis atlikta teisine ir praktine analize.

Magistro baigiamojo darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys dėstomosios dalys ir išvados. Pabaigoje taip pat pateikiamas naudotos literatūros sąrašas. Pirmojoje dėstomojoje dalyje atskleidžiama bylinėjimosi išlaidų samprata ir teisinis reglamentavimas Lietuvoje ir užsienio valstybėse. Antrojoje dėstomojoje dalyje atskleidžiamos bylinėjimosi išlaidų rūšys administraciniuose ginčiuose. Trečioje dėstomojoje dalyje atliekama aktualiausios LVAT praktikos dėl bylinėjimosi išlaidų administraciniuose ginčiuose analizė bei teismų sprendimų vertinimas.

Magistro baigiamojo darbo atlikto tyrimo pagrindu formuluojamas šis **ginamasis teiginys**: „Bylinėjimosi išlaidų teisinis reglamentavimas administraciniuose ginčiuose nėra pakankamai išsamus bei aiškus, todėl atsiranda poreikis tobulinti šios srities reglamentavimą“.

1. BYLINĖJIMOSI IŠLAIDŲ SAMPRATA IR TEISINIS REGLAMENTAVIMAS ADMINISTRACINIUOSE GINČUOSE

1.1. Bylinėjimosi išlaidų instituto raida

Žmogaus teisė į teisingą teismą yra viena iš pagrindinių žmogaus teisių, kuri visuomenėje paprastai suvokiama kaip teisė į visų konstitucinių asmens interesų garantijų kompleksą ar visumą⁸. Ši subjektinė teisė yra tarsi procesinė garantija užtikrinanti asmens teisę į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą. Tam, kad būtų užtikrintas teisingas bylos nagrinėjimas, teismas teisminiame procese privalo laikytis visų jam įstatymuose taikomų įsipareigojimų bei įgyvendinti pagrindinius teisės į teisingą teismą procese užtikrinimo aspektus. Vienas iš pagrindinių tokių aspektų yra teisė į teisingą teismo proceso metu patirtos žalos atlyginimą. Bylinėjimosi išlaidų institutas yra viena svarbiausių procesinės teisės dalių, užtikrinanti šalių lygiateisiškumą ir teisingumą teismo procese. Kalbant apie šio instituto vaidmenį administracinio pobūdžio ginčiuose, pažymėtina, kad jis įgauna ypatingą reikšmę, kadangi tokiuose ginčiuose dažniausiai šalimis tampa privatūs arba juridinį statusą turintys asmenys bei viešojo administravimo subjektas, t. y. viešasis juridinis asmuo, valstybės ar savivaldybės valdoma įmonė, kolegiali ar vienasmenė institucija, neturinti juridinio asmens statuso, įstatymų nustatytą specialų statusą turintis fizinis asmuo, šio įstatymo nustatyta tvarka įgalioti atlikti viešąjį administravimą⁹. Pagal profesoriaus A. Bakavecko viešojo administravimo traktavimas teisine prasme remiasi trimis pagrindinėmis vertybėmis. Pirma, jis turi būti vykdomas pagal aiškiai nustatytas procedūras, saugančias asmenis nuo savavališkų ar neteisėtų valdžios veiksmų. Antra, viešasis administravimas privalo užtikrinti Konstitucijoje įtvirtintas pagrindines asmens teises ir laisves, o administraciniai sprendimai negali jų pažeisti. Trečia, būtinas teisėtvarkos nešališkumas, kuris reiškia objektyvų ginčų nagrinėjimą ir teismų galią atlyginti žalą, jei administraciniai veiksmai pažeidė konstitucines teises¹⁰. Taigi, šiame kontekste atkreiptinas dėmesys, kad viešąjį administravimą vykdančių subjektų ir fizinių asmenų teisinė padėtis, jų tarpusavio santykio pobūdis ir skirtingi institucinio pajėgumo lygiai lemia, kad bylinėjimosi išlaidų institutas įgauna ne tik kompensacinę, bet ir garantinę, prevencinę bei viešąjį interesą saugančią funkciją. Tokia funkcijų koncentracija pateisina didesnę šio instituto teisinio reguliavimo detalumą ir poreikį

⁸ Čepas A. ir kt. Žmogaus teisės Lietuvoje. Leidinys parengtas pagal JTVP programos „Parama įgyvendinant Nacionalinį žmogaus teisių rėmimo ir apsaugos veiksmų Lietuvos Respublikoje planą“. Vilnius: Naujos sistemos, 2005, p. 33.

⁹ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas Valstybės žinios, 1999-07-09, Nr. 60-1945.

¹⁰ Bakaveckas A. Viešasis administravimas: samprata, teisinis aspektas ir problemos. Jurisprudencija, 2001, t. 21(13); 131-137.

užtikrinti, kad jis būtų taikomas taip, jog realiai subalansuotų proceso šalių padėtį. Sutiktina su mokslinio straipsnio „*Administracinio proceso veiksmingumo didinimas: tyrimų būklė ir perspektyvos*“ autorių nuomone, kad būtent išaugusios teismo proceso išlaidos verčia fizinius asmenis, kurie ketina stoti į teisminę kovą su viešojo administravimo subjektu, abejoti bylinėjimosi prasmingumu, silpnina galimybes tinkamai apsiginti nuo neteisėtų viešojo administravimo institucijų, turinčių nepalyginamai didesnius finansinius bei žmogiškuosius išteklius, veiksmų¹¹. M. Cappelletti šiuolaikinį administracinį aparatą apibūdino kaip pasižymintį tam tikru gigantizmu – įtikinėjimo, o galbūt net ir priespaudos sistema¹².

Kalbant apie bylinėjimosi išlaidų instituto atsiradimą, pažymėtina, kad jo ištakos siekia dar senovės Romos teisę, kurioje buvo suformuluota nuostata įpareigojanti skolininką, siekiantį ginčyti kreditoriaus pareikštą specialų ieškinį (*actio iudicati*), pateikti laiduotoją (*vindex*), kuris sutikdavo prisiimti atsakomybę už kreditoriui susidariusią skolą, kurią reikėtų sumokėti tik pralaimėjus ginčą. Būtent ši nuostata vėliau tapo svarbia prielaida bylinėjimosi išlaidų instituto atsiradimui – idėjai, jog proceso šalis, inicijuojanti ar pralaiminti ginčą, turi padengti tam tikras su teisiniu nagrinėjimu susijusias išlaidas. Šios nuostatos pagrindu buvo suformuotas pagrindinis principas *victus victori expensas solvit* – pralaimėjęs privalo atlyginti laimėjusiojo bylinėjimosi išlaidas, kuris vėliau buvo perimtas kontinentinės Europos teisinėse sistemose ir tapo šiuolaikinio bylinėjimosi išlaidų instituto pagrindu¹³.

Kaip jau buvo minėta iki 1999 metų Lietuvoje atskiros administracinių teismų sistemos neegzistavo, todėl administracinius ginčus nagrinėjo bendrosios kompetencijos teismai, kurie vedant teisminį procesą vadovavosi tuo metu galiojusiu 1964 m. liepos 7 d. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymu dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo. Pastebėtina, kad tik kelios šio įstatymo nuostatos (257-269 straipsniai) buvo skirtos bylų, kylančių iš administracinių teisinių santykių, teisenai¹⁴. Taigi, pagal tuo metu galiojusį CPK teismas nagrinėjo bylas pagal skundus dėl netaisyklingumo rinkėjų sąrašuose, dėl administracinių organų veiksmų bei dėl valstybinių ir vietinių mokesčių bei rinkliavų, privalomojo ančdelinio draudimo ir apsimokestinimo nepriemokų išieškojimo iš piliečių¹⁵. Taigi, tuo laikotarpiu administracinės bylos buvo nagrinėjamos fragmentiškai, be

¹¹ Mokslinių straipsnių rinkinys ISSN 2335-2035 (Online) Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka public security and public order 2015 (14) scientific articles administracinio proceso veiksmingumo didinimas: tyrimų būklė ir perspektyvos.

¹² Cappelletti, M. The Judicial Process in Comparative Perspective. Oxford, 1989, p. 18

¹³ I. Nekrošius, V. Nekrošius, S. Vėlyvis, Romėnų teisė (Kaunas: VIJUSTA, 1996), 53-61.

¹⁴ „Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2025 m. lapkričio 21 d.,

<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/229b266073bb11e59a1ed226d1cbceb5?jfwid>

¹⁵ Ibid

specializuotos teismų institucijos, o procedūrinis reguliavimas buvo integruotas į bendrą civilinį procesą.

Kalbant apie bylinėjimosi išlaidų atlyginimo administraciniuose ginčiuose instituto funkcionavimą, pažymėtina, kad jis iki 1999 metų nebuvo savarankiškas. Visos bylinėjimosi išlaidos buvo skirstomos pagal bendrąsias CPK taisykles, nors toks reglamentavimas nebuvo pritaikytas prie viešojo administravimo institucijų specifikos. Administracinių teisinių santykių asimetrija, būdinga „pilietis – valstybė“ santykiui, paskatino poreikį sukurti atskirą procesinę sistemą ir aiškiai sureguliuoti bylinėjimosi išlaidų paskirstymą tokiose bylose¹⁶.

Pažymėtina, kad teisė steigti administracinius teismus įtvirtinta 1992 m. spalio 25 d. priimtoje Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (toliau – Konstitucija). Pagal Konstitucijos 111 straipsnį, administracinių, darbo, šeimos ir kitų kategorijų byloms nagrinėti pagal įstatymą gali būti įsteigti specializuoti teismai¹⁷. Pastebėtina, kad minėtos konstitucinės teisės įgyvendinimas Lietuvoje ilgą laiką nebuvo užtikrinamas. Tik 1998 metais buvo pradėti pirmieji, tačiau esminiai valstybės institucijų veiksmai, sudarę prielaidas sistemingam šios teisės realizavimui. Tais metais, birželio 25 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė nutarimą dėl teisinės sistemos reformos metmenų ir jų įgyvendinimo, kuriame buvo įtvirtinta esminė nuostata dėl savarankiškos administracinių teismų sistemos sukūrimo, taip nustatant teisinį pagrindą specializuotos administracinės justicijos institucinei plėtrai¹⁸.

1999 m. sausio 14 d. priimtas Administracinių teismų įsteigimo įstatymas, kuriuo buvo suformuotas institucinės administracinės justicijos pagrindas. Šio įstatymo reikšmė ypač išryškėjo diegiant ir bylinėjimosi išlaidų atlyginimo institutą administraciniuose ginčiuose, kadangi specializuotos administracinės jurisdikcijos sukūrimas sudarė prielaidas nuosekliai reglamentuoti procesines garantijas, užtikrinančias veiksmingą asmenų teisės į gynybą realizavimą bei valdžios institucijų priimtų sprendimų teisminę kontrolę. Tačiau, nepaisant valdžios institucijų pastangų formuojant administracinės justicijos pagrindus, šis įstatymas tarp mokslininkų sulaukė nemažai kritikos. Pavyzdžiui, mokslininkės J. Paužaitės-Kulvinskienės nuomone, pradinėje raidos fazėje administracinių teismų sistema buvo tik iš dalies sukurta ir nepasiekė baigtinės institucinio formavimo stadijos¹⁹. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėja Goda Ambrasaitė-Balynienė kolektyvinėje monografijoje „Administraciniai teismai Lietuvoje: nūdienos iššūkiai“ kritiškai vertino ne tik teismų veiklą, bet ir išryškino institucionalizacijos pradžios problemas. Mokslininkė monografijoje pastebėjo, kad pirmųjų administracinių teismų dekadą lydėjo procesinės ir struktūrinės kliūtys, ypač susijusios su veiksmingu administracinėse bylose nagrinėti procesinių

¹⁶ Jarašiūnas, E. Administracinė justicija Lietuvoje: ištakos, raida ir perspektyvos. Vilnius: MRU leidykla, 2003

¹⁷ Konstitucijos 111 straipsnis

¹⁸ Lietuvos Respublikos Seimas pripažino 1998 m. birželio 25 d., priimdamas Teisinės sistemos reformos metmenis

¹⁹ Paužaitė-Kulvinskienė, J. Administracinė justicija: teorija ir praktika (Vilnius: Justitia, 2005).

garantijų užtikrinimu²⁰. Konstitucinio Teismo teisėjas K. Lapinskas apibūdina 1999 m. administracinių teismų sistemą kaip „dalinį (pusinį) modelį“ („partial administrative justice model“), t. y. nepakankamai išvystytą²¹. Šios nuomonės rodo, kad teisės mokslininkai ne tik pripažindavo 1999 m. administracinių teismų įsteigimą kaip svarbų žingsnį, bet ir vertino, jog struktūrinis įtvirtinimas iš pradžių nebuvo pilnai efektyvus ar sistemingas.

Pažymėtina, jog ABTĮ priėmimas turėjo esminę reikšmę bylinėjimosi išlaidų atlyginimo instituto formavimuisi administraciniuose ginčiuose, kadangi būtent ABTĮ pirmą kartą sistemingai ir normatyviai įtvirtino procesines taisykles, reglamentuojančias asmens patirtų išlaidų kompensavimą ginčiuose su viešojo administravimo subjektais.

1999 m. pirminėje ABTĮ redakcijoje pirmą kartą reglamentuotos bylinėjimosi išlaidų administraciniuose ginčiuose rūšys, jų priteisimo pagrindai bei galimybė pareiškėjui gauti atstovavimo išlaidų kompensaciją iš viešojo administravimo subjekto²². Pažymėtina, kad nors šio įstatymo normos dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo sudarė svarbų teisinį pagrindą administracinių ginčų proceso ekonominiam modeliui, tačiau šiuose straipsniuose deklaruojamas kompensacinis modelis neišreiškė klasikinio rungimosi principo, būdingo civilinėms byloms. Administracinių ginčų specifika suponuoja asimetrinę proceso struktūrą, tačiau pirminė ABTĮ redakcija šią asimetriją ne reflektavo, o veikiau mėgino mechaniškai perkelti civilinio proceso modelį. Pavyzdžiui, V. Vadapalas laikosi nuomonės, kad administraciniai ginčai pasižymi esmine struktūrine nelygybe, nes viena šalis yra viešojo administravimo subjektas, disponuojantis žymiai didesniais resursais²³. Todėl pirminė ABTĮ nuostata, suteikianti atsakovui teisę reikalauti kompensuoti įvairias procesines išlaidas (įskaitant dokumentų rengimą ir transportą), buvo kritikuojama kaip neproporcingai perkelti civilinio proceso logiką, kuri neadekvačiai apsaugo pareiškėją.

ABTĮ naujoje įstatymo redakcijoje (nuo 2001 m. sausio 1 d.) buvo labiau išplėtos nuostatos susijusios su žyminiu mokesčio mokėjimu. Pavyzdžiui, šio įstatymo 39 straipsnyje įtvirtinta nuostata reguliuojanti žyminio mokesčio dydį. Joje pažymima, kad administracinėse bylose už kiekvieną skundą (prašymą), nepaisant to, kiek jame keliama reikalavimų, mokamas 100 litų žyminis mokestis, išskyrus išimtis, nurodytas šio įstatymo 40 ir 41 straipsniuose²⁴. Taip pat pažymėtina, kad jeigu pirminėje įstatymo redakcijoje atstovavimo ir kitų išlaidų paskirstymas buvo reglamentuojamas fragmentiškai, tai vėlesnėse redakcijose buvo labiau integruotos Civilinio

²⁰ Administraciniai teismai Lietuvoje: nūdienos iššūkiai: kolektyvinė monografija, skirta Lietuvos administracinių teismų dešimtmečiui

²¹ K. Lapinskas, Rõmeris ir administracinė justicija Lietuvoje. Mykolas Riomeris ir šiandiena: teminis straipsnių rinkinys (Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidinys, 2000): 31.

²² Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas Suvestinė (1999-06-22 - 2000-09-18) <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.72290/FmIWsgDBXu>

²³ Vadapalas V., Europos administracinė teisė, Vilnius: Eugrimas, 2004.

²⁴ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas Suvestinė (2002-03-12 - 2003-04-30)

proceso kodekso taisyklės dėl atstovavimo išlaidų pagrįstumo, dydžio ir kompensavimo ribų. Pirminėje įstatymo redakcijoje buvo įtvirtintas fiksuotų dienpinigių ir gyvenamosios vietos nuomos kompensavimo modelis, kuriuo vėliau buvo atsisakyta kaip neadekvačių, sunkiai administruojamų ir neatitinkančių realių bylinėjimosi kaštų.

Administracinių bylų teisenos pokyčiai nuo 2010 m. nuosekliai rodo siekį įtvirtinti elektroninį teisingumą. Pavyzdžiui, žyminio mokesčio taisyklės buvo keičiamos taip, kad elektroninis kreipimasis būtų palankesnis, t. y. už elektroninį pateikimą taikomos lengvatos, atsisakius gauti dokumentus elektroniniu būdu tenka mokėti papildomai, o mokesčio grąžinimas vyksta automatiškai. Tokie sprendimai sukuria teisinę aplinką, kurioje elektroninė proceso forma tampa ne tik patogesnė, bet ir teisiškai skatinama. Tai atitinka platesnes Europos e-teisingumo kryptis, kurios pabrėžia, kad skaitmeniniai sprendimai turi padėti procesą padaryti pigesnį, patogesnį žmonėms ir efektyvesnį administracijai.

Siekiant išsamiau atskleisti bylinėjimosi išlaidų instituto raidos tendencijas administraciniame procese, tikslinga aptarti svarbiausius ABTĮ pakeitimus, įvykusius 2016–2025 m. laikotarpiu. Šiuo laikotarpiu buvo priimti reikšmingi teisės akto pakeitimai, susiję su žyminio mokesčio reglamentavimu, bylinėjimosi išlaidų paskirstymo principais, jų atlyginimo procedūra bei alternatyvių ginčų sprendimo būdų skatinimu.

2016 m. birželio 2 d. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas Nr. VIII-1029 buvo išdėstytas nauja redakcija, kuri įsigaliojo 2016 m. liepos 1 d. Kaip nurodyta Lietuvos teismų pranešime, naujoji ABTĮ redakcija buvo priimta siekiant didesnio procesų operatyvumo, ekonomiškumo, struktūrinių pataisų ir kompetencijų paskirstymo atnaujinimo tarp administracinių teismų, taip pat atsisakyta kai kurių ankstesnės redakcijos specialių nuostatų²⁵.

Pavyzdžiui, ankstesnėje ABTĮ redakcijoje (39 straipsnis) buvo nustatyta, kad už kiekvieną skundą (prašymą), nepaisant jame keliamų reikalavimų skaičiaus, mokamas 28 eurų žyminis mokestis, o už apeliacinį skundą mokestis sudarė 14 eurų²⁶. Naujoje redakcijoje (35 straipsnis) šie dydžiai buvo padidinti, už skundą (prašymą, pareiškimą) mokestis nustatytas 30 eurų, o už apeliacinį skundą – 15 eurų²⁷. Šis pokytis rodo proporcingą žyminio mokesčio didinimą, kuris gali būti siejamas su siekiu kompensuoti teismų sistemos administravimo kaštus ar užtikrinti racialesnį procesinių teisių įgyvendinimą. Vis dėlto mokesčio dydžio padidėjimas yra minimalus, todėl iš esmės nepaneigia asmens teisės kreiptis į teismą prieinamumo principo. Pažymėtina, jog naujoje redakcijoje išplečiama subjektų kreipimosi formų apimtis – šalia

²⁵ https://www.teismai.lt/lt/nauja-lietuvos-respublikos-administraciniu-byly-teisenos-istatymo-redakcija/3723?utm_source=chatgpt.com

²⁶ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas 1999 m. sausio 14 d. Nr. VIII-1029 (suvestinė redakcija nuo 2016-06-16 iki 2016-06-30)

²⁷ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas 1999 m. sausio 14 d. Nr. VIII-1029 (suvestinė redakcija nuo 2016-07-01 iki 2016-10-06)

„skundo“ ir „prašymo“ aiškiai įtraukiamas ir „pareiškimas“, taip siekiant terminologinio nuoseklumo viso įstatymo kontekste bei pakeistos nuorodos į išimtis reglamentuojančius straipsnius (iš 40 ir 41 straipsnių į 36 ir 37 straipsnius), kas sietina su bendru įstatymo struktūros pertvarkymu.

Analizuojant konkrečias neapmokestinamų bylų kategorijas, matyti, kad didžioji dalis jų iš esmės išliko nepakitusi. Tačiau tam tikri pakeitimai rodo siekį modernizuoti ir tikslinti reguliavimą. Pavyzdžiui, naujoje redakcijoje atsisakyta atskiros nuostatos dėl administracinių nuobaudų paskyrimo ar nepaskyrimo ginčų neapmokestinimo. Tai laikytina reikšmingu turinio pokyčiu, rodančiu šios kategorijos bylų reguliavimo perkėlimą ar integravimą į kitus teisės aktus ar procesines normas. Be to, naujoje redakcijoje patikslintos kai kurios formuluotės. Pavyzdžiui, vietoje ankstesnės nuorodos į „viešojo administravimo subjektų vilkinimą atlikti jų kompetencijai priskirtus veiksmus“ vartojama trumpesnė formuluotė „vilkinimą atlikti veiksmus“. Taip pat suvienodinta subjektų apibrėžtis, vietoje išsamiai išvardytų institucijų (valstybės institucijos, įstaigos, tarnybos ir pan.) vartojamos bendresnės kategorijos, tokios kaip „viešojo administravimo subjektai“ ar „organizacijos“²⁸. Tai rodo teisėkūros tendenciją siekti glaustesnio ir sistemiškesnio reguliavimo. Reikšmingas pokytis matomas ir viešojo intereso gynimo srityje. Naujoje redakcijoje aiškiau akcentuojamas viešojo intereso, taip pat valstybės, savivaldybės ir asmenų teisių bei įstatymų saugomų interesų gynimas, taip išplečiant ir precizuojant subjektų, galinčių kreiptis į teismą be žyminio mokesčio, ratą.

Lyginant ankstesnės ir 2016 m. naujos redakcijos ABTĮ nuostatas, reglamentuojančias žyminio mokesčio grąžinimą, taip pat matyti, kad pagrindinė šio instituto struktūra išliko stabili, tačiau naujoje redakcijoje atlikti reikšmingi terminologiniai patikslinimai ir tam tikri turinio papildymai, didinantys reguliavimo aiškumą ir išsamumą. Visų pirma pažymėtina, kad abiejose redakcijose iš esmės sutampa pagrindiniai žyminio mokesčio grąžinimo pagrindai, tokie kaip mokesčio permoka, skundo atsiėmimas, atsisakymas priimti skundą ar jo grąžinimas, bylos nutraukimas ar palikimas nenagrinėta, taip pat atsisakymas priimti apeliacinį skundą. Tai rodo šio instituto stabilumą ir nuoseklumą teisėkūroje. Tačiau naujoje redakcijoje šie pagrindai yra detalizuojami ir iš dalies išplečiami. Vienas reikšmingiausių pokyčių, naujoje redakcijoje įtvirtintas papildomas žyminio mokesčio grąžinimo pagrindas, numatytas 8 punkte, pagal kurį žyminis mokestis grąžinamas ir tais atvejais, kai jis buvo sumokėtas už skundą (prašymą, pareiškimą), kuris pagal įstatymą apskritai nėra apmokestinamas²⁹. Ankstesnėje redakcijoje tokia situacija nebuvo aiškiai reglamentuota, todėl šis pakeitimas vertintinas kaip reikšmingas aiškumo ir teisinių garantijų sustiprinimas.

²⁸ Ibid

²⁹ Ibid

Atkreiptinas dėmesys, jog ankstesnėje ABTĮ redakcijoje (43 straipsnis) buvo įtvirtintas itin siauras bylinėjimosi išlaidų sąrašas, t. y. prie jų buvo priskiriamos tik sumos, išmokėtos liudytojams, specialistams, ekspertams ir ekspertų organizacijoms, taip pat išlaidos, susijusios su bylos nagrinėjimo laiko ir vietos paskelbimu spaudoje. Toks reguliavimas buvo formalus ir neatspindėjo realių proceso šalių patiriamų išlaidų. Tuo tarpu 2016 m. redakcijoje (39 straipsnis) įtvirtintas iš esmės platesnis ir lankstesnis bylos nagrinėjimo išlaidų modelis. Pirma, išlaikant ankstesnėje redakcijoje numatytas išlaidų kategorijas, jos papildytos vertėjams išmokamomis sumomis, taip atsižvelgiant į praktinius poreikius, ypač bylose, kuriose dalyvauja užsienio subjektai. Antra, naujoje redakcijoje pirmą kartą aiškiai įtvirtintos išlaidos advokato ar advokato padėjėjo teisinėms paslaugoms apmokėti, apimančios konsultacijas, procesinių dokumentų rengimą ir atstovavimą teisme. Šis pakeitimas yra reikšmingas, nes jis įtvirtina teisinės pagalbos išlaidų pripažinimą sudėtine bylinėjimosi išlaidų dalimi ir sustiprina asmens teisės į veiksmingą teisminę gynybą įgyvendinimą. Trečia, naujoje redakcijoje įvesta atvira kategorija - „kitos būtinos ir pagrįstos išlaidos, nesusijusios su teisinių paslaugų teikimu proceso šaliai“. Ši nuostata iš esmės keičia reguliavimo pobūdį, nes leidžia teismui kiekvienu konkrečiu atveju įvertinti patirtų išlaidų būtinumą ir pagrįstumą, taip atsisakant ankstesnio baigtinio sąrašo principo. Dėl to bylinėjimosi išlaidų institutas tampa lankstesnis ir geriau pritaikomas praktikoje susiklostančioms situacijoms. Galiausiai pažymėtina, kad naujoje redakcijoje atsisakyta išlaidų, susijusių su bylos nagrinėjimo paskelbimu spaudoje, kas atspindi pasikeitusią teismų praktinę veiklą ir informacijos sklaidos būdus, vis labiau persikeliant į elektroninę erdvę.

Lyginant ankstesnės ir 2016 m. naujos redakcijos ABTĮ nuostatas, reglamentuojančias proceso šalių išlaidų atlyginimą, matyti, kad naujoje redakcijoje šis institutas buvo reikšmingai pertvarkytas, siekiant didesnio aiškumo, lankstumo ir sisteminio nuoseklumo. Pirmiausia pažymėtina, kad abiejose redakcijose išlieka bendras principas, jog proceso šalis, kurios naudai priimtas sprendimas, turi teisę reikalauti iš kitos šalies patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimo. Esminis pokytis yra tas, kad naujoje redakcijoje atsisakyta konkretaus išlaidų sąrašo (tokio kaip transporto, gyvenamosios patalpos nuomos ar dienpinigių išlaidos), kuris buvo būdingas ankstesnei redakcijai. Vietoje to pereita prie bendresnio reguliavimo modelio, kuriame išlaidų turinys siejamas su kitomis įstatymo nuostatomis (ypač straipsniais, apibrėžiančiais bylos nagrinėjimo išlaidas). Reikšminga naujovė yra ir tai, kad naujoje redakcijoje įtvirtinta teismo teisė nukrypti nuo bendrųjų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių, atsižvelgiant į proceso šalių elgesį bei ginčo kilimo aplinkybes. Tokia nuostata suteikia teismui diskreciją vertinti šalių sąžiningumą ir procesinį elgesį, taip įgyvendinant teisingumo ir proporcingumo principus. Ankstesnėje redakcijoje tokios aiškiai suformuluotos diskrecijos nebuvo. Be to, naujoje redakcijoje detaliau reglamentuojamas atstovavimo išlaidų atlyginimas. Nors ir ankstesnėje

redakcijoje buvo numatyta galimybė atlyginti atstovavimo išlaidas, naujoje redakcijoje aiškiai išskiriamos advokato ar advokato padėjėjo išlaidos, taip pat nustatoma, kad kitų atstovų išlaidos atlyginamos tik tada, kai jos pripažįstamos būtinos ir pagrįstos. Tai rodo siekį diferencijuoti profesionalios teisinės pagalbos ir kitokio atstovavimo išlaidų kompensavimą.

Pažymėtina, kad nuo naujosios ABTĮ redakcijos įsigaliojimo 2016 m. liepos 1 d. buvo atlikti šeši šio įstatymo nuostatų, reglamentuojančių bylinėjimosi išlaidų institutą, pakeitimai. Pirma, 2018 m. birželio 30 d. įstatymu Nr. XIII-1434 išplėstas bylų, kuriose netaikomas žyminis mokestis, sąrašas, papildant ABTĮ 36 straipsnio 1 dalį nauju 12 punktu. Šiuo pakeitimu nustatyta, kad Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos kreipimaisi pagal Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymą yra atleidžiami nuo žyminio mokesčio³⁰. Autorės nuomone, tokiu teisiniu reguliavimu siekta sustiprinti viešojo intereso apsaugą asmens duomenų srityje ir sudaryti palankesnes sąlygas priežiūros institucijai efektyviai ginti duomenų subjektų teises. Šis pakeitimas taip pat rodo tendenciją diferencijuoti bylinėjimosi išlaidų našta atsižvelgiant į proceso iniciatoriaus statusą ir ginčo pobūdį.

Antra, 2018 m. gruodžio 20 d. įstatymu Nr. XIII-1833 buvo iš esmės peržiūrėtas bylinėjimosi išlaidų atlyginimo mechanizmas, ypač ABTĮ 41 ir 42 straipsniuose³¹. Pažymėtina, jog ABTĮ ankstesnėje redakcijoje 41 straipsnyje buvo nustatyta, jog prašymai dėl išlaidų atlyginimo nepaduoti teismui iki bylos nagrinėjimo iš esmės pabaigos, turi būti paduoti teismui ne vėliau kaip per keturiolika kalendorinių dienų nuo sprendimo įsiteisėjimo dienos. Tačiau naujoji 41 straipsnio redakcija įtvirtino aiškią procesinę tvarką, pagal kurią proceso šalis privalo iki bylos nagrinėjimo iš esmės pabaigos pateikti motyvuotą prašymą dėl išlaidų atlyginimo. Taip buvo sustiprintas proceso koncentracijos ir ekonomiškumo principų įgyvendinimas, ribojant galimybę piktnaudžiauti procesinėmis teisėmis vilkinant išlaidų klausimo sprendimą. Be to, detalizuotos situacijos, kada išlaidų klausimas sprendžiamas nutartimi (pvz., atsakovui patenkinus reikalavimus geruoju), taip pat reglamentuotas išlaidų paskirstymas apeliacinės instancijos procese. Tuo tarpu ABTĮ 42 straipsnio pakeitimas įtvirtino specialią valstybės garantuojamos teisinės pagalbos išlaidų atlyginimo procedūrą, nustatant aiškų terminą ir subjektą, turintį teisę inicijuoti šio klausimo sprendimą. Šis reguliavimas prisideda prie teisinio aiškumo ir procesinio apibrėžtumo, kartu užtikrindamas valstybės patirtų išlaidų kompensavimo mechanizmo veiksmingumą.

Trečia, 2018 m. priimtu įstatymu Nr. XIII-1834 buvo reikšmingai papildytas ABTĮ 40 straipsnis, įtvirtinant galimybę teismui nukrypti nuo bendrųjų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo

³⁰ 2018 m. birželio 30 d. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo Nr. VIII-1029 17, 20, 21, 29, 36 straipsnių pakeitimo ir II dalies II skyriaus papildymo antruoju-1 skirsniu įstatymas Nr. XIII-1434

³¹ 2018 m. gruodžio 20 d. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo Nr. VIII-1029 25, 41, 42, 66, 70, 84, 97, 127, 132, 133, 138, 143, 144, 153 ir 161 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XIII-1833

taisyklių, atsižvelgiant į šalių procesinį elgesį ir ginčo kilimo priežastis³². Šis pakeitimas įtvirtino sąžiningumo ir atsakingo procesinio elgesio kriterijų kaip reikšmingą veiksnį sprendžiant dėl išlaidų paskirstymo. Praktikoje tai sudaro prielaidas teismui individualizuoti sprendimus ir užkirsti kelią piktnaudžiavimui procesinėmis teisėmis, taip pat skatina šalis aktyviai ir sąžiningai bendradarbiauti procese, įskaitant mediacijos taikymą.

Ketvirta, 2020 m. birželio 11 d. įstatymu Nr. XIII-3049 įtvirtintas svarbus ryšys tarp bylinėjimosi išlaidų ir alternatyvių ginčų sprendimo būdų, papildžius ABTĮ 36 straipsnį 5 dalimi, nustatyta, kad šalims bandžius spręsti ginčą neteisminės administracinių ginčų mediacijos būdu, skundas teismui neapmokestinamas žyminiu mokesčiu³³. Šis reguliavimas aiškiai orientuotas į mediacijos skatinimą kaip efektyvią ir ekonomišką ginčų sprendimo priemonę. Kartu įstatymų leidėjas įtvirtino saugiklius nuo piktnaudžiavimo, t. y. numatyta galimybė reikalauti sumokėti žyminį mokestį, jei mediacija buvo inicijuota ar vykdyta nesąžiningai. Taigi sukuriamas balansas tarp skatinimo naudotis alternatyviais metodais ir būtinybės užtikrinti procesinį sąžiningumą.

Penkta, 2022 m. liepos 19 d. įstatymu Nr. XIV-1383 buvo toliau tikslinamos ABTĮ 36 straipsnio nuostatos, susijusios su atleidimu nuo žyminio mokesčio³⁴. Nors šie pakeitimai labiau susiję su materialųjų teisinių santykių (rinkimų, savivaldos atsakomybės) reglamentavimu, jie taip pat turi reikšmės bylinėjimosi išlaidų institutui, nes koreguoja atvejų, kada proceso inicijavimas nėra apmokestinamas, apimtį. Tai rodo nuoseklią įstatymų leidėjo politiką diferencijuoti finansinę naštą pagal ginčo pobūdį ir jo svarbą viešajam interesui.

Šešta, 2022 m. birželio 30 d. priimtu Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo pakeitimo įstatymu Nr. XIV-1350 buvo toliau nuosekliai plėtojamas bylinėjimosi išlaidų teisinis reguliavimas, ypatingą dėmesį skiriant proceso skaitmenizavimui ir su tuo susijusiems ekonominiams paskatinimo mechanizms³⁵. Pakeitus ABTĮ 35 straipsnio 3 dalį, įstatymų leidėjas įtvirtino diferencijuotą žyminio mokesčio dydžio nustatymą, siejamą su procesinių dokumentų pateikimo ir gavimo būdu. Nustatyta, kad tais atvejais, kai procesiniai dokumentai teismui teikiami tik elektroninių ryšių priemonėmis ir proceso šalis išreiškia pageidavimą dokumentus gauti taip pat tik elektroniniu būdu, taikoma finansinė lengvata, t. y. mokama 75 procentai įprastai mokėtinos žyminio mokesčio sumos. Tokiu teisiniu reguliavimu akivaizdžiai siekiama skatinti proceso dalyvius naudotis elektroninėmis ryšių priemonėmis, taip didinant proceso operatyvumą, mažinant administracinę naštą teismams bei optimizuojant bylinėjimosi

³² 2018 m. gruodžio 20 d. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo Nr. VIII-1029 2, 40, 44, 51, 56, 59, 67 ir 71 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 791 straipsniu įstatymas Nr. XIII-1834

³³ 2020 m. birželio 11 d. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo Nr. VIII-1029 2, 20, 28, 36, 44, 56, 79, 791, 139 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 792 straipsniu įstatymas Nr. XIII-3049

³⁴ 2022 m. liepos 19 d. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo Nr. VIII-1029 17, 20, 23, 36, 51, 77, 120, 121, 122 straipsnių ir II dalies II skyriaus trečiojo skirsnio pakeitimo įstatymas Nr. XIV-1383

³⁵ 2022 m. birželio 30 d. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo Nr. VIII-1029 35, 38 ir 105 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XIV-1350

kaštus. Papildžius ABTĮ 38 straipsnio 1 dalį 9 punktu, buvo nustatyta papildoma procesinė pasekmė – skundo (prašymo, pareiškimo) palikimas nenagrinėtu tais atvejais, kai pareiškėjas neprimoka trūkstamos žyminio mokesčio dalies. Ši nuostata sustiprina pareigos tinkamai sumokėti žyminį mokestį reikšmę ir užtikrina, kad procesas vyktų laikantis įstatyme nustatytų finansinių reikalavimų. Be to, ji prisideda prie proceso koncentracijos ir efektyvumo principų įgyvendinimo, eliminuojant situacijas, kai byla nagrinėjama nesant tinkamai įvykdytų formalių proceso pradėjimo sąlygų.

Apibendrinant bylinėjimosi išlaidų instituto raidą administraciniame procese, matyti, kad šis institutas vystėsi nuo fragmentiško ir civilinio proceso modeliu paremto reguliavimo iki savarankiškos, kompleksiškos ir administracinių ginčų specifiką atitinkančios teisinės konstrukcijos. Iki administracinių teismų sistemos sukūrimo 1999 m. bylinėjimosi išlaidų reguliavimas nebuvo pritaikytas viešojo administravimo ir privataus asmens santykių asimetrijai, todėl neužtikrino pakankamo proceso šalių interesų balanso. Administracinių teismų įsteigimas ir ABTĮ priėmimas sudarė prielaidas nuosekliam šio instituto formavimuisi, įtvirtinant kompensacinį bylinėjimosi išlaidų modelį ir palaipsniui jį adaptuojant prie administracinio proceso ypatumų. Vėlesni pakeitimai, ypač po 2016 m. naujos ABTĮ redakcijos įsigaliojimo, atskleidžia kryptingą teisėkūros raidą, orientuotą į proceso efektyvumą, lankstumą ir šalių procesinio elgesio vertinimą.

1.2. Bylinėjimosi išlaidų samprata

Kiekvienas teismo procesas neišvengiamai susijęs su tam tikromis finansinėmis sąnaudomis, kurios yra neatskiriama teisminės gynybos mechanizmo dalis. Šios išlaidos apima tiek procesinių veiksmų atlikimui reikalingus mokesčius, tiek šalių ar kitų proceso dalyvių patiriamas papildomas pinigines išlaidas, kurios atsiranda užtikrinant tinkamą bylos nagrinėjimą ir teisės į teisingą teismą įgyvendinimą. Analizuojant mokslinę literatūrą matyti, kad bylinėjimosi išlaidų sąvoka aiškinama įvairiai ir pateikiama skirtingais aspektais. Pavyzdžiui, vadovėlio „Civilinio proceso teisė/ I Tomas“ autorių kolektyvas bylinėjimosi išlaidas apibūdina kaip lėšas, kurias šalys, savarankiškus reikalavimus reiškiantys tretieji asmenys, pareiškėjai, kreditoriai ar skolininkai turi sumokėti už tam tikrus teismo procesinius veiksmus, taip pat jų patirtos išlaidos, tiesiogiai susijusios su bylos nagrinėjimu teisme³⁶.

Taigi, remiantis bylinėjimosi išlaidų pateikta samprata, galima teigti, kad bylinėjimosi išlaidos, tai finansinio pobūdžio išlaidos, tiesiogiai susijusios su bylos nagrinėjimu teisme, kurias proceso metu patiria proceso dalyviai (šalys, savarankiškus reikalavimus reiškiantys tretieji

³⁶ E. Laužikas, V. Mikelėnas ir V. Nekrošius. Civilinio proceso teisė. I tomas. Vilnius: Justitia, VU, 2003, p. 333.

asmenys, pareiškėjai, kreditoriai ar skolininkai), vykdam ar inicijuojant įstatyme nustatytus teismo ar proceso dalyvių procesinius veiksmus. Šios išlaidos apima mokėjimus, reikalingus proceso eigai užtikrinti (pvz., žyminį mokestį), taip pat būtinas ir pagrįstas išlaidas, patiriamas dėl ekspertų, vertėjų, liudytojų paslaugų ar kitų priemonių, kurių poreikis kyla nagrinėjant bylą.

Profesorius, advokatas R. Simaitis vadovėlyje „Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese“ pateikia kitokią bylinėjimosi išlaidų definiciją. Autorius laikosi pozicijos, kad bylinėjimosi išlaidos, tai įstatyme nustatytų rūšių byloje dalyvaujančių asmenų ir teismo (valstybės) pozityviosios faktinės ar realios būsimos, paprastai piniginės, proceso išlaidos, kurios yra susijusios su konkrečios civilinės bylos nagrinėjimu ir teismo gali būti paskirstomos (atlyginamos)³⁷. Autorės nuomone, šio mokslininko pateikta bylinėjimosi išlaidų sąvokos definicija yra išsamesnė, kadangi atskleidžia ne tik bylinėjimosi išlaidų turinį, bet ir jų funkcijas, vietą civilinio proceso sistemoje bei reikšmę proceso ekonomiskumui ir teisingumo įgyvendinimui. Profesorius išsamiai apibrėžia bylinėjimosi išlaidas kaip normatyviai reglamentuotą finansinių išlaidų kategoriją, būdingą tiek proceso dalyviams, tiek valstybei.

Išnagrinėjus įvairių užsienio teisės mokslininkų formuluojamas bylinėjimosi išlaidų sampratas, matyti, kad bylinėjimosi išlaidos daugeliu mokslininkų suvokiamos kaip kompleksinis finansinių kaštų rinkinys, kurį proceso dalyviai patiria inicijuodami ar dalyvaudami teismo procese. Pavyzdžiui, teisininkas, Oksfordo universiteto profesorius A. Zuckerman bylinėjimosi išlaidas apibūdina kaip išlaidas, kurias patiria šalys, siekiant įgyvendinti ar apginti savo teises teismo procese, įskaitant mokėjimus advokatams, teismui ir tretiesiems asmenims, kurių paslaugos būtinos ginčo išsprendimui³⁸. N. Andrews bylinėjimosi išlaidas supranta kaip finansines išlaidas, kurias šalys patiria siekdamos teismo sprendimo, įskaitant advokatų atlyginimus, teismo rinkliavas, ekspertų ir liudytojų išlaidas. Autoriaus nuomone, išlaidos yra neatskiriama civilinio proceso dalis, nes lemia priėjimo prie teisingumo galimybes³⁹. Teisininkai S. Subrin ir T. Main bylinėjimosi išlaidas apibūdina kaip visas šalies patirtas išlaidas, susijusias su teisinių teisių įgyvendinimu teisme (teismo rinkliavos, advokatų paslaugų kainos, įrodymų parengimo, ekspertų ir liudytojų išlaidos). Šios išlaidos gali būti kompensuojamos tik tiek, kiek leidžia įstatymas ar teismo taisyklės⁴⁰. Žymūs civilinio proceso tyrėjai teigia, kad bylinėjimosi išlaidos yra finansinės išlaidos, kurias proceso šalys patiria inicijuodamos, vykdydamos ir gindamos savo interesus teismo procese⁴¹.

³⁷ Simaitis R. Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese. – Vilnius: Justitia, 2007. P 31.

³⁸ Zuckerman, A. Zuckerman on Civil Procedure: Principles of Practice. 3rd ed. Sweet & Maxwell, 2013

³⁹ Andrews, N. English Civil Justice. Cambridge University Press, 2003.

⁴⁰ Subrin, S., Main, T. Civil Procedure: Doctrine, Practice, and Context. Aspen Publishers, 2010.

⁴¹ Cappelletti, M., Garth, B. Access to Justice: The Worldwide Movement to Make Rights Effective. Milan: Giuffrè Editore, 1978.

Taigi, kaip matyti iš pateiktų užsienio mokslininkų bylinėjimosi išlaidų definicijų, dauguma pritaria, kad bylinėjimosi išlaidos, be įprastų teismo išlaidų, apima ekspertų, vertėjų, liudytojų paslaugų kainas, įrodymų surinkimo kaštus bei netiesiogines proceso sąnaudas, lemiančias asmens galimybę realiai pasinaudoti teise į teisingą teismą. Užsienio doktrinoje išskiriama, kad bylinėjimosi išlaidų reikšmė yra dvejopa. Viena vertus, jos atlieka kompensacinę funkciją, užtikrinančią, kad šalys atgautų būtinas ir pagrįstas proceso išlaidas. Kita vertus, jos yra procesinės politikos instrumentas, skirtas skatinti ekonomišką, proporcingą ir efektyvų teismo procesą.

Atkreiptinas dėmesys, jog nevysi teisės mokslininkai laikosi vieningos pozicijos apibrėžiant bylinėjimosi išlaidų sąvoką. Pavyzdžiui, M. Cappelletti ir B. Garth bylinėjimosi išlaidas sieja su proceso vykdymu susijusiomis finansinėmis kliūtimis, kurios veikia asmenų galimybes realizuoti teisę į teisingumą. Anot mokslininkų, bylinėjimosi išlaidos apima tiek tiesiogines išlaidas (rinkliavas, atstovavimo išlaidas), tiek netiesiogines, susijusias su laiko sąnaudomis ir rizika⁴². Taigi, mokslininkai įžvelgia bylinėjimosi išlaidų tiesioginį ryšį su realiu teisės į teismą įgyvendinimu. Užsienio teisės doktrinoje, bylinėjimosi išlaidos suprantamos kaip visos šalies patirtos neišvengiamos procesinės išlaidos, kurių funkcija yra užtikrinti proceso eigą ir kompensuoti šalims pagrįstus kaštus, bet kartu veikti kaip priemonė kontroliuoti perteklinį bylinėjimąsi⁴³.

Pažymėtina, kad bylinėjimosi išlaidų sąvoka nėra pateikiama nei Civilinio proceso kodekse, nei Administracinių bylų teisenos įstatyme. Šie teisės aktai reglamentuoja tik bylinėjimosi išlaidų rūšis, jų priteisimo ir paskirstymo tvarką. ABTĮ šeštajame skyriuje bylinėjimosi išlaidų turinys atskleidžiamas ne pateikiant bendrą jų apibrėžtį, o tik išvardijant konkrečias išlaidų rūšis, sudarančias šį institutą. Šio įstatymo 34 ir 39 straipsniuose imperatyviai nustatyta, kad bylinėjimosi išlaidų struktūrą sudaro dvi pagrindinės kategorijos: žyminis mokestis ir kitos bylos nagrinėjimo išlaidos. Tokiu būdu įstatymų leidėjas sistemiškai apibrėžia pagrindinius finansinius elementus, susijusius su administracinės bylos procesu.

Kadangi bylinėjimosi išlaidų teisinis reguliavimas įtvirtintas CPK, teismų praktikoje nuosekliai pripažįstama teismo pareiga ex officio (pagal pareigas) užtikrinti, kad būtų tinkamai išspręsti su šiuo institutu susiję klausimai – bylinėjimosi išlaidų sumokėjimas, jų paskirstymas, grąžinimas ar priteisimas. Teismai laikosi pozicijos, kad tam tikros išlaidos kategorijos, visų pirma žyminis mokestis bei išlaidos, susijusios su procesinių dokumentų įteikimu, nėra materialiojo teisinio ginčo tarp šalių dalis. Dėl to jų apskaičiavimas ir paskirstymas nelaikytinas šalių diskrecijai paliktu klausimu, bet vertintinas kaip savarankiška teismo funkcija, atliekama

⁴² Cappelletti, M., Garth, B. Access to Justice. Vol. I–III. Sijthoff & Noordhoff, 1978.

⁴³ Atrill, E., Hodson, D. Civil Litigation. Oxford University Press, 2019.

nepriklausomai nuo materialinio teisinio reikalavimo pagrįstumo vertinimo. Pavyzdžiui, LVAT 2016 m. rugsėjo 7 d. nutartimi pripažino, kad išlaidos už į bylą pateiktų dokumentų vertimą į valstybinę lietuvių kalbą gali būti priskirtos prie bylos nagrinėjimo išlaidų ir, jeigu laikomasi pagrįstumo bei būtinumo kriterijų, priteistos laimėjusiai šaliai⁴⁴. Vis dėlto teismas pabrėžė, kad kiekvienu atveju būtina įvertinti, ar vertimas nebuvo administracinio subjekto dokumentų tvarkymo procedūros dalis iki bylos nagrinėjimo teisme, taip pat ar vertimui pateiktų dokumentų turinys iš tiesų buvo būtinas bylai nagrinėti. Pažymėtina, jog teismų praktikoje bylinėjimosi išlaidų samprata nėra dažnai atskleidžiama, tik vienoje nutartyje, teismas paminėjo, jog „bylinėjimosi išlaidos (kitais dar vadinamos – teismo išlaidos) – tai pinigai, kurie sumokami už teismo darbą, procesinius veiksmus ir paslaugas, susijusias su bylos nagrinėjimu“⁴⁵. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (toliau – LVAT) byloje Nr. eA-170-756/2021 pripažino, jog susitikimas su klientu, teismų praktikos analizė, teisinės konsultacijos, teisinės pozicijos formavimas, teismo sprendimo gavimas gali būti sudėtine skundo ar kito procesinio dokumento parengimo paslaugos dalimi, todėl ir patirtos išlaidos už minėtas paslaugas gali būti traktuojamos kaip išlaidos už vieną teisinę paslaugą – dokumento parengimą⁴⁶.

Atkreiptinas dėmesys, jog bylinėjimosi išlaidų samprata teisės doktrinoje daugiausiai buvo tyrinėjama civiliniuose ginčiuose, tačiau administraciniuose ginčiuose šiam institutui skirta mažai dėmesio. Kai kurie teisės mokslininkai labiau nagrinėjo temas susijusias su administracinių ginčų nagrinėjimo institutu. Pavyzdžiui, straipsnyje „Administracinio proceso veiksmingumo didinimas“ autoriai palietė ir bylinėjimosi instituto įtaką bylos nagrinėjimui žodinio proceso tvarka. Autorių nuomone, nagrinėjimas žodinio proceso tvarka akivaizdžiai lemia dideles asmenų, besikreipiančių į teismą su apeliaciniais skundais, bylinėjimosi išlaidas (atlyginimas teismo posėdyje bylos šaliai atstovaujančiam advokatui, vykimo į teismo posėdžio vietą išlaidos, prarastos darbo pajamos už laiką, sugaištą teismo posėdyje ir pan.).⁴⁷

Išnagrinėjus bylinėjimosi išlaidų sampratą, pastebėtina, jog nacionalinėse teisės aktuose nėra įtvirtinta bylinėjimosi išlaidų sąvokos, tačiau teisės doktrinoje šio instituto sąvoką yra aptarta platesniu aspektu. Gilesnę šio instituto analizę atliko teisės mokslininkai E. Laužikas, V. Mikelėnas V. Nekrošius bei R. Simaitis. Nacionalinės teisės mokslininkų nuomone, bylinėjimosi išlaidos yra lėšos, kurias proceso dalyviai privalo sumokėti už teismo proceso iniciavimą ar dalyvavimą jame, taip pat šalių patirtos išlaidos, tiesiogiai susijusios su bylos nagrinėjimu teisme. Autorės nuomone, teisės mokslininko R. Simaičio pateikta definicija yra išsamesnė, kadangi autorius atskleidžia ne

⁴⁴ LVAT 2016 m. rugsėjo 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-473-492/2016

⁴⁵ Ibid

⁴⁶ LVAT 2021 m. lapkričio 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-170-756/2021

⁴⁷ Valančius, V., Brazdeikis, A., Keturakienė, A. Administracinio proceso veiksmingumo didinimas: tyrimų būklė ir perspektyvos 2015 (14), 105 p.

tik bylinėjimosi išlaidų turinį, bet ir aptaria jų funkcijas bei atskleidžia reikšmę proceso efektyvumui.

Išnagrinėjus tarptautinėje teisėje mokslininkų pateiktas bylinėjimosi išlaidų definicijas, galima pastebėti, jog kai kurie autoriai laikosi panašios pozicijos kaip Lietuvos mokslininkai. Užsienio mokslininkai bylinėjimosi išlaidas supranta kaip platų išlaidų spektrą, kuris apima ne tik su teismo procesu susijusias išlaidas, bet ir trečių asmenų (ekspertų, liudytojų, vertėjų) paslaugų išlaidas. Kai kurie užsienio teisės mokslininkai, mano, jog bylinėjimosi išlaidos yra susijusios ir su netiesioginėmis sąnaudomis, pavyzdžiui, su laiko kaštais. Pažymėtina, kad teismai, nagrinėdami klausimus susijusius su bylinėjimosi išlaidų atlyginimu, savo nutartyse akcentuoja, kad bylinėjimosi išlaidų klausimai sprendžiami ex officio, nes tai nėra šalių dispozityvios valios sritis, o teismo procesinė pareiga. Teismai pripažįsta įvairių išlaidų kategorijų priteisimo galimybę, tačiau vertina būtinumą ir pagrįstumą.

Apibendrinant galima teigti, kad bylinėjimosi išlaidos yra įvairialypis teisinis institutas, atliekantis tiek kompensacinę, tiek reguliacinę funkciją, o jų suvokimas glaudžiai susijęs su procesinės ekonomijos, proporcingumo ir teisės į teisingą teismą užtikrinimu. Verta paminėti, jog darbo autorei atliekant bylinėjimosi išlaidų administraciniuose ginčiuose sampratos analizę, pasigesta šio instituto platesnio nagrinėjimo ir tarptautinėje teisės doktrinoje, tai suponuoja, kad trūksta nuoseklių, sistemingų ir išsamiai šiai temai skirtų mokslinių tyrimų, leidžiančių visapusiškai įvertinti bylinėjimosi išlaidų reguliavimo ypatumus administraciniuose ginčiuose.

1.3. Bylinėjimosi išlaidų atlyginimo teisinis reguliavimas Lietuvoje ir kituose užsienio valstybėse

Kaip jau buvo minėta ankstesniame poskyryje bylinėjimosi išlaidų institutas administracinėje teisėje išsamiau buvo praplėstas atsiradus administracinių teismų sistemai, t. y. nuo 1999 metų. Šiuo metu bylinėjimosi išlaidų atlyginimo nagrinėjant administracinius ginčus teisinis reguliavimas yra įtvirtintas keliuose teisės aktuose. Pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis bylinėjimosi išlaidų atlyginimą yra ABTĮ. Šiam institutui yra skirtas įstatymo šeštas skyrius, kuriame yra įtvirtintos nuostatos reguliuojančios bylinėjimosi išlaidų priteisimą bei paskirstymą administraciniuose ginčiuose. Nors ABTĮ išsamiai reglamentuoja žyminio mokesčio dydžio, atleidimo nuo jo ir grąžinimo klausimus, tačiau tam tikrais atvejais įstatyme įtvirtintos nuostatos yra blanketinio pobūdžio ir nukreipia į Civilinio proceso kodekso taikymą arba kitus teisės aktus. Pavyzdžiui, ABTĮ 40 straipsnio 5 dalyje pažymėta, jog proceso šalis, kurios naudai priimtas sprendimas, turi teisę reikalauti atlyginti jai išlaidas advokato ar advokato padėjėjo pagalbai apmokėti <...> atstovavimo išlaidų atlyginimo klausimas sprendžiamas Civilinio proceso

kodekso ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka⁴⁸. Tokiu būdu įstatymų leidėjas formuoja mišrų teisinį reguliavimą, kai specialusis administracinio proceso reguliavimas yra papildomas bendra civilinio proceso teise tiek, kiek tai neprieštarauja administracinių bylų specifikai. CPK 98 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad šalies išlaidos, susijusios su advokato ar advokato padėjėjo pagalba, atsižvelgiant į konkrečios bylos sudėtingumą ir advokato ar advokato padėjėjo darbo ir laiko sąnaudas, yra priteisiamos ne didesnės, kaip yra nustatyta teisingumo ministro kartu su Lietuvos advokatų tarybos pirmininku patvirtintose rekomendacijose dėl užmokesčio dydžio⁴⁹. Taigi, išlaidos, susijusios su advokato ar advokato padėjėjo pagalba yra priteisiamos ne didesnės, nei nustatyta Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. 1R-85 patvirtintose Rekomendacijose (toliau – Rekomendacijos). Rekomendacijų 7 punkte nustatyta, jog priteistini užmokesčio už advokato civilinėse bylose teikiamas teisinės paslaugas maksimalūs dydžiai apskaičiuojami taikant nustatytus koeficientus, kurių pagrindu imamas Lietuvos statistikos departamento skelbiamas užpraėjusio ketvirčio vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis šalies ūkyje (be individualių įmonių)⁵⁰. Rekomendacijose yra nustatyti rekomenduojami priteistini maksimalūs užmokesčio dydžiai už advokato tam tikrų teisinių paslaugų suteikimą.

Analizuojant LVAT praktiką, pastebėtina, jog teismas nuosekliai laikosi pozicijos, jog tais atvejais, kai skundas teisme yra iš dalies tenkinamas, šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, bylinėjimosi išlaidos kompensuojamos ne visa apimtimi, bet proporcingai tai skundo daliai, kuri buvo patenkinta (ar atmeta). Pavyzdžiui, LVAT 2024 m. gegužės 29 d. sprendimu, atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjo apeliacinis skundas patenkintas iš dalies, nusprendė, kad pareiškėjas įgijo teisę į ½ bylinėjimosi išlaidų, patirtų bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme, dalį. Teismas sprendime taip pat pažymėjo, jog pareiškėjo nurodytos teisinės paslaugos: susipažinimas su VERT posėdžio medžiaga, rašytinių paaiškinimų rengimas VERT posėdžiui, atstovavimas VERT posėdyje, kreipimosi dėl posėdžio garso įrašo parengimas, taip pat VERT parengto kainodaros projekto analizė, atsakymo VERT dėl kainodaros projekto rengimas nepatenka į Rekomendacijose nurodytų teisinių paslaugų, už kurių teikimą priteistinas užmokestis, sąrašą, nes jos buvo suteiktos atstovaujant pareiškėją ne teisme, o Tarybos posėdyje, taip pat rengiant dokumentus Tarybai, todėl ši pareiškėjo patirtų atstovavimo išlaidų dalis neatlyginama⁵¹. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje pripažįstama, kad tokie veiksmai kaip susitikimai su klientu, teismų praktikos analizavimas, teisinės konsultacijos, teisinės pozicijos rengimas ar teismo sprendimo gavimas gali būti laikomi ne atskiromis teisinėmis paslaugomis, o sudėtinėmis vienos

⁴⁸ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas Suvestinė (2002-03-12 - 2003-04-30)

⁴⁹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas

⁵⁰ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. 1R-85 patvirtintose Rekomendacijose

⁵¹ LVAT 2024 m. gegužės 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-291-415/2024

paslaugos, t. y. skundo ar kito procesinio dokumento parengimo dalimis. Dėl to išlaidos, patirtos atliekant minėtus veiksmus, gali būti vertinamos kaip vieno teisinio veiksmo, procesinio dokumento parengimo, išlaidos⁵².

Taip pat pažymėtina, jog ABTĮ 40 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta nuostata leidžia teismui nesilaikyti šio straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse nustatytų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių, jeigu teismas mano, jog proceso metu (taip pat mediacijos atveju) šalių procesinis elgesys buvo netinkamas, taip pat įvertinęs ginčo kilimo ir kitas priežastis, dėl kurių susidarė bylinėjimosi išlaidos⁵³. Vertinant šią nuostatą, pastebėtina, jog teismui palikta plati diskrecija nukrypti nuo bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių, kas gali turėti teigiamą poveikį teisinės sistemos lankstumui, tačiau šioje nuostatoje galima įžvelgti ir tam tikrų neaiškumų. Pavyzdžiui, pernelyg abstrakti formuluotė „netinkamas šalių procesinis elgesys“ gali lemti nevienodą teismų praktiką bei teisinio tikrumo trūkumą proceso šalims. Kadangi teisėjas pats vertina procesinį šalių elgesį ir ginčo kilimo aplinkybes, kyla rizika, kad tokie vertinimai bus subjektyvūs. Be aiškių kriterijų gali atsirasti neproporcingas sankcionavimas. Ši nuostata taikoma ir mediacijos metu, tai kelia irgi tam tikrų klausimų. Pavyzdžiui, ar šalių elgesio vertinimas mediacijoje, tuo atveju kai procesas yra orientuotas į bendradarbiavimą ir konfidencialumą, gali turėti įtakos išlaidų paskirstymui, ar tai neskatina šalių mažiau atvirai bendradarbiauti derybose, baiminantis neigiamų pasekmių?

LVAT sprendžiant ginčus dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo pagrįstumo, ne kartą yra pasisakęs, jog teismas privalo įvertinti bylinėjimosi išlaidų pagrįstumą ir būtinumą, nustatyti priežastinį ryšį tarp nagrinėjamos administracinės bylos ir patirtų išlaidų, taip pat vadovautis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais. Todėl tokio pobūdžio prašymo pagrįstumas turi būti nustatomas individualiai, atsižvelgiant į kiekvienos bylos aplinkybes⁵⁴. LVAT administracinėje byloje Nr. eA-804-415/2019, nagrinėdamas pareiškėjo prašymą dėl apeliacinės instancijos teisme patirtų bylinėjimosi išlaidų, pažymėjo, kad ABTĮ 41 straipsnio 1 dalis, įtvirtinanti pareigą iki bylos nagrinėjimo iš esmės pabaigos pateikti rašytinį prašymą dėl išlaidų atlyginimo kartu su jų apskaičiavimu ir pagrindimu, skirta procesiniam reglamentavimui suvienodinti ir užtikrinti nuoseklią teismų praktiką. Aptariamoje byloje pareiškėjas papildomą prašymą dėl bylinėjimosi išlaidų pateikė jau pasibaigus bylos nagrinėjimui iš esmės, t. y. praleidęs nustatytą terminą. LVAT taip pat atkreipė dėmesį į kasacinio teismo praktiką, kurioje pabrėžiama, kad CPK 98 straipsnio 1 dalis negali būti aiškinama taip griežtai, jog dėl formalios termino taisyklės asmeniui būtų atimta teisė atgauti jo patirtas bylinėjimosi išlaidas, įskaitant advokato

⁵² Žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. gruodžio 30 d. nutartį administracinėje byloje Nr. AS858-946/2011; 2012 m. sausio 20 d. nutartį administracinėje byloje Nr. AS146-19/2012; 2021 m. gruodžio 8 d. nutartį administracinėje byloje Nr. eA-3144-789/2021; 2021 m. lapkričio 10 d. nutartį administracinėje byloje Nr. eA-170-756/2021

⁵³ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas Suvestinė (2002-03-12 - 2003-04-30)

⁵⁴ LVAT 2016 m. rugsėjo 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-473-492/2016.

pagalbos išlaidas, kai sprendimas priimtas jo naudai. Todėl CPK 98 straipsnio 1 dalyje nustatytas ribojimas nepriteisti išlaidų, jei prašymas ir įrodymai nepateikti iki bylos nagrinėjimo iš esmės pabaigos, išimtiniais atvejais gali būti netaikomas. Tai įmanoma tuomet, kai nustatomos reikšmingos aplinkybės, patvirtinančios, jog asmuo objektyviai negalėjo laiku pateikti prašymo ir išlaidų dydį pagrindžiančių dokumentų⁵⁵. Pažymėtina, kad Konstitucinis teismas savo priimtame nutarime irgi yra atkeipęs dėmesį, jog įstatymų leidėjas privalo sukurti tokį teisinį reguliavimą, kuris ne tik garantuotų vienodą teismų praktiką tam tikros rūšies bylas nagrinėjančiuose specializuotuose teismuose, bet ir užkirstų kelią praktikos skirtumams ar prieštaravimams tarp specializuotų ir bendrosios kompetencijos teismų⁵⁶.

ABTĮ 40 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta nuostata, kuri leidžia tretiesiems asmenims, kai yra patenkinamos jų reikalavimai, gauti išlaidų atlyginimą. Administracinėje byloje Nr. eAS-570-502/2019 DNSB „Birutės parkas“ ginčijo Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos potvarkį, tačiau tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismai skundą atmetė. Trečiasis suinteresuotas asmuo UAB „NT fortus“, kurios teisės šiuo sprendimu buvo apgintos, pareikalavo 4 704,88 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo. Tačiau pirmosios instancijos teismas priteisė iš pareiškėjo tik 563,40 Eur bylinėjimosi išlaidoms atlyginti. Teismas savo sprendimą grindė tuo, jog dalį teisinių paslaugų atliko teisininkė, tačiau nebuvo pateikta įrodymų apie jos įgaliojimus bei dalis deklaruotų teisinių paslaugų neatitiko realiai atliktų veiksmų. Pirmos instancijos teismas taip pat nustatė, jog byla nebuvo sudėtinga, advokatui ji buvo jau žinoma iš ankstesnių procesų bei kai kurios išlaidos viršijo Rekomendacijose nustatytus maksimalius dydžius. LVAT įvertinęs trečiojo suinteresuoto asmens prašymą dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo pagal Rekomendacijų 2 punkte nustatytus kriterijus bylos apimtį, jos sudėtingumą ir procesinių dokumentų turinį bei atsižvelgęs į tai, kad Bendrovė nepateikė jokių argumentų, paneigiančių pirmosios instancijos teismo išvadą, jog advokatui ginčo aplinkybės buvo gerai žinomos iš ankstesnių bylų, pritarė šiai išvadai. Taip pat teismas pažymėjo, kad dėl nedidelio laiko tarpo tarp teismo posėdžių advokatui nereikėjo papildomų, išskirtinių pasirengimo pastangų, o ši aplinkybė nebuvo ginčijama ir atskirajame skunde. Atsižvelgdamas į teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principus, LVAT sprendžia, jog pagrįsta trečiajam suinteresuotam asmeniui UAB „NT fortus“ priteisti 2 500 Eur bylinėjimosi išlaidų. Apibendrinamas teismas konstatuoja, kad pirmosios instancijos teismas ne visiškai tinkamai taikė ir aiškino procesines normas, dėl ko nepagrįstai sumažino trečiajam suinteresuotam asmeniui kompensuotinų bylinėjimosi išlaidų dydį. Dėl šių priežasčių trečiojo suinteresuoto asmens atskirasis skundas tenkinamas iš dalies, o pirmosios instancijos teismo nutartis iš esmės

⁵⁵ LVAT 2019 m. lapkričio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-804-415/2019

⁵⁶ Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas byloje Nr. 33/03

tikslinama⁵⁷. Minėtoje byloje LVAT išreiškė aiškią ir nuoseklią poziciją dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo, pabrėždamas, kad jų dydis turi būti nustatomas ne formaliai, bet vadovaujantis realiu advokato darbo apimties, bylos sudėtingumo ir proceso trukmės įvertinimu. Teismas aiškiai atskyrė nepagrįstas ar neįrodytas išlaidas ir kartu pripažino, kad dalis teisinio darbo, atlikto advokato biure, laikytina teisėta ir kompensuotina advokato pagalba, net jei ją atliko biuro teisininkė. LVAT galutinai nustatytas 2 500 Eur atlyginimas atspindi proporcingą pusiausvyrą tarp teisę laimėjusios šalies patirtų būtinių išlaidų ir poreikio užtikrinti, kad bylinėjimosi išlaidos neviršytų objektyviai pagrįstų ribų. Tokiu būdu teismas dar kartą patvirtino, kad bylinėjimosi išlaidų kompensavimas administracinėse bylose yra ne mechaninis skaičiavimas, o išsamus faktinių aplinkybių ir proceso ekonomiškumo principo taikymas, užtikrinantis sąžiningą ir teisingą rezultatą abiem šalims.

Kitoje administracinėje byloje pareiškėjas kreipėsi į teismą, tikėdamasis, kad ginčas bus išspręstas jo naudai. LVAT priėmė sprendimą pareiškėjo naudai, taigi pareiškėjui, remiantis ABTĮ 41 straipsnio 3 dalimi, atsirado teisė reikalauti bylinėjimosi išlaidų atlyginimo. ABTĮ 41 straipsnio 3 dalyje nustatyta, jog, jeigu Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, neperduodamas bylos iš naujo nagrinėti, pakeičia pirmosios instancijos teismo sprendimą arba priima naują sprendimą, jis atitinkamai pakeičia bylinėjimosi išlaidų paskirstymą⁵⁸. Nagrinėjamoje byloje pirmosios instancijos teismo sprendimas pakeičiamas, todėl yra pagrindas paskirstyti bylinėjimosi išlaidas. Byloje pareiškėjas prašė priteisti 6 292 eurų advokato atstovavimo (teisinės pagalbos) išlaidoms. LVAT įvertinęs bylos faktines aplinkybes bei prašomų bylinėjimosi išlaidų pagrįstumą, netenkino pareiškėjo prašymo priteisti atstovavimo išlaidas visa apimtimi. Teismas pažymėjo, kad advokato (ar jo padėjėjo) pagalba priteistina tik tiek, kiek ji yra proporcinga bylos sudėtingumui, darbo apimčiai, teisinio paslaugų pobūdžiui ir realioms darbo sąnaudoms. Teismas nurodė, kad didelė dalis prašomos sumos neatitinka pagrįstumo kriterijaus t. y. ji yra per didelė, nepagrįsta atsižvelgiant į bylos pobūdį ir atliktų teisinių darbų apimtį⁵⁹. Taigi LVAT dar kartą patvirtino, kad bylinėjimosi išlaidų priteisimas nėra mechaninis ar automatinis procesas. Sprendžiant dėl jų atlyginimo, privalu vadovautis būtinumą, proporcingumą ir realumą atspindinčiais kriterijais, siekiant užtikrinti, kad kompensuojamos tik objektyviai pagrįstos ir proceso tikslingumą atitinkančios išlaidos.

Kitoje administracinėje byloje buvo sprendžiamas bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimas po to, kai pirmosios instancijos teismas visiškai patenkino pareiškėjo skundą ir iš Nacionalinės mokėjimo agentūros priteisė 412,85 eurų. Išlaidos susidėjo iš skundo Žemės ūkio

⁵⁷ LVAT 2019 m. rugpjūčio 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-570-502/2019

⁵⁸ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas Suvestinė (2002-03-12 - 2003-04-30)

⁵⁹ LVAT 2020 m. rugpjūčio 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-143-492/2020

ministerijai parengimo, advokatės dalyvavimo teismo posėdyje ir sumokėto žyminio mokesčio. NMA šį sprendimą apskundė, teigdama, kad byla dar nėra baigta, skundo ŽŪM rengimas nėra teismo procesui priskirtinos išlaidos, o advokatei už paslaugas sumokėjo ne pareiškėjas, bet jo tėvas. LVAT šiuos argumentus atmetė, pabrėždamas, jog byla yra galutinai išnagrinėta pareiškėjo naudai, prašymas dėl išlaidų pateiktas laiku, o apmokėjusio asmens tapatybė neturi reikšmės, svarbu, kad paslaugos suteiktos pareiškėjui. Taip pat konstatuota, jog skundo ŽŪM parengimas šiuo atveju atitinka kompensuotiną teisinę pagalbą, nes ikiteisminis nagrinėjimas buvo privaloma ginčo sprendimo dalis. Įvertinęs advokatės darbą apeliacinėje instancijoje, bylos sudėtingumą, paslaugų apimtį ir Rekomendacijose nustatytus dydžius, teismas papildomai priteisė pareiškėjui 605 Eur už atsiliepimo į apeliacinį skundą parengimą⁶⁰. Taigi galutinis rezultatas, pripažinta, kad pareiškėjas patyrė realias, būtinas ir pagrįstas bylinėjimosi išlaidas, kurios turi būti atlygintos iš NMA.

Kalbant apie bylinėjimosi išlaidų reglamentavimą, galima išskirti ir Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymą (toliau - VGTPĮ). Šio įstatymo 14 straipsnio 2 dalyje nustatyta, jog antrinės teisinės pagalbos išlaidas sudaro išlaidos, nuo kurių mokėjimo pareiškėjas atleidžiamas, tai yra: bylinėjimosi išlaidos bylose, išnagrinėtose civilinio proceso tvarka, išlaidos išnagrinėtose konstitucinės justicijos bylose, su bylos nagrinėjimu administracinio proceso tvarka susijusios išlaidos, administracinių nusižengimų bylų nagrinėjimo teisme išlaidos, su baudžiamojoje byloje pareikšto civilinio ieškinio nagrinėjimu susijusios išlaidos, numatytos šio įstatymo 20 straipsnyje, išlaidos, susijusios su gynyba ir atstovavimu nagrinėjant bylas (įskaitant apeliacinę ir kasacinę tvarką nagrinėjamas bylas, nesvarbu, kas jas pradeda), taip pat vykdymo proceso išlaidos, nurodytos teisingumo ministro patvirtintoje Sprendimų vykdymo instrukcijoje, išlaidos, susijusios su procesinių dokumentų rengimu ir įrodymų rinkimu, vertimu, su atstovavimu išankstinio ginčų sprendimo ne teisme atvejais, jeigu tokia tvarka nustatyta įstatymuose ar teismo sprendime⁶¹. Taigi šio įstatymo tam tikros teisės normos reglamentuoja išlaidų kompensavimo mechanizmą asmenims, kuriems teikiama valstybės garantuojama teisinė pagalba (įskaitant bylinėjimosi išlaidas administracinėse bylose).

Bylinėjimosi išlaidų atlyginimo nacionaliniame reglamentavime svarbu vertinti ne tik įstatymines nuostatas, bet ir Europos žmogaus teisių teismo (toliau - EŽTT) praktiką, kuri formuoja šio instituto interpretaciją ir taikymą. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) 6 straipsnyje yra įtvirtintos nuostatos garantuojančios teisingą bylos nagrinėjimą teisme. Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies c punkte pažymėta, jog kiekvienas asmuo, kaltinamas nusikaltimo padarymu, turi teisę gintis pats arba per savo paties

⁶⁰ LVAT nutartis 2021-07-28 Nr. AB-15101-3-61-3-01639-2020-6

⁶¹ Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas

pasirinktą gynėją arba, jei jis neturi pakankamai lėšų tam gynėjui atsilyginti, turi gauti pagalbą nemokamai, kai to reikalauja teisingumo interesai⁶². Pavyzdžiui, EŽTT nagrinėjant bylą Ruminas prieš Lietuvą⁶³, kurioje pareiškėjas skundėsi dėl apribotos teisės kreiptis į teismą, konstatavo, jog nacionalinių teismų sprendimai, kuriais pareiškėjas turėjo padengti savo teisinės gynybos išlaidas, apribojo jo teisę kreiptis į teismą ir pažeidė Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį. Bylos duomenimis, 2016 m. policija sustabdė pareiškėją vairuojant neblaiviam, tačiau vėliau ligoninėje alkoholio pėdsakų nerasta. 2016 m. lapkričio 7 d. pirmosios instancijos teismas administracinę bylą nutraukė, tačiau pareiškėjo prašymo atlyginti bylinėjimosi išlaidas nenagrinėjo, motyvuodamas, jog nacionalinė teisė tokios kompensacijos nenumato. Pareiškėjas kreipėsi dėl turtinės ir neturtinės žalos priteisimo, tačiau 2019 m. LVAT skundą atmetė. 2021 m. Konstitucinis Teismas nustatė, kad atsisakymas atlyginti būtinas ir pagrįstas bylinėjimosi išlaidas pažeidžia Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalį ir konstitucinį teisinės valstybės principą. EŽTT šioje byloje pažymėjo, kad nacionalinių teismų sprendimai, kuriais pareiškėjas turėjo padengti savo teisinės gynybos išlaidas, nepaisant jam palankaus teismo sprendimo, apribojo teisę kreiptis į teismą ir pažeidė Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį. Teismas atkreipė dėmesį, kad pareiškėjo patirtos bylinėjimosi išlaidos nebuvo per didelės, o pats pareiškėjas nepadarė jokių veiksmų, kurie galėtų pagrįsti šių išlaidų nepriteisimą. Remdamasis šiomis aplinkybėmis, EŽTT konstatavo Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimą ir priteisė pareiškėjui 529 eurus turtinei ir 2 500 eurų neturtinei žalai atlyginti.

Taigi, šis atvejis parodo, jog administracinių teismų sprendimai, kuriais priteistos bylinėjimosi išlaidos nekompensuojamos net ir palankaus teismo sprendimo atveju, gali pažeisti teisę kreiptis į teismą pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį. EŽTT nustatė, kad nacionalinių teismų veiksmai apribojo teisę į teisinę gynybą ir pažeidė Konvenciją, todėl priteisė pareiškėjui turtinę ir neturtinę žalą. Ši byla pabrėžia, jog valstybė privalo užtikrinti ne tik formalų teisės kreiptis į teismą, bet ir realią galimybę gauti teisinę pagalbą be nepagrįstų finansinių kliūčių.

Siekiant išryškinti galimas gerąsias praktikas ar alternatyvius sprendimus, svarbu įvertinti ir kitų Europos šalių bylinėjimosi išlaidų atlyginimo instituto vaidmenį administraciniuose ginčiuose. Pavyzdžiui, susipažinus su Lenkijos bylinėjimosi išlaidų teisiniu reguliavimu, galima pastebėti, jog šios valstybės ginčų administracinis procesas yra aiškiai struktūrizuotas ir nuoseklus. Lenkijoje bylinėjimosi išlaidų atlyginimą administraciniuose ginčiuose reglamentuoja įstatymas („*Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*“), kuriame gana aiškiai apibrėžiamos bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklės. Šio įstatymo 200 straipsnyje nustatyta, jog pirmosios instancijos teismui patenkinus skundą, jį pateikęs asmuo turi teisę iš institucijos, kuri priėmė skundžiamą aktą arba atliko skundžiamą veiksmą, arba kuris padarė neveiklumą ar vilkino

⁶² 1950 m. lapkričio 4 d. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (Žin., 1995, Nr. 40-987)

⁶³ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2025 m. gegužės 13 d. sprendimas Nr. 3181/22

procesą, gauti būtinųjų išlaidų, reikalingų tinkamam teisių įgyvendinimui, atlyginimą⁶⁴. Šio įstatymo 205 straipsnio 1 dalyje yra išvardintos būtiniausios proceso išlaidos, prie kurių priskiriamos teismo išlaidos, kelionės į teismą išlaidos (šalies ar jos atstovo), taip pat atlyginimo ar pajamų suma, prarasta dėl būtinybės atvykti į teismą. Šio straipsnio 2 dalyje yra nustatyta, jog prie būtinųjų proceso išlaidų šaliai, kurią atstovauja advokatas arba teisininkas-patarėjas, priskiriamas jų atlyginimas, bet ne didesnis nei atskirose nuostatose nustatyti tarifai, taip pat vieno advokato arba teisininko-patarėjo išlaidos, teismo išlaidos ir išlaidos, susijusios su teismo paskirtu asmeniniu šalies dalyvavimu⁶⁵.

Atlikus išsamesnę palyginimo analizę tarp Lietuvos ir Lenkijos bylinėjimosi išlaidų teisinio reglamentavimo, galima išskirti tam tikrus skirtumus. PPSA įstatyme yra išsamiau apibrėžtos teismo išlaidos bei plačiau aprašyta jų mokėjimo tvarka. Pažymėtina, kad Lenkijos įstatyme bylinėjimosi išlaidų paskirstymo ir kompensavimo klausimams skiriamas itin platus ir detalus teisinis reguliavimas. Visas šių santykių teisinis režimas yra sutelktas į V skyrių, apimančią nuo 199 iki 263 straipsnio. Šiame skyriuje nuosekliai ir sistemiškai reglamentuojama ne tik bendroji bylinėjimosi išlaidų paskirstymo tvarka, bet ir konkrečios išlaidų rūšys, jų priskyrimo kriterijai, institucijų atsakomybė už nepagrįstai sukeltas išlaidas, išlaidų atlyginimo procedūros bei išimtys, kuriomis vadovaujantis teismas gali nukrypti nuo bendrųjų taisyklių. Tuo tarpu, Lietuvos teisėje bylinėjimosi išlaidų nuostatos yra išskaidytos tarp kelių straipsnių ir dažnai tik fragmentiškai apibrėžia tiek išlaidų rūšis, tiek jų paskirstymo taisykles. ABTĮ daugiausia dėmesio skiria atskirų bylinėjimosi išlaidų kategorijų – ekspertų, liudytojų, vertėjų atlyginimų bei teisinės pagalbos išlaidų nustatymui, tačiau nepateikia tokio platus ir detalaus reguliavimo, kokį matome Lenkijoje. Pavyzdžiui, Lenkijos įstatyme teismo išlaidos yra labiau detalizuotos. Prie jų priskiriami žyminis mokestis, kanceliarinis mokestis, vertėjų ir kuratorių atlyginimai, skelbimų išlaidos, dienpinigiai ir kelionės išlaidos teisėjams ir teismo darbuotojams, atliekantiems veiksmus už teismo pastato ribų.

Pažymėtina, jog Lenkijos kaip ir Lietuvos įstatyme yra įtvirtintos nuostatos suteikiančios teismui diskreciją nukrypti nuo bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių. PPSA 206 straipsnyje nustatyta, jog teismas gali visiškai arba iš dalies atsisakyti priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą, ypač jeigu skundas patenkintas tik ta apimtimi, kuri nėra proporcinga skundo objektui, nustatytam siekiant apskaičiuoti mokėtiną įmoką⁶⁶. Olsztyno Vyriausiasis administracinis teismas byloje Nr. II SA/OI 447/19 konstatavo, kad kadangi skundas, parengtas profesionalaus įgaliotojo, buvo patenkintas dėl kitų priežasčių nei nurodytos jo turinyje, o įgaliotojo darbo indėlis prisidėjo tik iš

⁶⁴ Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi Kancelaria Sejmu s. 1/93 2025-10-28 Dz. U. 2002 Nr 153 poz. 1270

⁶⁵ Ibid

⁶⁶ Ibid

dalies prie bylos išaiškinimo ir sprendimo priėmimo, pagrįsta buvo koreguoti jo atlyginimą, atsižvelgiant į bylos sudėtingumą ir faktiškai reikalingą darbo apimtį, vadovaujantis PPSA 206 straipsniu⁶⁷. Dar vienoje byloje Olsztyno Vyriausiasis administracinis teismas, nepaisant to, kad buvo patenkintas prašymas skirti Specializuoto šeimos smurto aukų pagalbos centro vadovui baudą pagal Administracinių teismų proceso kodekso 55 straipsnio 1 dalį, atsisakė priteisti teismo išlaidas ieškovo naudai. Teismas, vadovaudamasis 206 straipsniu, pažymėjo, kad teisės normoje nurodyta galimybė atsisakyti priteisti išlaidas nėra apribota vienu atveju, o vertinimas yra diskrecinis, grindžiamas teisingumo jausmu ir bylos aplinkybėmis. Atsižvelgiant į centro veiklos specifiką, ribotus finansinius išteklius ir dokumentų nepateikimo laiku pobūdį, teismas laikė teisinga visiškai atsisakyti priteisti teismo išlaidas⁶⁸. Tuo tarpu, Lenkijos Aukščiausiasis administracinis teismas, atsisakydamas visiškai priteisti kasacinio proceso išlaidų atlyginimą, konstatavo, kad atsakymas į kasacinį skundą, apsiribojęs bylos eigos aprašymu ir prašymu atmesti skundą, tačiau nepateikęs argumentacijos dėl paties skundo, neatitinka kriterijų, pagrindžiančių advokato atlygio priskyrimą už kasacinio skundo parengimą ir pateikimą. Be to, pagrindas atsisakyti priteisti išlaidas buvo šalies sudėtinga materialinė padėtis, liudijama, be kita ko, suteiktomis teisinės pagalbos teisėmis nagrinėtoje byloje⁶⁹.

Taigi, remiantis Lenkijos teismų praktika, galima teigti, jog PPSA įtvirtinta teisės norma, suteikianti teismui diskreciją atsisakyti priteisti bylinėjimosi išlaidas arba sumažinti jų dydį, teismų aiškinama labai plačiai ir neretai pasinaudoję suteikta diskrecija, teismai atsisako priteisti išlaidas net tada, kai skundas yra patenkinamas. Pastebėtina, jog Lenkijos teismai dažnu atveju sumažina bylinėjimosi išlaidų atlyginimą, nevertinant nagrinėjamos bylos pobūdžio ar sudėtingumo, bet atsižvelgiant į tariamai mažesnį atstovo darbo intensyvumą. Tuo tarpu, Lietuvos teismų praktika rodo, jog laimėjus bylą, prašymas priteisti atstovavimo išlaidas gali būti tenkinamas, tačiau teismas vertina tokių išlaidų pagrįstumą, t. y. atsižvelgia į bylos sudėtingumą, teisinių paslaugų apimtį ir pobūdį, specialių žinių poreikį, advokato dalyvavimo intensyvumą, kelionės būtinybę, ginčo vertę, teisės klausimų naujumą, proceso dalyvių elgesį, darbo laiko sąnaudas ir visas kitas reikšmingas aplinkybes. Teismas mažindamas bylinėjimo išlaidų atlyginimą, vadovaujasi Rekomendacijose nustatytais rekomenduojamais maksimaliais užmokesčio dydžiais už advokato tam tikrų teisinių paslaugų suteikimą.

Atlikus bylinėjimosi išlaidų teisinio reglamentavimo palyginimo analizę tarp Lietuvos ir Čekijos, nustatyta, jog pagrindinis įstatymas reglamentuojantis administracinių ginčų sprendimo tvarką yra Administracinių bylų teisenos įstatymas (č. Soudní řád správní). Šis įstatymas

⁶⁷ Wyrok WSA w Olsztynie z dnia 20 sierpnia 2019 r., sygn. II SA/Ol 447/19, CBOSA.

⁶⁸ Postanowienie WSA w Olsztynie z dnia 6 listopada 2018 r., sygn. II SO/Ol 14/18, CBOSA.

⁶⁹ Wyrok NSA z dnia 4 maja 2016 r., sygn. I OSK 489/15, CBOSA.

reglamentuoja bylos nagrinėjimo procedūrą, šalių teises ir pareigas, teismų kompetenciją bei sprendimų priėmimo tvarką. Pagal Čekijos įstatymą procesinės išlaidos⁷⁰ yra:

1. šalių ar jų atstovų patirtos išlaidos (pvz., advokato atlyginimas),
2. liudytojų, ekspertų, vertėjų, kurjerių išlaidos,
3. dokumentų gavimo, vertimų, kelionės sąnaudos,
4. kitos būtinos išlaidos, susijusios su bylos nagrinėjimu.

Čekijos Administracinių bylų teisenos įstatymo 59 straipsnyje nustatyta, jog kiekvienas proceso dalyvis padengia savo išlaidas pats, tačiau valstybė gali apmokėti tam tikras išlaidas susijusias su įrodymų rinkimu (pvz. ekspertai, liudytojai, vertėjai). Šio įstatymo 60 straipsnis numato teisę gauti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą pilna apimtimi, tik tuo atveju, jeigu šalis laimi. Tuo tarpu teismui patenkinus tik dalį skundo reikalavimų, bylinėjimosi išlaidų atlyginimas skiriamas proporcingai arba teismas gali nuspręsti padengti išlaidas visiškai arba iš viso nepriteisti. Pažymėtina, jog įstatymas taip pat numato tam tikras išimtis, kada teismas gali nepriteisti išlaidų net jei šalis laimėjo. Įprastai tai būna ginčai viešojo intereso bylose ir bylose dėl valdžios institucijų veiksmų. Sprendžiant klausimą dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo, teismas vertina, ar šalies elgesys procese buvo ekonomiškai ir nepiktnaudžiavo procesu.

Čekijos administracinis teismas nagrinėjant ginčą tarp fizinio asmens ir valdžios institucijos, nepaisant to, kad fizinis asmuo laimėjo bylą, atmetė jo prašymą priteisti teismo mokesčio (č. soudní poplatek) kompensaciją. Asmuo kreipėsi į Čekijos Konstitucinį Teismą dėl jo teisių pažeidimo. Konstitucinis Teismas byloje IV. ÚS 1059/22 konstatavo, jog iš esmės administracinių bylų teismai turi teisę priimti sprendimą dėl proceso išlaidų kompensavimo ir privalo išnagrinėti, ar nustatytos ypatingos aplinkybės, į kurias išimties tvarka turi būti atsižvelgiama nustatant pareigą atlyginti išlaidas. Tačiau, teismas taip pat pažymėjo, jog, jei kas nors sėkmingai apgynė savo teises tokiam procese ir jei valdžios institucija nebuvo įpareigota sumokėti jam proceso išlaidų (teisminis mokestis), tai yra teisės į teisminę apsaugą pažeidimas pagal 36 straipsnio 1 ir 2 dalis kartu su 11 straipsnio 2 dalimi⁷¹.

Taigi, atlikus lyginamąją analizę, darytina išvada, jog trijų valstybių administracinių teismų bylinėjimosi išlaidų reglamentavimą sieja bendras kompensacinis modelis, grindžiamas pralaimėjusios šalies atsakomybe atlyginti pagrįstas proceso išlaidas laimėjusiai šaliai, šioms sistemoms įtvirtinant analogiškas išlaidų kategorijas ir pabrėžiant teismo pareigą užtikrinti proporcingumą bei proceso ekonomiškumą. Atkreiptinas dėmesys, jog Lietuvoje teismai

⁷⁰ Law No. 150/2002 Coll. Law on Administrative Procedure

⁷¹ Administracinių teismų sprendimai dėl teismo mokesčio už teismo sumokėtą teismo mokestį bylinėjimosi išlaidų kompensavimo https://mezisoudy.cz/databaze-judikatury/detail-rozhodnuti/8ee44a84-92a8-11ee-b597-2cea7f51f963_iv-us-1059-22-2-rozhodovani-spravnich-soudu-o-nahrade-nakladu-rizeni-za-zaplaceny-soudni-poplatek?utm_source=chatgpt.com žiūrėta 2025 12 03

nagrinėjant prašymus dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo, vertina kiekvienos bylos individualias aplinkybes, bylos sudėtingumą, šalių procesinį elgesį ir kitus kriterijus, t. y. teismai turi didelę diskreciją nustatant esminius kriterijus, kurie turės lemiamą reikšmę sprendžiant atstovavimo išlaidų priteisimo klausimą. Tai suteikia lankstumo, tačiau kartu lemia didesnę neapibrėžtumą, ypač pareiškėjams, kurie planuoja kreiptis į teismą dėl potencialių išlaidų rizikos. Atlikta Čekijos teismų praktikos, susijusios su bylinėjimosi išlaidų atlyginimu administraciniuose ginčuose, analizė atskleidė, jog Čekijos teismų formuojamai praktikai didelę įtaką turi Konstitucinio Teismo sprendimai, kurie sustiprina įsitikinimą, kad teismų mokesčiai ir advokato išlaidos laimėjusiai šaliai turi būti kompensuojamos beveik automatiškai, išskyrus išimtinius atvejus.

Bylinėjimosi išlaidų atlyginimo reglamentavimas Lietuvoje, Lenkijoje ir Čekijoje pasižymi bendru „pralaimėjęs moka“ principo taikymu, tačiau kiekviena valstybė jį įgyvendina skirtingu intensyvumu ir teisinėmis priemonėmis, todėl praktiniai rezultatai proceso šalims gerokai skiriasi.

2. BYLINĖJIMOSI IŠLAIDŲ RŪŠYS ADMINISTRACINIUOSE GINČUOSE

2.1. Žyminis mokestis

Žyminis mokestis yra viena iš bylinėjimosi išlaidų rūšių, kuris laikomas sudėtine bylinėjimosi išlaidų dalimi kartu su kitomis išlaidomis, tokiomis kaip išlaidos advokato ar kito atstovo pagalbai, įrodymų rinkimui, ekspertizėms ar liudytojų kvietimui. Žyminio mokesčio sumokėjimas yra viena iš sąlygų, leidžiančių asmeniui pasinaudoti teise į teisminę gynybą. Pažymėtina, jog nei CPK, nei ABTĮ nėra įtvirtintos žyminio mokesčio sąvokos. Vadovaujantis ABTĮ 34 straipsniu, administraciniuose teismuose skundai (prašymai, pareiškimai) yra priimami ir nagrinėjami tik tuo atveju, kai yra sumokėtas įstatymų nustatyto dydžio žyminis mokestis, išskyrus atvejus, kai šis įstatymas numato atleidimą nuo žyminio mokesčio mokėjimo ar kitas jo nemokėjimo išimtis⁷².

Teisės doktrinoje žyminis mokestis yra apibrėžiamas kaip procesinio įstatymo nustatyta pinigų suma, kurią šalys, tretieji asmenys, pareiškėjai ar kreditoriai privalo sumokėti už tam tikrus įstatyme numatytus teismo atliekamus procesinius veiksmus (pvz., ieškinio, skundo ar pareiškimo padavimą)⁷³. Mokslinio straipsnio „Žyminio mokesčio lengvatų ir indeksavimo poveikis teisei kreiptis į teismą“ autoriai A. Doržinkevič ir M. Kirkutis žyminio mokesčio institutą vertina per asmens teisės kreiptis į teismą prizmę. Autorių teigimu, žyminis mokestis laikytinas vienu iš Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos teisės į teisingą bylos nagrinėjimą įgyvendinimo apribojimų⁷⁴.

Pažymėtina, kad analogiškas žyminio mokesčio teisinis aiškinimas yra nuosekliai formuojamas ir teismų praktikoje, kurioje konstatuojama, jog žyminis mokestis yra proceso įstatymo nustatyta piniginė suma, mokėtina už konkrečių procesinių veiksmų, tokių kaip ieškinio, priešieškinio, apeliacinio ar kasacinio skundo padavimas, atlikimą⁷⁵.

Žyminis mokestis laikytinas įstatymu nustatyta pinigine suma, kurią asmuo privalo sumokėti kreipdamasis į teismą, siekdamas inicijuoti teisminį ginčo nagrinėjimą⁷⁶. Kitaip tariant, šio mokesčio sumokėjimas yra viena iš procesinių sąlygų, leidžiančių pradėti teismo procesą ir nagrinėti pateiktą skundą ar prašymą. Administracinėse bylose žyminis mokestis paprastai mokamas už kiekvieną teismui paduodamą skundą, išskyrus įstatymuose nustatytus atvejus, kai

⁷² Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas

⁷³ Laužikas, E. et al. (2003). Civilinio proceso teisė: vadovėlis. T.1. Vilnius: Justitia p. 334

⁷⁴ Doržinkevič, A. and Kirkutis, M. (2024). Žyminio mokesčio lengvatų ir indeksavimo poveikis teisei kreiptis į teismą. Jurisprudencija, 31(1), p. 160-180.

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-362/2010.

⁷⁶ <https://www.lvat.lt/teismo-lankytojams/kaip-kreiptis-i-teisma/10-zyminis-mokestis/622>

proceso dalyviai nuo šio mokesčio yra atleidžiami arba jam taikomos kitos įstatyme numatytos išimtys.

LVAT savo formuojamoje praktikoje ne kartą yra konstatavęs, kad žyminis mokestis, atsižvelgiant į jo teisinę prigimtį ir paskirtį, kvalifikuotinas kaip viena iš bylos nagrinėjimo (bylinėjimosi) išlaidų rūšių. Administracinėje byloje, kurioje buvo sprendžiamas klausimas dėl teisės į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą, LVAT konstatavo, jog žyminis mokestis yra priskirtinas prie bylos nagrinėjimo išlaidų⁷⁷. Nagrinėdamas kitą administracinę bylą, LVAT yra pažymėjęs, kad atsakovo prašymo nepriteisti pareiškėjui bylinėjimosi išlaidų tenkinimas paneigtų principo „pralaimėjęs moka“ taikymą ir nepagrįstai apribotų Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą asmens, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeistos, teisę kreiptis į teismą. Teismas pabrėžė, jog teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo tikslas nėra vien formaliai dalyvauti teisminiame procese, bet siekti veiksmingos pažeistų teisių gynybos ir realaus teisinio rezultato. Kreipimasis į teismą prarastų prasmę, jeigu proceso dalyvis, inicijavęs bylą siekdamas apginti savo teises, dėl bylinėjimosi išlaidų nepriteisimo atsidurtų blogesnėje teisinėje ar faktinėje padėtyje nei iki ginčo kilimo. Todėl *ex post facto* atsisakymas atlyginti patirtas bylinėjimosi išlaidas laikytinas kliūtimi veiksmingam teisės kreiptis į teismą įgyvendinimui⁷⁸.

Remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, teisę kreiptis į teismą užtikrina Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnis, kuris garantuoja visiems asmenims teisę į teisminę gynybą, taip pat CPK 5 straipsnis, nustatantis kiekvieno suinteresuoto asmens teisę įstatymo nustatyta tvarka kreiptis į teismą, siekiant apginti pažeistą ar ginčijamą teisę arba įstatymo saugomą interesą. Lygiagrečiai, teisminės gynybos prieinamumas yra susietas su galimybe kreiptis į teismą tik įstatymo nustatyta tvarka. Viena iš esminių šios tvarkos sąlygų yra žyminio mokesčio, t. y. įstatymo nustatytos piniginės sumos, kurią asmuo privalo sumokėti už tam tikrus įstatyme numatytus teismo atliekamus procesinius veiksmus, sumokėjimas⁷⁹.

Taigi, lyginant LVAT ir LAT formuojamą praktiką, galima daryti išvadą, jog abiejų teismų pozicijos žyminio mokesčio ir teisės kreiptis į teismą klausimu yra tarpusavyje suderintos ir viena kitą papildo. LVAT savo jurisprudencijoje akcentuoja žyminio mokesčio priskyrimą bylinėjimosi išlaidoms bei jo nepriteisimo galimą neigiamą poveikį veiksmingam teisės kreiptis į teismą įgyvendinimui, pabrėždamas principo „pralaimėjęs moka“ reikšmę ir pareiškėjo apsaugą nuo nepagrįsto jo teisinės padėties pabloginimo. Tuo tarpu LAT praktikoje daugiau dėmesio skiriama konstituciniam ir įstatyminiam teisės kreiptis į teismą pagrindui, nurodant, kad ši teisė

⁷⁷ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. rugsėjo 17 d. nutartį administracinėje byloje Nr. eA-1494-821/2025

⁷⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2024 m. balandžio 17 d. nutartį administracinėje byloje Nr. eA-50-1047/2024

⁷⁹ LAT 2022 m. kovo 3 d. nutartis Civilinė byla Nr. e2-253-407/2022

įgyvendinama tik laikantis įstatymo nustatytos tvarkos, o viena iš esminių tokios tvarkos sąlygų yra žyminio mokesčio sumokėjimas. Taigi, LVAT ir LAT formuojama praktika leidžia daryti išvadą, jog žyminis mokestis, kaip bylinėjimosi išlaidų dalis ir procesinė pareiga, turi būti taikomas taip, kad būtų užtikrinta reali ir veiksminga asmens teisė į teisminę gynybą.

Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktikoje nuosekliai pripažįstama, kad valstybės, įgyvendindamos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą teisę į teismą, turi teisę nustatyti tam tikrus procesinius reikalavimus, įskaitant pareigą sumokėti žyminį mokestį. Pavyzdžiui, Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje *Kreuz prieš Lenkiją* vertino, ar pareiškėjui nustatyta pareiga sumokėti teismo mokestį, siekiant inicijuoti civilinį procesą, neperžengė Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos teisės kreiptis į teismą lestinų ribų. Šioje byloje teismas konstatavo, kad pareiškėjui nustatytas teismo mokesčio dydis, atsižvelgiant į jo finansinę padėtį ir bylos aplinkybes, buvo neproporcingas ir faktiškai apribojo jo galimybę pasinaudoti teise į teismą, todėl buvo pripažinta, jog Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis buvo pažeista⁸⁰. Analogiška pozicija išreikšta ir EŽTT sprendime byloje *Weissman ir kiti prieš Rumuniją*, kuriame Teismas pabrėžė, kad neproporcingai didelis žyminis mokestis, neatsižvelgiant į pareiškėjo finansinę padėtį, gali pažeisti Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį⁸¹. Nagrinėjant bylą *Podbielski ir PPU Polpure prieš Lenkiją*, EŽTT pažymėjo, jog vertinant žyminio mokesčio atitiktį Konvencijai būtina atsižvelgti tiek į mokesčio dydį, tiek į bylos reikšmę pareiškėjui ir jo galimybes tokį mokestį sumokėti⁸².

Taigi, vertinant žyminio mokesčio suderinamumą su Konvencijoje įtvirtintais standartais, esminę reikšmę turi keli kriterijai: mokesčio dydis, pareiškėjo finansinė padėtis, taip pat nagrinėjamos bylos pobūdis ir jos reikšmė pareiškėjui. Jei žyminis mokestis yra neproporcingai didelis ir objektyviai apsunkina ar faktiškai eliminuoja galimybę kreiptis į teismą, toks teisinis reguliavimas gali būti vertinamas kaip neatitinkantis Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos teisės į teismą.

Lietuvos teisės doktrinoje taip pat keliama klausimai dėl žyminio mokesčio instituto tikslingumo ir jo poveikio asmens teisei į teisminę gynybą. Pavyzdžiui, teisės mokslininkas Rimantas Simaitis yra iškėlęs siūlymą svarstyti žyminio mokesčio mažinimo ar net visiško atsisakymo galimybę. Ši pozicija grindžiama keliais argumentais. Pirma, teisinės valstybės principas suponuoja valstybės pareigą skatinti ginčų sprendimą teisėtomis, institucinėmis priemonėmis, todėl finansinės kliūtys, ribojančios kreipimąsi į teismą, turėtų būti vertinamos itin atsargiai. Antra, pažymima, kad mokesčių mokėtojai jau prisideda prie teismų sistemos

⁸⁰ EŽTT 2001 m. birželio 19 d. sprendimas byloje *Kreuz prieš Lenkiją* Nr. 28249/95

⁸¹ EŽTT 2006-05-24 sprendimas byloje *Weissman and Others v. Romania*, Nr. 63945/00

⁸² EŽTT 2005-07-26 sprendimas byloje *Podbielski and PPU Polpure v. Poland*, Nr. 39199/98

finansavimo per bendrąją mokesčių sistemą, todėl papildomas mokestis už teisminės gynybos realizavimą gali būti vertinamas kaip pakartotinis finansinis krūvis. Trečia, kai kuriose Europos valstybėse teismo mokesčių institutas yra taikomas labai ribotai arba apskritai neegzistuoja. Pavyzdžiui, tam tikrose bylose teismo mokesčiai nėra taikomi tokiose valstybėse kaip Prancūzija, Ispanija ar Liuksemburgas. Ketvirta, pažymima, kad žyminis mokestis sudaro palyginti nedidelę valstybės biudžeto pajamų dalį ir taip pat nėra reikšmingas finansavimo šaltinis teismų sistemai, todėl ekonominiu požiūriu valstybė galėtų apsvarstyti galimybę atsisakyti šio mokesčio ar sumažinti jo reikšmę⁸³. Be to, atkreipiamas dėmesys ir į praktinį žyminio mokesčio administravimo aspektą. Dalis doktrinos atstovų pažymi, kad nemažą dalį su žyminio mokesčio apskaičiavimu, taikymu ar jo grąžinimu susijusių klausimų tenka spręsti teismams, o tai reikalauja papildomų teisminių resursų. Atsižvelgiant į tai, keliama prielaida, kad administracinės sąnaudos, susijusios su šių klausimų sprendimu, tam tikrais atvejais gali būti neproporcingos realiai surenkamai žyminio mokesčio sumai. Galiausiai pabrėžiama, kad žyminis mokestis ne visada efektyviai atlieka funkciją mažinti teismų darbo krūvį. Didelis mokesčio dydis gali lemti faktinį procesinį nelygiateisiškumą, nes labiau riboja mažesnes finansines galimybes turinčių asmenų galimybę kreiptis į teismą. Tuo tarpu praktikoje pastebima, kad sprendimą inicijuoti teisminį ginčą neretai lemia ne ekonominiai skaičiavimai, o subjektyvūs veiksniai, tokie kaip ginčo reikšmė ar emociniai motyvai, todėl mokesčio dydis ne visada tampa lemiamu veiksnio sprendžiant dėl kreipimosi į teismą⁸⁴.

Autorės nuomone, teisės mokslininko R. Simaičio pateiktą poziciją dėl galimybės atsisakyti žyminio mokesčio arba jį sumažinti, reikėtų vertinti keliais aspektais. Visų pirma pažymėtina, kad žyminis mokestis atlieka ne tik fiskalinę, bet ir procesinę funkciją, prisidedamas prie efektyvaus teismų sistemos veikimo ir racionalaus teisminių išteklių naudojimo. Nors teisingumo vykdymas yra viena iš pagrindinių valstybės funkcijų, tai nereiškia, kad asmens teisė kreiptis į teismą turi būti įgyvendinama visiškai nesiejant jos su tam tikra finansine atsakomybe už inicijuojamą procesą. Be to, vertinant Lietuvos ekonominę situaciją ir valstybės biudžeto galimybes, visiškas žyminio mokesčio atsisakymas galėtų turėti neigiamų pasekmių teismų sistemos finansiniam stabilumui. Nors žyminio mokesčio dalis bendroje valstybės biudžeto struktūroje nėra lemiamą, šios lėšos vis dėlto prisideda prie teismų sistemos funkcionavimo išlaidų padengimo. Taigi, esant sudėtingai ekonominei situacijai bei ribotam teismų sistemos finansavimui, žyminio mokesčio atsisakymas galėtų lemti dalinį kompensavimo išlaidų praradimą.

Taip pat pažymėtina, kad žyminis mokestis gali atlikti tam tikrą prevencinę funkciją, ribodamas nepagrįstų ar akivaizdžiai neperspektyvių skundų pateikimą teismams. Visiškai šio

⁸³ SIMAITIS, Rimantas. Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese. Vilnius: Justitia, 2007. Psl. 102.

⁸⁴ Ibid. psl. 89 – 102.

mokesčio panaikinimas galėtų paskatinti nepagrįstų procesų skaičiaus didėjimą, o tai savo ruožtu galėtų lemti dar didesnę teismų darbo krūvį ir ilgesnę bylų nagrinėjimo trukmę. Tokiomis aplinkybėmis galėtų būti apsunkintas efektyvus ir operatyvus kitų, pagrįstų ginčų nagrinėjimas. Argumentai, grindžiami tam tikrų užsienio valstybių praktika, taip pat turėtų būti vertinami atsargiai. Teismų finansavimo modeliai skirtingose valstybėse gali iš esmės skirtis, nes juos lemia skirtingos ekonominės sąlygos, teisinės tradicijos ir valstybės biudžeto struktūra. Todėl vien tai, kad kai kuriose valstybėse teismo mokesčiai nėra taikomi arba jų taikymas yra ribotas, savaime nereiškia, jog analogiškas modelis būtų tinkamas ir Lietuvos teisinėje sistemoje.

Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad žyminio mokesčio institutas Lietuvos teisinėje sistemoje išlieka reikšmingas tiek procesiniu, tiek finansiniu aspektu. Tinkamai nustatytas ir proporcingas žyminio mokesčio dydis leidžia suderinti asmens teisę į teisminę gynybą su poreikiu užtikrinti efektyvų teismų sistemos veikimą bei racionalų viešųjų finansų panaudojimą. Todėl vietoje visiško žyminio mokesčio atsisakymo tikslingiau būtų tobulinti jo taikymo mechanizmą, užtikrinant, kad mokestis išliktų proporcingas ir nepaneigtų asmens teisės kreiptis į teismą esmės, tačiau kartu prisidėtų prie stabilaus teisingumo sistemos funkcionavimo.

Žyminio mokesčio institutas administraciniame procese buvo įtvirtintas dar ankstyvosiose ABTĮ redakcijose ir laikui bėgant išliko vienu pagrindinių procesinių instrumentų, reguliuojančių kreipimąsi į administracinę teismą. Ankstesnėje įstatymo redakcijoje žyminio mokesčio reglamentavimas buvo nustatytas 24–27 straipsniuose ir pasižymėjo santykinai paprasta struktūra, t. y. buvo įtvirtinta pareiga sumokėti žyminį mokestį paduodant skundą, nustatyti jo dydžiai bei numatytos išimtys ir galimybė teismui atleisti fizinį asmenį nuo mokesčio atsižvelgiant į jo turtinę padėtį⁸⁵. Vėlesnėse ABTĮ redakcijose šis institutas buvo išplėtotas ir perkeltas į 34–38 straipsnius, išlaikant pagrindinę reguliavimo logiką, tačiau ją papildant naujais procesiniais elementais. Dabartiniame reguliavime detalizuotos žyminio mokesčio mokėjimo taisyklės, nustatyti nauji atvejai, kada skundai neapmokestinami, taip pat įtvirtintas išsamesnis žyminio mokesčio grąžinimo mechanizmas.

Be to, įstatyme atsirado nuostatos, susijusios su elektroniniu procesu – numatyta mažesnė žyminio mokesčio suma tais atvejais, kai procesiniai dokumentai teismui pateikiami elektroninių ryšių priemonėmis. Taip pat įstatymų leidėjas papildė neapmokestinamų skundų sąrašą naujomis viešojo intereso apsaugos ir specialių teisinių santykių kategorijomis bei įtvirtino galimybę skatinti alternatyvų ginčų sprendimą, numatydamas neapmokestinimą tais atvejais, kai ginčas buvo sprendžiamas neteisminės administracinių ginčų mediacijos būdu⁸⁶.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas Suvestinė (2002-03-12 - 2003-04-30)

⁸⁶ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas (Žin., 1999, Nr. 13-308; 2000, Nr. 85-2566; TAR, 2016-06-15, Nr. 2016-16849)

Taigi žyminio mokesčio instituto raida ABTĮ rodo nuoseklų administracinio proceso modernizavimą, siekiant suderinti asmens teisę kreiptis į teismą su teismų sistemos efektyvumo ir proceso ekonomiškumo principais.

2.1.1. Žyminio mokesčio dydis

Lietuvoje žyminio mokesčio instituto taikymą reglamentuoja tiek CPK, tiek ABTĮ. Siekiant objektyviai įvertinti šių teisės aktų reguliavimą, tikslinga detaliai išanalizuoti žyminio mokesčio mokėjimo pareigą, jo taikymo ribas bei poveikį proceso dalyvių teisėms ir pareigoms.

Civiliniame procese žyminio mokesčio mokėjimas siejamas su procesinio dokumento rūšimi ir ginčo pobūdžiu. Pagal Civilinio proceso kodekso 80 straipsnio 1 dalį, žyminis mokestis mokamas už kiekvieną ieškinį (pradinį ar priešieškinį), pareiškimą dėl ikisutartinių santykių, trečiojo asmens, pareiškiančio savarankišką reikalavimą dėl ginčo dalyko, pareiškimą jau pradėtoje byloje, taip pat už pareiškimus ypatingosios teisenos byloje. Žyminio mokesčio dydis nustatomas pagal CPK 80 straipsnio 1 dalies 1–11 punktuose įtvirtintus dydžius. Už apeliacinius ir kasacinius skundus bei prašymus dėl proceso atnaujinimo mokamas tokio paties dydžio žyminis mokestis, koks būtų mokėtinas paduodant atitinkamą ieškinį ar pareiškimą ypatingosios teisenos byloje. Turtiniuose ginčiuose šių procesinių dokumentų atžvilgiu taikomas žyminio mokesčio dydis apskaičiuojamas nuo ginčijamos sumos, kaip tai numatyta CPK 80 straipsnio 4 dalyje⁸⁷.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje yra išaiškinęs, kad Civilinio proceso kodekso 80 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisės norma yra imperatyvaus pobūdžio, o joje vartojama turtinio ginčo sąvoka aiškinama pirmiausia taikant lingvistinį aiškinimo metodą. Šios sąvokos turinys siejamas su ginču dėl nuosavybės teisėmis valdomų materialinių gėrybių, dėl kurių pareiškiami turtinio pobūdžio reikalavimai teisme. Teismas taip pat yra pažymėjęs, kad ginčas dėl turto žyminiu mokesčiu apmokestinamas tik tais atvejais, kai asmuo dėl atitinkamo turto kreipiasi į teismą, įgyvendindamas Civilinio proceso kodekso 5 straipsnyje įtvirtintą teisę į teisminę gynybą. Dėl šios priežasties sprendžiant žyminio mokesčio mokėjimo klausimą sąvokos „turtinis“ ir „ginčas“ vertintinos sistemiškai ir laikytinos neatsiejamais šio teisinio reguliavimo taikymo elementais⁸⁸. Atitinkamai, ginčą kvalifikavus kaip turtinį, jam taikomas Civilinio proceso kodekso 80 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatytas proporcinis žyminis mokestis, apskaičiuojamas nuo ieškinio sumos. Sprendžiant, ar konkretus ginčas laikytinas turtiniu, vadovaujamasi Civilinio proceso kodekso 85 straipsniu, kuriame įtvirtintos ieškinio sumos nustatymo ir apskaičiavimo taisyklės turtinio pobūdžio ginčiuose. Remiantis bendrąja taisykle, turtiniuose ginčiuose taikomas

⁸⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (Žin., 2002, Nr. 36-1340)

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-111/2012

CPK 80 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatytas proporcinis žyminis mokestis, apskaičiuojamas nuo ieškinio sumos, o bylose dėl daiktinių teisių į turtą, pagal turto rinkos vertę procesinio dokumento pateikimo momentu, įskaitant apeliacinius, kasacinius skundus ir prašymus dėl proceso atnaujinimo t. y. toks pats žyminio mokesčio dydis, koks būtų mokėtinas pareiškiant pradinį ieškinį⁸⁹. Vertinant CPK nuostatas, matyti, kad civiliniame procese taikomas proporcinis žyminis mokestis, apskaičiuojamas nuo ginčo vertės arba ieškinio sumos. Tai reiškia, kad mokesčio dydis tiesiogiai priklauso nuo ginčo ekonominės reikšmės ir atitinka civilinio proceso principą, pagal kurį bylos šalys prisideda prie proceso išlaidų proporcingai ginčo objektui.

Aptarus žyminio mokesčio teisinį reguliavimą civiliniame procese, tikslinga pereiti prie šio instituto taikymo administraciniuose ginčiuose, kuriuose žyminio mokesčio dydis ir jo nustatymo principai reglamentuojami atskiru teisiniu reguliavimu. Žyminio mokesčio taikymas administraciniuose ginčiuose reglamentuojamas ABTĮ 35–38 straipsniuose, kuriuose nustatomi žyminio mokesčio dydžiai, mokėjimo tvarka, atleidimo nuo žyminio mokesčio pagrindai bei kitos su šio instituto taikymu susijusios sąlygos. Administracinėse bylose taikomas fiksuoto dydžio žyminis mokestis, t. y. už kiekvieną skundą, prašymą ar pareiškimą mokama 30 eurų, nepriklausomai nuo reiškiamų reikalavimų skaičiaus, išskyrus ABTĮ 36 ir 37 straipsniuose numatytas išimtis. Tuo atveju, kai procesiniai dokumentai teismui teikiami ir gaunami tik elektroninių ryšių priemonėmis, mokėtinas žyminis mokestis sumažinamas iki 75 procentų nustatytos sumos. Tuo tarpu už apeliacinį skundą dėl teismo sprendimo mokamas 15 eurų žyminis mokestis.⁹⁰ Pažymėtina, kad pagal ABTĮ 158 straipsnio 3 dalį prašymo dėl proceso atnaujinimo pateikimas yra apmokestinamas 30 eurų dydžio žyminiu mokesčiu. Taigi, kaip matyti, administraciniuose ginčiuose žyminio mokesčio institutas pasižymi ne tik fiksuotais ir santykinai nedideliais mokesčių dydžiais. Įstatymų leidėjas, nustatydamas fiksuoto dydžio žyminį mokestį už kiekvieną skundą, prašymą ar pareiškimą, nepriklausomai nuo jame reiškiamų reikalavimų skaičiaus, sąmoningai atsisako proporcinio mokesčio modelio, būdingo civiliniam procesui. Tokiu būdu administraciniame procese sumažinama finansinė našta pareiškėjui ir eliminuojama rizika, kad didesnės apimties ar sudėtingesni reikalavimai taptų kliūtimi kreiptis į teismą.

Pažymėtina, kad žyminio mokesčio institutas, lyginamojoje teisėje dažnai įvardijamas kaip teismo mokestis arba proceso mokestis (angl. court fee, proceeding fee), yra įtvirtintas daugumos valstybių nacionalinėse procesinėse sistemose kaip viena iš bendrųjų kreipimosi į teismą sąlygų. Šis mokestis paprastai laikomas procesine finansine pareiga, susijusia su bylos

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-511/2013

⁹⁰ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas (Žin., 1999, Nr. 13-308; 2000, Nr. 85-2566; TAR, 2016-06-15, Nr. 2016-16849)

inicijavimu ar atskirų procesinių veiksmų atlikimu⁹¹. Europos Sąjungos valstybių narių teisinėse sistemose taikomi skirtingi teismo mokesčių modeliai. Šie modeliai skiriasi tiek teismo mokesčių dydžio nustatymo principais, tiek jų ryšiu su ginčo verte, tiek procesinių lengvatų, atleidimo nuo teismo mokesčių ar jų sumažinimo mechanizmų apimtimi. Pavyzdžiui, Vokietijoje administracinių ginčų nagrinėjimo atveju teismo mokesčių ir kitų teismo išlaidų taikymas reglamentuojamas Teismo išlaidų įstatymu.⁹² Šis įstatymas taikomas įvairių rūšių teismo procesams, įskaitant administracines bylas, nagrinėjamas pagal Administracinių teismų proceso įstatymą.⁹³ Teismo mokesčių dydis administracinėse bylose paprastai nustatomas atsižvelgiant į ginčo vertę, kuri nustatoma vadovaujantis Teismo išlaidų įstatymo (GKG) 34–38 straipsniais, o pareiga padengti bylinėjimosi išlaidas proceso pabaigoje sprendžiama pagal Administracinių teismų proceso įstatymo 154–162 straipsnius. Pagal Teismo išlaidų įstatymo 34 straipsnį, jeigu mokesčiai nustatomi pagal ginčo vertę, tai esant iki 500 eurų ginčo vertei mokestis sudaro 40 eurų. Didėjant ginčo vertei, atitinkamai didėja ir mokėtinas mokestis.

Administracinių ginčų nagrinėjimas Suomijoje iš esmės yra apmokestinamas teismo mokesčiu, kurio teisinis reguliavimas nustatytas Suomijos teismų mokesčių įstatyme. Pagal šį įstatymą administraciniuose teismuose taikomi fiksuoti teismo mokesčiai, nepriklausantys nuo ginčo vertės: už skundo nagrinėjimą regioniniame administraciniame teisme imamas 310 eurų mokestis, o už apeliacinio skundo nagrinėjimą Aukščiausiąjame administraciniame teisme – 610 eurų. Teismo mokestis netaikomas tais atvejais, kai teismas visiškai ar iš dalies pakeičia skundžiamą sprendimą apelianto naudai, taip pat asmenims, kuriems suteikta valstybės finansuojama teisinė pagalba. Be to, įstatyme numatytos bylų kategorijos, kurios administraciniuose teismuose nagrinėjamos nemokamai, inter alia bylos dėl socialinės ir sveikatos apsaugos paslaugų, bazinių pajamų, klausimai pagal Vaiko gerovės ir Psichikos sveikatos įstatymus, tarptautinės apsaugos suteikimas pagal Užsieniečių įstatymą bei skundai dėl visuotinių rinkimų⁹⁴.

Tuo tarpu, Lenkijos administracinių teismų sistemoje administracinių ginčų nagrinėjimo srityje taikomas mišrus teismo mokesčių modelis, grindžiamas tiek fiksuotų, tiek nuo ginčo dalyko pobūdžio ar jo vertės priklausančių (proporcingų) mokesčių derinimu. Toks reguliavimo modelis užtikrina diferencijuotą bylinėjimosi išlaidų paskirstymą, atsižvelgiant į bylos kategoriją ir ginčo apimtį. Pažymėtina, jog teismo mokesčių bei kitų bylinėjimosi išlaidų reglamentavimas įtvirtintas *Ustawa o kosztach sądowych w sprawach administracyjnych*, kuris taikomas sistemiškai ir kartu

⁹¹ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. – Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2006. T. 2. P. 304.

⁹² Gerichtskostengesetz (GKG) žr. internet.de/gkg_2004/BJNR071810004.html?utm_source=chatgpt.com

⁹³ Verwaltungsgerichtsordnung, VwGO

⁹⁴ Laki tuomioistuinmaksuista 1455/2015

su *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi* nuostatomis. Minėti teisės aktai sudaro tarpusavyje suderintą norminį pagrindą, apibrėžiantį teismo mokesčių rūšis, jų dydžio nustatymo kriterijus, mokėjimo tvarką, taip pat atleidimo nuo mokesčių ar jų sumažinimo pagrindus administraciniame procese. Lenkijos administracinių teismų proceso įstatymo 211 straipsnyje įtvirtinta teismo sąnaudų samprata, pagal kurią teismo išlaidas sudaro dvi pagrindinės sudedamosios dalys: teismo mokesčiai ir išlaidų atlyginimas⁹⁵. Taigi įstatymų leidėjas normatyviai apibrėžia teismo sąnaudų struktūrą, aiškiai atribodamas mokėtinas privalomas įmokas valstybei nuo proceso metu patirtų ir atlygintinų faktinių išlaidų. To paties įstatymo 215 straipsnyje įtvirtinta procesinė pareiga nurodyti skundžiamo dalyko vertę tais atvejais, kai nuo jos priklauso mokėtino teismo mokesčio dydžio nustatymas. Įstatymas nustato, kad kiekviename procesiniame dokumente, kuriuo atitinkamoje instancijoje inicijuojamas teisminis procesas, privalo būti aiškiai ir tiksliai nurodyta skundžiamo dalyko vertė, jeigu ši vertė turi reikšmės apskaičiuojant teismo mokestį⁹⁶. Tokiu teisiniu reguliavimu siekiama užtikrinti tinkamą mokesčio dydžio nustatymą bei proceso ekonomiško ir apibrėžtumo principų įgyvendinimą.

Lenkijos administracinių teismų proceso įstatymo 230–233 straipsniuose reglamentuojama įrašo mokesčio instituto samprata, rūšys, taikymo pagrindai bei jo dydžio nustatymo delegavimas vykdomajai valdžiai. Įstatymas nustato, kad nuo procesinių dokumentų, kuriais atitinkamoje instancijoje inicijuojamas procesas administraciniame teisme, yra imamas įrašo mokestis, kuris gali būti proporcingas arba fiksuotas. Tokiais procesiniais dokumentais laikomi skundas, kasacinis skundas, atskirasis skundas bei prašymas atnaujinti procesą. Proporcingas įrašo mokestis taikomas bylose, kuriose skundo dalykas yra piniginio pobūdžio reikalavimai, tuo tarpu kitose administracinėse bylose imamas fiksuotas įrašo mokestis. Taigi įstatymų leidėjas įtvirtina diferencijuotą mokesčio modelį, susiedamas jo rūšį su ginčo dalyko pobūdžiu. Galiausiai įstatymas numato, kad įrašo mokesčio dydį ir detalias jo rinkimo taisykles nustato Ministrų Taryba, priimdama atitinkamą poįstatyminį teisės aktą. Įstatyme įtvirtinamos imperatyvios ribos: įrašo mokestis negali būti mažesnis nei 100 zlotų; proporcingasis mokestis negali viršyti 4 procentų skundžiamo dalyko vertės ir 100 000 zlotų maksimalios sumos; fiksuotas mokestis negali būti didesnis nei 10 000 zlotų. Be to, fiksuoto mokesčio dydis turi būti diferencijuojamas atsižvelgiant į bylos rūšį ir pobūdį. Taigi, tokiu reguliavimu užtikrinamas teismo mokesčių proporcingumo, diferencijavimo ir teisėkūros aiškumo principų įgyvendinimas administraciniame procese.

⁹⁵ Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi

⁹⁶ Ibid

2.1.2. Atleidimas nuo žyminio mokesčio mokėjimo

Remiantis ABTĮ 37 straipsniu, administracinis teismas, atsižvelgdamas į fizinio asmens arba fizinių asmenų grupės turtinę padėtį, turi diskreciją suteikti visišką arba dalinį atleidimą nuo žyminio mokesčio mokėjimo⁹⁷. Tokiu būdu teisinis reguliavimas sudaro galimybę asmenims, kurių finansinės galimybės yra objektyviai ribotos, būti atleistiems nuo teismo nustatytos mokesčio prievolės. Prašymas dėl atleidimo nuo žyminio mokesčio turi būti motyvuotas ir pagrįstas atitinkamais įrodymais, t. y. faktais ir dokumentais, kurie patvirtina prašančiojo materialinę padėtį ir poreikį taikyti tokį lengvinamąjį režimą.

Pažymėtina, jog tokia teisinė konstrukcija atitinka administracinio proceso principus, pagal kuriuos teismas privalo ne tik taikyti bendrąsias proceso normas, bet ir užtikrinti, kad neturtinės ar finansinės kliūtys nebūtų nepagrįstai trukdančios asmens teisėms įgyvendinti. Šis norminis mechanizmas yra glaudžiai susijęs su Konstitucijoje įtvirtinta teise į teismą, kurią Lietuvos Respublikos Konstitucija garantuoja kiekvienam asmeniui. Nors Konstitucijos tekstas tiesiogiai 31 straipsnyje neperteikia visų žodžių, tačiau teisinėje doktrinoje ir konstitucinėje jurisprudencijoje ši nuostata suprantama kaip fundamentali teisė į nepriklausomą ir nešališką teisinės gynybos procedūrą, kurios metu asmens teisės ir teisėti interesai turi būti tinkamai apsaugoti teismų tvarka pagal įstatymą.

Teisė į teismą neapsiriboja vien tik formalia prieiga prie teismo, bet reiškia ir realias garantijas, užtikrinančias, jog teisminė procedūra būtų pasiekiamą ir efektyviai prieinama asmeniui, nepaisant jo socialinės ar ekonominės padėties. Tokios garantijos apima procedūrinius mechanizmus – pvz., žyminio mokesčio lengvatas – kurie eliminuoja materialines kliūtis, trukdančias piliečiams kreiptis teismo keliu dėl jiems svarbių teisių apsaugos klausimų. Tokiu būdu ABTĮ 37 straipsnio nuostatų taikymas prisideda prie Konstitucijos principo, kad teismų sistema turi būti prieinama visiems, o žmogaus teisės negali būti iliuzinės dėl asmens finansinių galimybių stokos⁹⁸.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo jurisprudencijoje yra ne kartą pažymėjęs, kad žyminio mokesčio lengvatų institutas yra glaudžiai susijęs su konstitucine teise į teisminę gynybą ir jo paskirtis – sudaryti realias prielaidas įgyvendinti teisę kreiptis į teismą tiems asmenims, kuriems įstatymų leidėjas yra numatęs atitinkamas procesines garantijas. Teismas yra akcentavęs,

⁹⁷ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas (Žin., 1999, Nr. 13-308; 2000, Nr. 85-2566; TAR, 2016-06-15, Nr. 2016-16849)

⁹⁸ Giedrė Lastauskienė „Teisės principai Lietuvos teisės sistemoje: lemia ar nukreipia?“ Konstitucinė justicija Lietuvoje: trys veiklos dešimtmečiai. RECENZUOTŲ MOKSLINIŲ STRAIPSNIŲ RINKINYS. Vilniaus universiteto leidykla 2023 m.

kad žyminio mokesčio lengvatos nėra bendro pobūdžio privilegija, bet įstatyme aiškiai apibrėžta išimtis iš bendrosios pareigos mokėti žyminį mokestį⁹⁹.

Plėtodamas šią doktriną, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad, atsižvelgiant į konstitucinį asmenų lygiateisiškumo principą, išimtinės normos turi būti aiškinamos siaurai ir taikomos tik tiems subjektams, kuriems jos *expressis verbis* skirtos. Tai reiškia, kad teismas, sprenddamas dėl žyminio mokesčio lengvatos taikymo, negali plečiamai aiškinti lengvatą nustatančių teisės normų ar analogijos būdu taikyti jų asmenims, nepatenkantiems į įstatymo apibrėžtą subjektų ratą¹⁰⁰.

Administracinėje byloje pareiškėjas kreipėsi į teismą, prašydamas pratęsti terminą žyminiam mokesčiui sumokėti arba atleisti jį nuo šio mokesčio mokėjimo, motyvuodamas lėšų neturėjimu. Regionų administracinis teismas šių prašymų netenkino. Teismas konstatavo, kad vien deklaratyvus teiginys apie piniginių lėšų neturėjimą nelaikytinas pakankamai motyvuotu prašymu Administracinių bylų teisenos įstatymas 37 straipsnio taikymo prasme. Taip pat pažymėta, jog pareiškėjo pateikti duomenys apie jo sąskaitos apyvartą neatskleidžia visos turčinės padėties, o turimi finansiniai srautai bei kitose bylose priteistos sumos leidžia spręsti apie galimybę sumokėti nustatyto dydžio žyminį mokestį. Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija, įvertinusi bylos medžiagą ir atskirojo skundo argumentus, pritarė pirmosios instancijos teismo išvadoms ir konstatavo, kad pareiškėjas turėjo pakankamai laiko ir galimybių pašalinti nustatytą skundo trūkumą, tačiau žyminio mokesčio nesumokėjo, todėl pagrindo naikinti ginčijamą nutarties dalį nenustatyta¹⁰¹.

Ši LVAT pozicija atskleidžia kelis reikšmingus procesinius ir konstitucinius aspektus. Pirmą, nutartyje akcentuojamas pareigos motyvuoti prašymą turinys. Teismas aiškiai atiboja deklaratyvų teiginį apie lėšų neturėjimą nuo teisiškai reikšmingo, įrodymais pagrįsto prašymo. Tokia pozicija atitinka ABTĮ 37 straipsnio konstrukciją, pagal kurią atleidimas nuo žyminio mokesčio nėra automatinė pasekmė, bet išimtis, taikoma tik nustačius objektyvias ir tinkamai pagrįstas aplinkybes. Tai reiškia, kad įrodinėjimo pareiga dėl sunkios turčinės padėties tenka pačiam pareiškėjui. Antra, teismas pabrėžia visapusiško turčinės padėties vertinimo būtinumą. Vien atskirų finansinių dokumentų pateikimas, neatskleidžiantis bendros pareiškėjo ekonominės situacijos, nelaikomas pakankamu pagrindu taikyti procesinę lengvatą. Šiuo aspektu formuojama praktika rodo, kad teismas vertina ne tik formalią lėšų stoką konkrečiu momentu, bet ir bendrą finansinį pajėgumą, įskaitant ankstesnius priteisimus bei realias galimybes sukaupti reikiamą

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-413/2011; 2013 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-469/2013; 2014 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-33/2014.

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 8 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-19-1075/2018 16 punktas.

¹⁰¹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2026 m. vasario 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-489-552/2026

sumą. Trečia, nutartis atspindi proceso drausmės ir koncentracijos principų svarbą. Apeliacinės instancijos teismas akcentavo, kad pareiškėjui buvo suteikta pakankamai laiko pašalinti skundo trūkumus, tačiau jis šia galimybe nepasinaudojo. Taigi teisė į teismą nėra absoliuti – jos įgyvendinimas siejamas su pareiga laikytis įstatyme nustatytų procesinių reikalavimų.

Kitoje administracinėje byloje LVAT vertindamas pareiškėjo argumentus dėl atleidimo nuo žyminio mokesčio pažymėjo, kad pagal ABTĮ 34 straipsnį skundai administraciniuose teismuose nagrinėjami tik sumokėjus įstatyme nustatytą žyminį mokestį, išskyrus įstatyme numatytas išimtis. ABTĮ 37 straipsnis suteikia teismui teisę, atsižvelgiant į asmens turtinę padėtį, visiškai ar iš dalies atleisti jį nuo žyminio mokesčio mokėjimo, tačiau toks prašymas turi būti motyvuotas ir pagrįstas įrodymais. Teismas pažymėjo, jog nagrinėjamu atveju nebuvo ginčo, kad pareiškėjo reikalavimai nepatenka į nuo žyminio mokesčio atleistų bylų kategoriją. Todėl, siekdamas inicijuoti bylą, pareiškėjas privalėjo sumokėti žyminį mokestį arba pateikti tinkamai pagrįstą prašymą dėl atleidimo nuo jo mokėjimo. LVAT, įvertinęs pareiškėjo nurodytas aplinkybes dėl sunkios turinės padėties ir pirmosios instancijos teismo motyvus, konstatavo, kad pareiškėjas nepateikė pakankamų įrodymų, pagrindžiančių jo negalėjimą sumokėti žyminio mokesčio. Pareiga motyvuoti ir įrodyti tokį prašymą tenka pačiam pareiškėjui, o teismas neprivalo nurodyti, kokius konkrečius dokumentus jis turėtų pateikti. Dėl to pirmosios instancijos teismo nutartis pripažinta pagrįsta ir teisėta¹⁰².

ABTĮ 36 straipsnyje įtvirtinti atvejai, kai skundai (prašymai, pareiškimai) administraciniuose teismuose neapmokestinami žyminiu mokesčiu. Pagal šio straipsnio 1 dalį žyminis mokestis nemokamas, be kita ko, dėl viešojo administravimo subjektų vilkinimo atlikti veiksmus, pensijų skyrimo ar atsisakymo jas skirti, rinkimų ir referendumo teisės pažeidimų, tarnybos teisiniais santykiais grindžiamų valstybės tarnautojų ir pareigūnų kreipimūsi, mokesčių administratorių ir kitų viešojo administravimo subjektų kreipimūsi, susijusių su įstatymuose pavestų funkcijų vykdymu, taip pat dėl viešojo intereso gynimo, žalos, atsiradusios dėl viešojo administravimo subjektų neteisėtų veiksmų, atlyginimo ir kitų įstatyme aiškiai nurodytų atvejų¹⁰³. Pagal 36 straipsnio 2 dalį žyminiu mokesčiu neapmokestinami ir kiti viešojo administravimo subjektų kreipimaisi, tiesiogiai susiję su jų vykdomomis funkcijomis. To paties straipsnio 3 dalis numato, kad žyminis mokestis nemokamas ir dėl atskirųjų bei apeliacinių skundų bylose, kurios patenka į šio straipsnio 1 ir 2 dalyse nurodytą kategoriją, taip pat dėl pareiškimų ištirti norminių administracinių aktų teisėtumą. Kartu įstatymas nustato išimtis. Pavyzdžiui, teismas gali pareikalauti sumokėti žyminį mokestį, jei asmuo piktnaudžiauja teise kreiptis į teismą (36

¹⁰² Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. lapkričio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-1430-525/2025

¹⁰³ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas (Žin., 1999, Nr. 13-308; 2000, Nr. 85-2566; TAR, 2016-06-15, Nr. 2016-16849)

straipsnio 4 dalis). Be to, jeigu ginčas prieš kreipiantis į teismą buvo sprendžiamas neteisminės administracinių ginčų mediacijos būdu, skundas žyminiu mokesčiu neapmokestinamas, tačiau teismas gali įpareigoti mokėti mokestį, jei nustatomas nesąžiningas naudojimasis mediacija (36 straipsnio 5 dalis).

Administracinėje byloje pirmosios instancijos teismas įpareigojo pareiškėją sumokėti 22,50 Eur žyminį mokestį, konstatavęs, kad inicijuojamas ginčas nepatenka į ABTĮ 36 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatytą išimtį dėl ginčų, susijusių su viešojo administravimo subjekto vilkinimu atlikti veiksmus. Pareiškėjas žyminio mokesčio nesumokėjo ir laikėsi pozicijos, kad turi būti nuo jo atleistas, remdamasis tiek ABTĮ 36 straipsnio 1 dalies 1 punktu, tiek Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas 83 straipsnio 1 dalies 1 punktu. Pagal ABTĮ 34 ir 35 straipsnius skundai administraciniuose teismuose priimami tik sumokėjus įstatyme nustatytą žyminį mokestį, išskyrus įstatyme numatytas išimtis. ABTĮ 36 straipsnio 1 dalies 1 punktas taikomas tik tais atvejais, kai ginčas kyla dėl viešojo administravimo subjekto neveikimo, t. y. sprendimo nepriėmimo per įstatymo nustatytą terminą. Tokią vilkinimo sampratą yra išaiškinęs ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. LVAT šioje byloje pažymėjo, jog nagrinėjamu atveju buvo priimtas pareiškėjo netenkinantis administracinis sprendimas, todėl ginčas kilo ne dėl neveikimo, o dėl priimto akto teisėtumo. Dėl to ABTĮ 36 straipsnio 1 dalies 1 punktas netaikytinas, ir pareiškėjas privalėjo sumokėti žyminį mokestį. Nesumokėjęs nustatytos sumos per teismo skirtą terminą trūkumams pašalinti, pareiškėjas nepasinaudojo suteikta galimybe ir prisiėmė su tuo susijusias procesines pasekmes – skundas laikytinas nepaduotu. LVAT, vertindamas pareiškėjo prašymą atleisti jį nuo žyminio mokesčio mokėjimo pagal ABTĮ 37 straipsnį, konstatavo, kad tokio pobūdžio prašymas turi būti tinkamai motyvuotas ir pagrįstas objektyviais duomenimis, patvirtinančiais asmens sunkią turtinę padėtį. Kadangi pareiškėjas nepateikė jokių jo finansinę padėtį pagrindžiančių įrodymų, neįvykdė pareigos pagrįsti atleidimo nuo žyminio mokesčio sąlygas, todėl pirmosios instancijos teismas pagrįstai atsisakė taikyti ABTĮ 37 straipsnyje įtvirtintą išimtį. Teismas taip pat atmetė pareiškėjo argumentus dėl CPK 83 straipsnio 1 dalies 1 punkto taikymo. Pažymėjo, jog ABTĮ 1 straipsnio 2 dalyje aiškiai nustatyta, kad civilinio proceso teisės normos administraciniame procese taikomos tik tais atvejais, kai ABTĮ tai tiesiogiai numato. Atsižvelgiant į tai, kad žyminio mokesčio mokėjimo tvarka ir atleidimo nuo jo pagrindai yra išsamiai ir specialiai reglamentuoti ABTĮ 34–38 straipsniuose, o nuorodos į CPK šiose nuostatose nėra, LVAT padarė išvadą, jog nagrinėjamu atveju nebuvo teisinio pagrindo remtis CPK reguliavimu¹⁰⁴.

¹⁰⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. balandžio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-464-1188/2025

Kitoje administracinėje byloje LVAT, įvertinęs pareiškėjo skundo dalyką ir reikalavimų turinį, konstatavo, kad reikalavimas įpareigoti Inspekciją pradėti administracinę procedūrą pagal 2025 m. sausio 30 d. skundą yra išvestinio pobūdžio, kadangi jis tiesiogiai priklauso nuo pagrindinio reikalavimo – panaikinti Inspekcijos 2025 m. kovo 3 d. atsakymą Nr. 2R-888 (2.13 Mr). LVAT vertinimu, šis reikalavimas nelaikytinas savarankišku ginčo objektu. Panaikinus ginčijamą administracinį aktą, viešojo administravimo subjektui kiltų pareiga iš naujo ir laikantis teisės aktų reikalavimų išnagrinėti pareiškėjo skundą. Teismas taip pat pažymėjo, kad pagal ABTĮ 34 ir 35 straipsnius skundo priėmimas administraciniame teisme siejamas su įstatyme nustatyto žyminio mokesčio sumokėjimu, išskyrus įstatyme aiškiai įtvirtintas išimtis. Atkreipė dėmesį, jog ABTĮ 36 straipsnio 1 dalies 1 punkto taikymas galimas tik tada, kai ginčas kyla dėl viešojo administravimo subjekto neveikimo, t. y. sprendimo nepriėmimo per įstatymo nustatytą terminą. Teismo vertinimu, nagrinėjamu atveju buvo priimtas pareiškėjo netenkinantis administracinis sprendimas, ginčas kilo dėl individualaus administracinio akto teisėtumo, o ne dėl vilkinimo, todėl pareiškėjui kilo pareiga sumokėti žyminį mokestį. LVAT papildomai akcentavo, kad termino nustatymas skundo trūkumams pašalinti laikytinas procesine garantija, užtikrinančia asmens teisę į teisminę gynybą ir suteikiančia galimybę pašalinti kliūtis bylos iškėlimui. Pareiškėjui per nustatytą terminą nepašalinus esminių skundo trūkumų, įskaitant žyminio mokesčio nesumokėjimą, skundas pagrįstai pripažintas nepaduotu, vadovaujantis ABTĮ 33 straipsnio 1 dalimi¹⁰⁵.

Pažymėtina, jog ABTĮ 36 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta teismo diskrecija nustatyti pareigą sumokėti žyminį mokestį tais atvejais, kai konstatuojamas piktnaudžiavimas teise į teisminę gynybą. Tokiu piktnaudžiavimu laikomi atvejai, kai asmuo kreipiasi į teismą nesant pakankamo teisinio pagrindo arba tai daro sistemiškai, pavyzdžiui, dažniau nei kartą per mėnesį. Ši nuostata sudaro prielaidas teismui taikyti procesines priemones, skirtas užtikrinti proceso koncentraciją, ekonomiškumą ir užkirsti kelią nepagrįstam teismų apkrovimui¹⁰⁶. LVAT, aiškindamas šią nuostata, laikosi nuoseklios pozicijos, jog nors įstatymai užtikrina kiekvieno asmens teisę į teisminę gynybą, šios teisės įgyvendinimas turi atitikti sąžiningumo principą ir negali būti naudojamas piktnaudžiaujant procesinėmis teisėmis¹⁰⁷. Kaip LVAT yra ne kartą savo nutartyse pažymėjęs, jog vertinant galimą piktnaudžiavimą teise į teisminę gynybą, taikomas ir kiekybinis kriterijus – kreipimusi į teismą dažnumas (pavyzdžiui, daugiau nei vienas kartas per mėnesį). Vis dėlto vien tik intensyvus bylinėjimasis savaime nesudaro pagrindo konstatuoti piktnaudžiavimą.

¹⁰⁵ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. lapkričio 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-769-968/2025

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas (Žin., 1999, Nr. 13-308; 2000, Nr. 85-2566; TAR, 2016-06-15, Nr. 2016-16849)

¹⁰⁷ žr., pvz., 2011 m. gruodžio 23 d. nutartį administracinėje byloje Nr. AS822-759/2011; ir kt.

Kartu būtina įvertinti ir kokybinius aspektus, t. y. ginčo pobūdį, jo pagrįstumą bei siekiamų apginti teisių ir interesų reikšmę¹⁰⁸. Pavyzdžiui, nagrinėjant administracinę bylą, kurioje ginčo dalykas buvo pirmosios instancijos teismo nutartis, kuria pareiškėjui skirta bauda už piktnaudžiavimą procesu, LVAT nustatė, jog pareiškėjo elgesys, pasireiškiantis sistemingu kreipimusi į teismą dėl to paties dalyko ir tuo pačiu teisiniu pagrindu, pagrįstai vertintinas kaip piktnaudžiavimas administraciniu procesu. Toks itin dažnas, o neretai ir nepagrįstas bylinėjimasis gali trikdyti operatyvų ir efektyvų bylų nagrinėjimą. Įvertinusi šias aplinkybes, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai skyrė pareiškėjui baudą už piktnaudžiavimą procesinėmis teisėmis¹⁰⁹.

Apibendrinus LVAT praktiką, darytina išvada, kad teismas nuosekliai formuoja doktriną, pagal kurią žyminio mokesčio sumokėjimas administraciniame procese yra bendroji procesinė taisyklė, o atleidimas nuo šios pareigos – išimtis, aiškinatina ir taikytina siaurai. LVAT jurisprudencijoje aiškiai atribojami ginčai dėl viešojo administravimo subjekto neveikimo (vilkinimo) ir ginčai dėl priimto individualaus administracinio akto teisėtumo, taip užtikrinant nuoseklų ir sistemą ABTĮ 36 straipsnio 1 dalies 1 punkto aiškinimą bei taikymą. Be to, LVAT akcentuoja pareiškėjo procesinę pareigą tinkamai motyvuoti ir įrodymais pagrįsti prašymą atleisti nuo žyminio mokesčio pagal ABTĮ 37 straipsnį, pabrėždamas, kad įrodinėjimo našta dėl tokios išimties taikymo tenka pačiam prašančiajam. Teismo išaiškinimai dėl negalimumo remtis CPK normomis, kai ABTĮ to tiesiogiai nenumato, patvirtina administracinio proceso savarankiškumo principą bei specialiojo teisinio reguliavimo (*lex specialis*) prioritetą administracinėse bylose.

2.2. Kitos su bylos nagrinėjimu susijusios išlaidos

ABTĮ 39 straipsnyje įtvirtinta, kad be žyminio mokesčio administraciniame procese proceso šalims gali kilti ir kitų su bylos nagrinėjimu susijusių išlaidų. Prie jų priskiriamos sumos, išmokamos liudytojams, vertėjams, specialistams, ekspertams ir ekspertų organizacijoms, išlaidos advokato ar advokato padėjėjo teisinėms paslaugoms apmokėti, taip pat kitos būtinos ir pagrįstos išlaidos, nesusijusios su teisinių paslaugų teikimu. Įstatymas detaliai reglamentuoja šių išlaidų avansinio įmokėjimo, išmokėjimo bei paskirstymo tarp proceso šalių tvarką, taip pat numato galimybę, atsižvelgiant į asmens turtinę padėtį, visiškai ar iš dalies atleisti nuo pareigos įmokėti atitinkamas sumas į teismo specialiąją sąskaitą. Be to, nustatyta, kad galutinė išlaidų našta

¹⁰⁸ žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. balandžio 23 d. nutartį administracinėje byloje Nr. AS442-180/2010; 2017 m. balandžio 5 d. nutartį administracinėje byloje Nr. AS-347-552/2017

¹⁰⁹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. spalio 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-982-1047/2025

paprastai tenka tai proceso šaliai, kurios nenaudai priimtas sprendimas, arba paskirstoma proporcingai patenkintų ir atmestų reikalavimų apimčiai¹¹⁰.

Lyginamuoju aspektu tikslinga įvertinti užsienio šalių teisinį reglamentavimą, nustatantį bylinėjimosi išlaidų rūšis administraciniuose ginčiuose, siekiant atskleisti šių valstybių teisinio reguliavimo panašumus, skirtumus bei sisteminius ypatumus.

Remiantis Estijos įstatymu reglamentuojančiu bylinėjimosi išlaidų rūšis administraciniuose ginčiuose, bylinėjimosi išlaidos įvardinamos kaip teismo ir ne teismo išlaidos, kurias patiria proceso šalys. Teismo išlaidas sudaro įstatyme nustatyta valstybės rinkliava ir konkrečios bylos nagrinėjimo išlaidos¹¹¹. Šio įstatymo 102 straipsnyje nurodyta, jog konkrečios bylos nagrinėjimo išlaidos yra:

1. liudytojų, ekspertų ir žodinių ar rašytinių vertėjų išlaidos;
2. dokumentinių ir materialiujų įrodymų gavimo išlaidos;
3. apžiūrų (patikrinimų) išlaidos, įskaitant būtinas teismo kelionės išlaidas;
4. procesinių dokumentų įteikimo ir persiuntimo per antstolį išlaidos, taip pat įteikimo ir persiuntimo užsienio valstybėje ar ekstrateritorinio įteikimo Estijos piliečiams išlaidos, taip pat procesinių dokumentų išdavimo išlaidos;
5. šaukimo ar pranešimo paskelbimo leidinyje „Ametlikud Teadaanded“ arba kitu būdu išlaidos.

Pažymėtina, jog Latvijos pagrindiniame įstatyme reglamentuojančiame bylinėjimosi išlaidų atlyginimą (*Administratīvā procesa likums*) administraciniuose ginčiuose nėra atskiro straipsnio, kuriame būtų pateiktas išsamus bylinėjimosi išlaidų sąrašas¹¹². Tik keli šio įstatymo straipsniai tiesiogiai arba netiesiogiai reglamentuoja bylinėjimosi išlaidų rūšis ar su jomis susijusias teises normas. Pavyzdžiui, šio įstatymo 18 straipsnyje nurodyta, jog:

1. administracinės bylos nagrinėjimas institucijoje privatiems asmenims yra nemokamas;
2. už administracinius ginčus teisme mokamas valstybės mokestis ir užstatas;
3. Ministrų kabinetas nustato tvarką ir dydžius, kaip iš valstybės biudžeto mokamas atlyginimas liudytojams, ekspertams ir vertėjams;
4. reglamentuojama valstybės užtikrintos teisinės pagalbos suteikimo tvarka ir kitos išlaidų kompensavimo nuostatos.

Pavyzdžiui, Lenkijos įstatyme reglamentuojančiame bylinėjimosi išlaidų atlyginimą sprendžiant administracinius ginčus, nustatyta, jog bylinėjimosi išlaidos apima tiek teismo

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas (Žin., 1999, Nr. 13-308; 2000, Nr. 85-2566; TAR, 2016-06-15, Nr. 2016-16849)

¹¹¹ Halduskohtumenetluse seadustik

¹¹² Administratīvā procesa likums

mokesčius, tiek faktiškai patirtas bylos nagrinėjimo išlaidas. Pagal Administracinių teismų kodeksą (*Kodeks postępowania administracyjnego*) teismo mokesčiai sudaro įstatymo nustatytą įrašą bei raštinės mokesťį, kurie patenka į valstybės biudžetą. Tuo tarpu išlaidų kompensacija apima pagrindinius bylinėjimosi elementus, t. y. vertėjų ir kuratorių atlyginimus, teisėjams bei teismo tarnautojams už teismo veiksmus už teismo pastato ribų priskirtus dienpinigius ir kelionės išlaidas, taip pat bylos nagrinėjimo skelbimų publikavimo kaštus¹¹³.

Prancūzijoje bylinėjimosi išlaidų administraciniuose ginčiuose reguliavimas yra įtvirtintas *Code de justice administrative* (toliau – CJA), kuriame yra išskiriamos dvi pagrindinės išlaidų kategorijos. Pirma, proceso išlaidos (*dépens*) nurodytos CJA 761-1 straipsnyje yra įvardijamos kaip išlaidos susijusios su ekspertų atlyginimais ir jų patirtomis išlaidomis, tyrimų bei kitų įrodymų rinkimo priemonių kaštais, liudytojų išmokomis, vertėjų bei vertimų ir kitomis kodekse numatytomis procesinėmis išlaidomis. Antra kategorija yra išlaidos, kurios nėra įtrauktos į proceso išlaidas, t. y. advokato honoraras, atstovavimo išlaidos bei kitos išlaidos, kurios neįtrauktos į proceso išlaidas¹¹⁴. Pažymėtina, jog ši teisės norma suteikia teismui diskreciją priteisti vienai šaliai iš kitos šalies sumą, atitinkančią jos patirtas ir pagrįstas išlaidas, kurios nepatenka į proceso išlaidų sudėtį.

Apibendrinant galima konstatuoti, kad lyginamoji analizė atskleidžia tiek bendrus, tiek skirtingus bylinėjimosi išlaidų reglamentavimo modelius administraciniuose ginčiuose. Lietuvos teisinis reguliavimas, įtvirtintas ABTĮ 39 straipsnyje, aiškiai apibrėžia išlaidų rūšis, jų avansinio mokėjimo, atlyginimo ir paskirstymo tvarką bei numato socialinį aspektą – galimybę atleisti asmenį nuo pareigos sumokėti išlaidas atsižvelgiant į jo turtinę padėtį. Analogiškas sisteminis požiūris pastebimas ir Estijos teisėje, kur išlaidos aiškiai diferencijuojamos į teismo ir ne teismo išlaidas bei detalai išvardijamos konkrečios bylos nagrinėjimo išlaidų rūšys.

Tuo tarpu Latvijos teisinis reguliavimas pasižymi mažesniu detalumo laipsniu – įstatyme nepateikiamas išsamus bylinėjimosi išlaidų sąrašas, o atskiros nuostatos reglamentuoja tik pavienius aspektus, susijusius su valstybės mokesčiais, užstatu ar kompensavimo mechanizmais. Lenkijos modelis grindžiamas teismo mokesčių ir faktiškai patirtų bylos nagrinėjimo išlaidų atskyrimu, pabrėžiant tiek fiskalinį (valstybės biudžeto), tiek kompensacinį aspektą.

Prancūzijos administraciniame procese išlaidos sisteminamos į dvi kategorijas, t. y. proceso išlaidas ir išlaidas, nepatenkančias į proceso išlaidų sudėtį, kurių priteisimas grindžiamas teismo diskrecija. Toks modelis aiškiai atiboja privalomąsias proceso išlaidas nuo diskreciniu pagrindu kompensuojamų išlaidų (pavyzdžiui, advokato honoraro), taip sukuriant struktūruotą ir nuoseklią išlaidų paskirstymo sistemą.

¹¹³ Kodeks postępowania administracyjnego

¹¹⁴ Code de justice administrative

Taigi, atlikus lyginamąją analizę galima teigti, kad visose aptartose valstybėse vyrauja bendras principas, t. y. galutinė bylinėjimosi išlaidų našta paprastai tenka procesą pralaimėjusiai šaliai arba paskirstoma proporcingai patenkintų reikalavimų apimčiai. Tačiau skiriasi reglamentavimo detalumo lygis ir išlaidų klasifikavimo modeliai. Vienose valstybėse įtvirtinamas išsamus išlaidų sąrašas, kitose paliekama platesnė teismo diskrecija ar įstatymų leidėjo nuorodos į bendruosius principus. Tokie skirtumai atspindi nacionalinių teisinių sistemų struktūrinius ypatumus ir procesinės teisės tradicijas.

2.3. Sumos, išmokėtos liudytojams, vertėjams, specialistams, ekspertams ir ekspertų organizacijoms

Viena iš kitų bylos nagrinėjimo išlaidų rūšių administraciniame procese yra sumos, išmokėtos liudytojams, vertėjams, specialistams, ekspertams ir ekspertų organizacijoms. ABTĮ 39 straipsnis šių išlaidų kategorijų tiesiogiai neįvardija – jos netiesiogiai apima visas būtinas ir pagrįstas išlaidas, susijusias su liudytojų, ekspertų, specialistų ar ekspertų organizacijų dalyvavimu teismo procese. Teismui suteikiama diskrecija tiek nustatyti, kas turi padengti šias išlaidas, tiek visiškai arba iš dalies atleisti fizinius asmenis nuo šių įmokų mokėjimo, atsižvelgiant į jų turtinę padėtį, taip pat paskirstyti išlaidas proporcingai tarp proceso šalių. Tuo tarpu, LR CPK 89 straipsnis detalizuoja bylinėjimosi išmokas liudytojams, ekspertams ir vertėjams. Pagal šią normą išmokos skirstomos į tris pagrindines kategorijas: pirmoji – kompensacija už kiekvieną dėl teismo kvietimo praleistą dieną, atitraukimą nuo tiesioginio darbo ar įprasto užsiėmimo; antroji – atlygis už atliktą darbą, t. y. ekspertams už ekspertizės atlikimą ir vertėjams už vertimą; trečioji – kompensacija už patirtas išlaidas, susijusias su atvykimu į teismą, įskaitant kelionės ir nakvynės išlaidas, bei dienpinigius¹¹⁵. Nors ABTĮ 39 straipsnis *expressis verbis* nedetalizuoja atskirų išlaidų rūšių, tačiau formuluodamas bendrąją „būtinų ir pagrįstų bylos nagrinėjimo išlaidų“ kategoriją sukuria atvirą norminę konstrukciją. Toks reglamentavimo modelis suteikia teismui platesnę diskreciją kvalifikuoti konkrečias išlaidas kaip atlygintinas ir spręsti jų paskirstymo klausimą. Kita vertus, šis lankstumas gali lemti nevienodą teismų praktiką, ypač vertinant išlaidų būtinumą ir proporcingumą.

Kaip jau buvo minėta, atstovavimo išlaidų atlyginimas administraciniame procese sprendžiamas vadovaujantis civilinio proceso taisyklėmis, kaip nustatyta ABTĮ 40 straipsnio 5 dalyje. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas 98 straipsnio 1 dalį šaliai, kurios naudai priimtas teismo sprendimas, gali būti priteisiamos jos patirtos išlaidos advokato ar advokato

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (Žin., 2002, Nr. 36-1340)

padėjėjo teisinei pagalbai (įskaitant atstovavimą, procesinių dokumentų rengimą ir konsultacijas), jeigu teismui pateikiamas rašytinis prašymas su išlaidų apskaičiavimu ir pagrindimu. To paties straipsnio 2 dalis nustato, kad priteistina suma negali viršyti teisingumo ministro ir Lietuvos advokatų tarybos pirmininko patvirtintose rekomendacijose įtvirtintų dydžių. Ji nustatoma įvertinus bylos sudėtingumą bei advokato ar advokato padėjėjo darbo ir laiko sąnaudas. Atkreiptinas dėmesys, jog vis dėlto ankstesniu laikotarpiu teismai didesnę dėmesį skirdavo detaliam patirtų išlaidų apskaičiavimui ir jų pagrindimui, t. y. buvo reikalaujama pateikti išsamias pažymas, kuriose konkretizuojami atlikti procesiniai veiksmai, nurodoma jų apimtis bei kiekvieno veiksmo piniginė išraiška. Tačiau naujesnėje teismų praktikoje ryškėja tendencija atsitraukti nuo perteklinio formalizmo ir didesnę dėmesį skirti išlaidų dydžių atitikčiai nustatytiems rekomendaciniams ribiniams dydžiams. Tai reiškia, kad vertinant bylinėjimosi išlaidų pagrįstumą, prioritetą teikiamas ne tiek detaliam kiekvieno veiksmo įkainojimui, kiek bendram išlaidų atitikimui teisės aktuose ar rekomendacijose įtvirtintiems maksimaliems dydžiams, kurių viršijimas paprastai nėra toleruojamas.

Regionų administracinis teismas (toliau – RAT) administracinėje byloje yra pažymėjęs, jog išlaidos, patirtos apmokant ekspertizę, laikytinos kitomis bylos nagrinėjimo išlaidomis pagal ABTĮ 39 straipsnio 1 dalies 1 punktą, jei jos buvo būtinos teisingam atlyginimo už visuomenės poreikiams paimamą žemę nustatymui. Pagal to paties įstatymo 40 straipsnio 1 dalį šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, priteisiamos jos patirtos bylinėjimosi išlaidos, tačiau 4 dalis suteikia teismui teisę nukrypti nuo bendrųjų paskirstymo taisyklių, įvertinus proceso šalių procesinį elgesį ir ginčo kilimo priežastis. Procesinis elgesys laikomas tinkamu, jei šalis sąžiningai naudojasi procesinėmis teisėmis ir vykdo pareigas. Šioje byloje teismas atkreipė dėmesį, jog žemės paėmimo visuomenės poreikiams bylose atsakovai (žemės savininkai) į procesą įtraukiami ne savo iniciatyva, o dėl imperatyvaus teisinio reguliavimo. Kai ginčas kyla tik dėl kompensacijos dydžio, o ne dėl paėmimo teisėtumo, savininkų kreipimasis į teismą nelaikytinas netinkamo procesinio elgesio ar jų kaltės pasekme. Skirtingi turto vertinimai savaime nereiškia vieno jų nepagrįstumo, todėl savininkai turi teisę ginčyti valstybės pasiūlytą atlyginimą ir siekti teisingos kompensacijos teismine tvarka. Aplinkybė, kad teismas nustato mažesnę nei prašyta, tačiau didesnę nei valstybės siūlyta atlyginimą, nereiškia, jog sprendimas priimtas tik iš dalies atsakovo naudai, jei pripažįstama, kad pirminis atlyginimas buvo nepagrįstai per mažas. Tokį vertinimą patvirtina ir Lietuvos Respublikos žemės paėmimo visuomenės poreikiams įgyvendinant ypatingos valstybinės svarbos projektus įstatymo nuostatos, pagal kurias turto vertinimą organizuoja ir apmoka projektą įgyvendinanti institucija, o kilus ginčui galutinį kompensacijos dydį nustato teismas. Tai reiškia, kad savininkas, netekdamas nuosavybės ne savo valia, neturi patirti papildomų finansinių našų vien dėl to, kad valstybės nustatytas pradinis atlyginimas neatitiko teisingos kompensacijos

principo. Atsižvelgdamas į šias aplinkybes, teismas daro išvadą, kad tais atvejais, kai nustatoma, jog valstybės pasiūlytas atlyginimas buvo nepagrįstai mažas, žemės savininkui turi būti atlygintos visos protingos ir pagrįstos bylinėjimosi išlaidos, įskaitant atstovavimo ir ekspertizės išlaidas¹¹⁶.

Taigi, šioje byloje pirmosios instancijos teismas atskleidė bylinėjimosi išlaidų paskirstymo specifiką žemės paėmimo visuomenės poreikiams bylose. Teismas akcentuoja, kad ekspertizės išlaidos, būtinos teisingam kompensacijos dydžiui nustatyti, kvalifikuotinos kaip atlygintinos bylos nagrinėjimo išlaidos pagal ABTĮ nuostatas. Kadangi žemės savininkas į ginčą įtraukiamas ne savo iniciatyva ir siekia tik tinkamo atlyginimo dydžio, jo kreipimasis į teismą negali būti vertinamas kaip netinkamas procesinis elgesys. Todėl nustačius, kad valstybės pasiūlyta kompensacija buvo nepagrįstai maža, savininkui turi būti visiškai atlyginamos protingos ir pagrįstos bylinėjimosi išlaidos. Tokia teismo išvada sustiprina nuostatą, kad nuosavybės paėmimas visuomenės poreikiams negali lemti papildomos finansinės naštos savininkui ir kad teismo procesas šiose bylose yra instrumentas teisingai kompensacijai užtikrinti, o ne rizikos veiksnys dėl galimų papildomų išlaidų.

Pagal ABTĮ 39 straipsnio 3 dalį, lėšas, skirtas liudytojams, specialistams, ekspertams ir ekspertų organizacijoms mokėtinoms sumoms padengti, iš anksto privalo įmokėti ta proceso šalis, kuri pateikė prašymą dėl atitinkamų asmenų iškvietimo ar ekspertizės paskyrimo¹¹⁷. Ši nuostata įtvirtina proceso šalių pareigą iš anksto užtikrinti įrodinėjimo priemonių, inicijuotų jų pačių prašymu, finansavimą, taip realizuojant dispozityvumo ir proceso ekonomiškumo principus administraciniame procese. LVAT, vertindamas pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą pareiškėjo apeliacinio skundo argumentų ribose, pažymėjo, kad pareiškėjo patirtos išlaidos, sumokėtos ekspertui už pakartotinės teismo ekspertizės atlikimą, savo teisine prigimtimi laikytinos kitomis bylos nagrinėjimo išlaidomis, kaip tai nustatyta ABTĮ 39 straipsnio 1 dalies 1 punkte. Minėta teisės norma įtvirtina, kad prie bylos nagrinėjimo išlaidų priskiriamos ne tik žyminis mokestis ar atstovavimo išlaidos, bet ir kitos proceso metu patirtos būtinos ir pagrįstos išlaidos, tiesiogiai susijusios su įrodinėjimo procesu, įskaitant ekspertizės atlikimo kaštus. Taigi ekspertui sumokėta suma už teismo paskirtą pakartotinę ekspertizę patenka į ABTĮ 39 straipsnio 1 dalies 1 punkto reguliavimo apimtį. Vis dėlto apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai atsisakė spręsti šių išlaidų atlyginimo klausimą, kadangi pareiškėjas iki bylos nagrinėjimo iš esmės pabaigos nebuvo pateikęs rašytinio prašymo dėl išlaidų atlyginimo, kartu su jų apskaičiavimu ir pagrindimu, kaip to reikalauja ABTĮ 41 straipsnio 1 dalis. Atsižvelgiant į tai, buvo padaryta išvada, jog nėra teisinio pagrindo tenkinti

¹¹⁶ Kauno rūmų (Regionų administracinis teismas) 2025 m. gruodžio 16 d. sprendimas Nr. eI3-3071-743/2025

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas (Žin., 1999, Nr. 13-308; 2000, Nr. 85-2566; TAR, 2016-06-15, Nr. 2016-16849)

apeliacinio skundo šiuo aspektu¹¹⁸. Taigi, šioje byloje teismas akcentavo procesinę šalių pareigą laiku ir tinkamai realizuoti savo teisę į išlaidų atlyginimą, t. y. pateikti motyvuotą rašytinį prašymą su išlaidų apskaičiavimu iki bylos nagrinėjimo iš esmės pabaigos. Autorės nuomone, ši situacija iliustruoja, kad materialioji teisė į išlaidų atlyginimą yra neatsiejama nuo procesinių reikalavimų laikymosi, o jų nesilaikymas lemia teisės neįgyvendinimą konkrečioje byloje.

Kitoje administracinėje byloje pareiškėja prašė priteisti pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose patirtas bylinėjimosi išlaidas bei dokumentų vertimo išlaidas. Vadovaujantis ABTĮ 40 straipsnio 1 dalimi ir 39 straipsnio 1 dalies 1 punktu, šalis, kurios naudai priimtas sprendimas, turi teisę į būtinų, pagrįstų ir realiai patirtų išlaidų atlyginimą, įskaitant vertimo išlaidas. Teismų praktikoje pabrėžiama, kad atlyginamos tik tinkamai įrodytos išlaidos. Kadangi sprendimas priimtas pareiškėjos naudai, jai pripažinta teisė į išlaidų atlyginimą. Įvertinusi pateiktus įrodymus, teisėjų kolegija priteisė 3003,84 Eur, iš kurių 2292,59 Eur sudarė pirmosios instancijos ir vertimo išlaidos, o 711,25 Eur – apeliacinės instancijos išlaidos. 17 Eur vertimo išlaidų nepriteista, nes nebuvo pateikta jų apmokėjimą patvirtinančių įrodymų. Ši situacija atskleidžia nuoseklų teismo taikomą bylinėjimosi išlaidų atlyginimo modelį administraciniame procese. Teismas aiškiai rėmėsi ABTĮ įtvirtintu principu, kad išlaidos atlyginamos tik tuo atveju, jei jos yra būtinos, pagrįstos ir realiai patirtos. Tai rodo, jog išlaidų atlyginimas nėra automatinė proceso laimėjimo pasekmė – šalis privalo tinkamai pagrįsti tiek išlaidų būtinumą, tiek jų faktinį apmokėjimą.

Administracinėje byloje LVAT išaiškino, kad nei ABTĮ, nei kitose teisės normose nėra įtvirtinta pareiga, sprendžiant dėl iš teismo depozitinės sąskaitos ekspertizės išlaidoms padengti išmokėtos sumos kompensavimo, vertinti, kokia apimtimi teismas savo sprendime rėmėsi atitinkama ekspertizės išvada. Teismas pažymėjo, kad aplinkybė, jog sprendimas buvo grindžiamas kitos ekspertizės išvada, savaime nesudaro teisinio pagrindo atsisakyti priteisti išlaidas, patirtas dėl atitinkamo įrodymo (ekspertizės) gavimo¹¹⁹.

Formuodamas bylinėjimosi išlaidų atlyginimo praktiką, LVAT nuosekliai aiškina, kad ABTĮ 39 straipsnyje įtvirtinta teisė į ekspertams sumokėtų išlaidų kompensavimą nėra siejama su ekspertizės išvadų turinio vertinimu ar jų įtaka galutiniam teismo sprendimui. Šių išlaidų atlyginimas nepriklauso nei nuo to, ar ekspertų išvados buvo pripažintos pagrįstomis ir teisėtomis, nei nuo to, kokių mastu teismas jomis rėmėsi, taip pat nei nuo to, kurios proceso šalies iniciatyva ekspertizė buvo paskirta. Teismas pabrėžia, kad ekspertų išvadų pagrįstumo ir įrodomosios vertės klausimai yra reikšmingi sprendžiant bylos esmę ir vertinant įrodymus, tačiau jie neturi įtakos

¹¹⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2023 m. spalio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-857-815/2023

¹¹⁹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis Nr. AS492-45/2012

sprendžiant dėl šių išlaidų atlyginimo. Todėl teisė į ekspertizės išlaidų kompensavimą vertinama savarankiškai, atskirai nuo ekspertizės turinio ar jos reikšmės byloje¹²⁰.

LVAT yra atkreipęs dėmesį, jog išlaidų, susijusių su ekspertize, atlyginimas galimas tik tais atvejais, kai ekspertizė buvo paskirta teismo ir ekspertai veikė vykdydami teismo pavedimą. Administracinėje byloje teismas yra konstatavęs, kad tais atvejais, kai byloje nurodyti specialistai nebuvo teismo įpareigoti atlikti ekspertizės, jų paslaugoms apmokėti patirtos išlaidos nepatenka į ABTĮ reglamentuojamų ekspertizės išlaidų sudėtį, todėl negali būti priteisiamos kaip bylinėjimosi išlaidos. Be to, LVAT laikosi pozicijos, kad tokios išlaidos negali būti kvalifikuojamos ir kaip atstovavimo išlaidos, jeigu šalis nepateikia pakankamų duomenų, pagrindžiančių, kad atitinkami asmenys byloje veikė kaip jos atstovai. Nesant tokio pagrindimo, išlaidų atlyginimui nėra teisinio pagrindo¹²¹.

Tarptautiniu lygmeniu bylinėjimosi išlaidų struktūra taip pat analizuojama siekiant užtikrinti proceso skaidrumą ir teisės į teisingą teismą įgyvendinimą. „Civilinio teismo proceso Europos Sąjungoje išlaidų skaidrumo tyrimo ataskaitoje“ pažymima, kad daugumoje Europos Sąjungos valstybių narių pagrindines su bylos nagrinėjimu susijusias išlaidų kategorijas sudaro advokatų, antstolių, ekspertų ir vertėjų išlaidos¹²².

Išnagrinėjus Vokietijos bylinėjimosi išlaidų reguliavimą, nustatyta, kad pagrindinis teisės aktas, nustatantis ekspertų, vertėjų ir žodinių vertėjų atlyginimą bei su tuo susijusias kompensuojamas išlaidas, yra „*Gesetz über die Vergütung von Sachverständigen, Dolmetscherinnen, Dolmetschern, Übersetzerinnen und Übersetzern sowie die Entschädigung von Zeuginnen, Zeugen und Dritten*“ (toliau – JVEG). Šis įstatymas reglamentuoja tiek ekspertizių ir vertimų paslaugų įkainius, tiek su dalyvavimu teismo procese susijusių išlaidų kompensavimo tvarką, nustatydamas teisinius pagrindus atlyginti faktiškai patirtas ir būtinas išlaidas liudytojams, ekspertams bei vertėjams administraciniuose ginčiuose¹²³. Pagal šį įstatymą, ekspertams, vertėjams ir liudytojams administraciniuose ginčiuose priteisiamos bylinėjimosi išlaidos apima tiek pagrindinį atlyginimą už suteiktas paslaugas, tiek faktiškai patirtas papildomas išlaidas, susijusias su kelionėmis, laukimo laiku ir parengiamaisiais darbais. Įstatyme nustatyta, kad atlygis nustatomas pagal valandinius įkainius, įskaitant visą būtino laikotarpio trukmę, o pusė valandos skaičiuojama proporcingai, jei paslaugos truko trumpiau nei 30 minučių. Kai paslaugos teikiamos keliems klausimams vienu metu, atlygis proporcingai paskirstomas pagal klausimų skaičių. Užsienyje gyvenantiems ekspertams ar vertėjams gali būti taikomas didesnis atlyginimas,

¹²⁰ LVAT 2010 m. liepos 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS146–422/2010

¹²¹ LVAT 2009 m. birželio 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS442 - 292/2009

¹²² Study on the Transparency of Costs of Civil Judicial Proceedings in the European Union

¹²³ Gesetz über die Vergütung von Sachverständigen, Dolmetscherinnen, Dolmetschern, Übersetzerinnen und Übersetzern sowie die Entschädigung von Zeuginnen, Zeugen und Dritten

atsižvelgiant į jų asmenines aplinkybes ir nuolatinės pajamas. Teisė gauti atlyginimą gali būti ribojama, jeigu paslaugų teikėjas nedelsdamas nepraneša apie aplinkybes, dėl kurių kompensacija gali būti sumažinta, arba jei paslauga atlikta netinkamai. Jeigu deklaruojamas atlygis yra nesąžiningai didelis arba neatitinka ginčo vertės, teismas turi teisę nustatyti proporcingą kompensaciją. Ekspertų mokestis nustatomas atsižvelgiant į teritoriją, kurioje teikiama paslauga, taip pat pagal konkrečias sąlygas, jeigu ekspertizė apima kelias sritis ar objektus. Papildomi tarifai gali būti taikomi už paslaugų teikimą naktį, savaitgaliais ar švenčių dienomis. Vertėjams mokestis už rašytinį vertimą nustatomas pagal teksto apimtį ir gali būti didinamas sudėtingiems atvejams, retoms kalboms arba skubiems vertimams, o už žodines paslaugas, pavyzdžiui, protokolų sudarymą iš telekomunikacijų įrašų, taip pat priteisiamas atlygis¹²⁴. Pavyzdžiui, teisėjai pasisako, kad net kai yra „pietų pertraukos“ ar kita tarpinė pertrauka, dalis jos gali būti skaičiuojama kaip kompensuotinas laukimo laikas, jei ji nebuvo savavališkai sukelta dalyvio ar pašalinių priežasčių¹²⁵.

Lyginant šių valstybių bylinėjimosi išlaidų atlyginimo teisinį reglamentavimą, galima įžvelgti tam tikrus tokio reglamentavimo skirtumus. Pavyzdžiui, Vokietijoje teisės aktas detaliai reglamentuoja atlyginimo dydžius ir apskaičiavimo metodiką (materialinis aspektas), tuo tarpu Lietuvoje ABTĮ 39 straipsnis daugiausia nustato išlaidų avansavimo ir paskirstymo mechanizmą (procesinis aspektas), o konkretūs atlygio dydžiai detalizuojami kituose teisės aktuose. Taigi Vokietijos modelis orientuotas į aiškų ir išsamų atlyginimo standartizavimą, o Lietuvos – į išlaidų finansavimo ir paskirstymo tarp proceso šalių tvarką, paliekant platesnę teismo diskreciją galutiniam išlaidų paskirstymui.

2.4. Išlaidos advokato ar advokato padėjėjo teisinėms paslaugoms apmokėti

ABTĮ 39 straipsnio 1 dalies 2 punkte įtvirtinta, kad prie bylos nagrinėjimo išlaidų priskiriamos išlaidos advokato ar advokato padėjėjo teisinėms paslaugoms apmokėti. Šios išlaidos apima atlyginimą už suteiktas teisinės konsultacijas, teisinę pagalbą rengiant ir paduodant procesinius dokumentus, taip pat atstovavimą ir dalyvavimą nagrinėjant bylą teisme¹²⁶. To paties įstatymo 40 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad atstovavimo išlaidų atlyginimo klausimas sprendžiamas pagal CPK ir kitų teisės aktų nustatytą teisinį reglamentavimą. Tokia nuostata reiškia, jog administraciniame procese atstovavimo išlaidų kompensavimo tvarka nėra

¹²⁴ Ibid

¹²⁵ Verwaltungsgericht Würzburg Beschluss, 12. Apr. 2019 - W 9 M 19.30548

¹²⁶ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas (Žin., 1999, Nr. 13-308; 2000, Nr. 85-2566; TAR, 2016-06-15, Nr. 2016-16849)

detalizuojama savarankiškai, bet *mutatis mutandis* taikomos civilinio proceso teisės normos, reglamentuojančios šių išlaidų dydžio nustatymą, pagrįstumą ir paskirstymą proceso šalims.

Tuo tarpu CPK 88 straipsnio 1 dalies 6 punkte nurodyta, jog prie išlaidų, susijusių su bylos nagrinėjimu yra priskiriamos išlaidos advokato ar advokato padėjėjo pagalbai apmokėti¹²⁷. Skirtingai nei ABTĮ, CPK šioje normoje nedetalizuoja konkrečių teisinių paslaugų rūšių, apsiribodamas bendresne formuluote. Tačiau būtent CPK yra išplėtotą šių išlaidų atlyginimo tvarka, jų dydžio pagrįstumo vertinimo kriterijai bei paskirstymo taisyklės.

LVAT yra suformavęs teisės aiškinimo taisyklę dėl atstovavimo išlaidų priteisimo viešojo administravimo subjektams. Teismas laikosi nuoseklios pozicijos, jog pats faktas, jog viešojo administravimo subjektas bylą laimėjo, savaime nepaneigia galimybės jo naudai priteisti atstovavimo išlaidų iš procesą pralaimėjusios šalies. Vis dėlto sprendžiant dėl tokių išlaidų priteisimo ir jų dydžio, administracinis teismas privalo atlikti individualizuotą ir visapusišką vertinimą. Turi būti atsižvelgiama į konkretaus viešojo administravimo subjekto administracinius bei teisinius pajėgumus, jo struktūroje veikiančių teisinių padalinių funkcijas ir kompetenciją, taip pat į bylos sudėtingumą, pobūdį ir reikšmę. Esminis kriterijus šiuo aspektu – ar advokato pasitelkimas buvo objektyviai būtinas tinkamam procesinių teisių įgyvendinimui ir gynybai užtikrinti¹²⁸. Taigi teismų praktikoje įtvirtinta pozicija suponuoja, kad viešojo administravimo subjekto teisė į atstovavimo išlaidų atlyginimą nėra absoliuti, o jų priteisimas grindžiamas proporcingumo, racionalumo ir būtinybės kriterijų taikymu kiekvienoje konkrečioje byloje.

LVAT nagrinėdamas administracinę bylą, susijusią su bylinėjimosi išlaidų priteisimo klausimais, pažymėjo, jog pirmosios instancijos teismas, vertindamas trečiojo suinteresuoto asmens pateiktus dokumentus apie patirtas bylinėjimosi išlaidas, įvertino teikiamų teisinių paslaugų apimtį, darbo laiko sąnaudas, bylos pobūdį ir sudėtingumą, dokumentų pasikartojimą bei rekomendacijose nustatytus vertinimo kriterijus. Remdamasis šiuo vertinimu, pirmosios instancijos teismas sumažino prašomą priteisti sumą, laikydamasis principo, kad atstovavimo išlaidos turi būti proporcingos. Tačiau, LVAT pažymėjo, kad pirmosios instancijos teismo sprendimas, sumažinant priteisiamą bylinėjimosi išlaidų atlyginimą daugiau nei tris kartus, nebuvo pakankamai motyvuotas. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į dokumentų trūkumus, tokius kaip neaiškiai pagrįstos tam tikros išlaidos (pvz., vertimo paslaugos ar užklausos rengimas), bei į tai, kad pasirengimo posėdžiui ir procesinių dokumentų rengimo išlaidos turi būti vertinamos atskirai.

¹²⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (Žin., 2002, Nr. 36-1340) (CPK)

¹²⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 25 d. nutartis (administracinė byla Nr. AS143-375/2008)

Atsižvelgus į šiuos aspektus, priteisiamų bylinėjimosi išlaidų suma buvo padidinta, dalinai patenkinant trečiojo suinteresuoto asmens prašymą¹²⁹.

LVAT suformuotoje teismų praktikoje sistemiškai laikomasi požiūrio, jog viešojo administravimo subjekto statusas pats savaime nepaneigia jo teisės į atstovavimo išlaidų atlyginimą. Vis dėlto tokios išlaidos gali būti priteisiamos tik nustačius, kad advokato pasitelkimas konkrečioje byloje buvo objektyviai reikalingas siekiant tinkamai apginti valstybės ar savivaldybės interesus. Sprendžiant dėl būtinybės, vertinami subjekto turimi vidaus administraciniai ir teisiniai pajėgumai, bylos pobūdis bei jos sudėtingumo laipsnis. Kadangi viešojo administravimo subjektai privalo būti organizuoti taip, kad galėtų savarankiškai vykdyti jiems pavestas funkcijas, įskaitant dalyvavimą teismo procese, profesionalaus teisinio atstovo pasitelkimas laikytinas pagrįstu tik tais atvejais, kai vidaus išteklių akivaizdžiai nepakanka dėl bylos teisinio ar faktinio sudėtingumo¹³⁰.

Kitos nagrinėtos bylos dalykas buvo pirmosios instancijos teismo nutarties, kuria dalinai priteistos bylinėjimosi išlaidos trečiajam suinteresuotam asmeniui (bankroto administratoriui), teisėtumas ir pagrįstumas. Byloje nustatyta, kad advokatų kontorai už suteiktas teises paslaugas sumokėjo ne pats bankroto administratorius, o įmonė, kurios partneriu jis yra pagal sudarytą atstovavimo sutartį. Teismas konstatavo, kad tokia aplinkybė nesumažina fakto, jog trečiasis suinteresuotas asmuo iš tiesų patyrė bylinėjimosi išlaidas, nes įmonė sumokėjo už jo interesų gynimui suteiktas teisinės pagalbos paslaugas¹³¹.

LVAT teisėjų kolegija, įvertinusi susiklosčiusią situaciją ir pateiktus duomenis, pirmosios instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą, pripažindama, kad byloje yra įgyvendintas realaus bylinėjimosi išlaidų patyrimo elementas.

Administracinėje byloje LVAT pažymėjo, jog nagrinėjamu atveju pirmosios instancijos teismas, įvertinęs pareiškėjo veiklos pobūdį, organizacinę struktūrą, bylos pobūdį ir nesudėtingumą, pagrįstai konstatavo, kad advokato pagalba nebuvo būtina. LVAT nurodė, jog pareiškėjas nepateikė objektyvių duomenų, patvirtinančių, jog savo interesų negalėjo tinkamai apginti pasitelkdamas vidaus resursus ar kad advokato nepasitelkimas būtų lėmęs neproporcingas sąnaudas ir apribojęs teisę į veiksmingą teisminę gynybą¹³².

Toliau vystydamas šią doktriną, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra pažymėjęs, kad viešojo administravimo subjektas, veikdamas jam priskirtoje reguliavimo srityje,

¹²⁹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. vasario 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-469-821/2025

¹³⁰ žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. rugsėjo 25 d. nutartį administracinėje byloje Nr. AS143-375/2008, 2018 m. rugpjūčio 14 d. nutartį administracinėje byloje Nr. eAS-534-575/2018

¹³¹ 2015 m. gegužės 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-848-662/2015

¹³² Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2024 m. kovo 6 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eTA-6-629/2024

turi būti organizuotas taip, kad turimais vidaus ištekliais galėtų savarankiškai ir veiksmingai vykdyti pavestas funkcijas. Tam jam yra numatomi ir skiriami atitinkami valstybės ar savivaldybių biudžeto finansiniai ištekliai, kurie sudaro prielaidas užtikrinti tinkamą administracinės veiklos organizavimą bei teisinių klausimų sprendimą¹³³.

Kitoje byloje LVAT nagrinėjo pareiškėjos prašymą dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo, kurioje pirmosios instancijos teismas priteisė 665,50 Eur už skundo parengimą ir 532,40 Eur už pasirengimą bylos nagrinėjimui bei atstovavimą teismo posėdyje. Atsakovas prašė šią sumą sumažinti, teigdamas, kad skundas buvo formaliai parengtas, nereikalavo didelių teisinių pastangų ir didelio laiko. Šioje byloje teisėjų kolegija pabrėžė, kad bylinėjimosi išlaidų atlyginimas yra kompensacinio pobūdžio ir negali būti pasipelnymo šaltiniu, o neracionalios arba neproporcingos išlaidos gali būti mažinamos. Teismas atkreipė dėmesį, jog sprendžiant klausimą dėl išlaidų pagrįstumo, būtina įvertinti bylos individualias aplinkybes t. y. procesinių dokumentų turinį ir apimtį, suteiktų teisinių paslaugų sudėtingumą, specialių žinių poreikį, bylos apimtį ir sudėtingumą tiek faktų, tiek teisės taikymo srityje. Įvertinus visas aplinkybes, LVAT konstatavo, kad pirmosios instancijos teismo priteista bylinėjimosi išlaidų suma yra proporcinga ir atitinka bylos sudėtingumą bei suteiktų paslaugų apimtį, todėl nėra pagrindo ją mažinti ar patenkinti atsakovo apeliacinį skundą¹³⁴.

Kitoje administracinėje byloje buvo nagrinėjamas Centrinės projektų valdymo agentūros (toliau – CPVA) prašymas priteisti bylinėjimosi išlaidas už suteiktas advokato paslaugas. Pirmosios instancijos teismas netenkino prašymo, konstatavęs, kad byla nebuvo sudėtinga, nesukėlė naujų teisinio pobūdžio klausimų ir nebuvo įrodyta objektyvi būtinybė naudotis advokato paslaugomis. LVAT teisėjų kolegija patvirtino šią išvadą, pažymėdama, kad byla buvo tiesiogiai susijusi su CPVA funkcijomis, bet jos apimtis ir sudėtingumas nepareikalavo profesionalaus atstovavimo, todėl pirmosios instancijos teismo sprendimas buvo teisėtas ir pagrįstas. Apeliacinis skundas buvo atmestas¹³⁵.

Administracinėje byloje teismas nagrinėjo pareiškėjo prašymą priteisti bylinėjimosi išlaidas advokato teisei pagalbai apmokėti, kurios sudarė 5 916,92 Eur už bylos nagrinėjimą pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose. Pareiškėjas pateikė išlaidas pagrindžiančius dokumentus – PVM sąskaitas-faktūras ir mokėjimo dokumentus. Teismas konstatavo, kad išlaidos yra realios ir susijusios su teisinėmis paslaugomis, tačiau, įvertinęs bylos sudėtingumą, suteiktų paslaugų apimtį ir taikytinas rekomendacijas dėl advokato užmokesčio dydžio, nustatė, kad

¹³³ žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. gegužės 27 d. nutartį administracinėje byloje Nr. eA-3910-662/2020, 2020 m. kovo 25 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-5449-575/2019

¹³⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2023 m. rugsėjo 6 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-464-624/2023

¹³⁵ LVAT 2021 m. lapkričio 17 d. nutartis byloje eA-3150-789/2021

prašoma suma yra neproporcinga. Vadovaudamasis protingumo, sąžiningumo ir teisingumo principais, teismas sumažino prašomą sumą ir pareiškėjui priteisė 3 500 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimą¹³⁶.

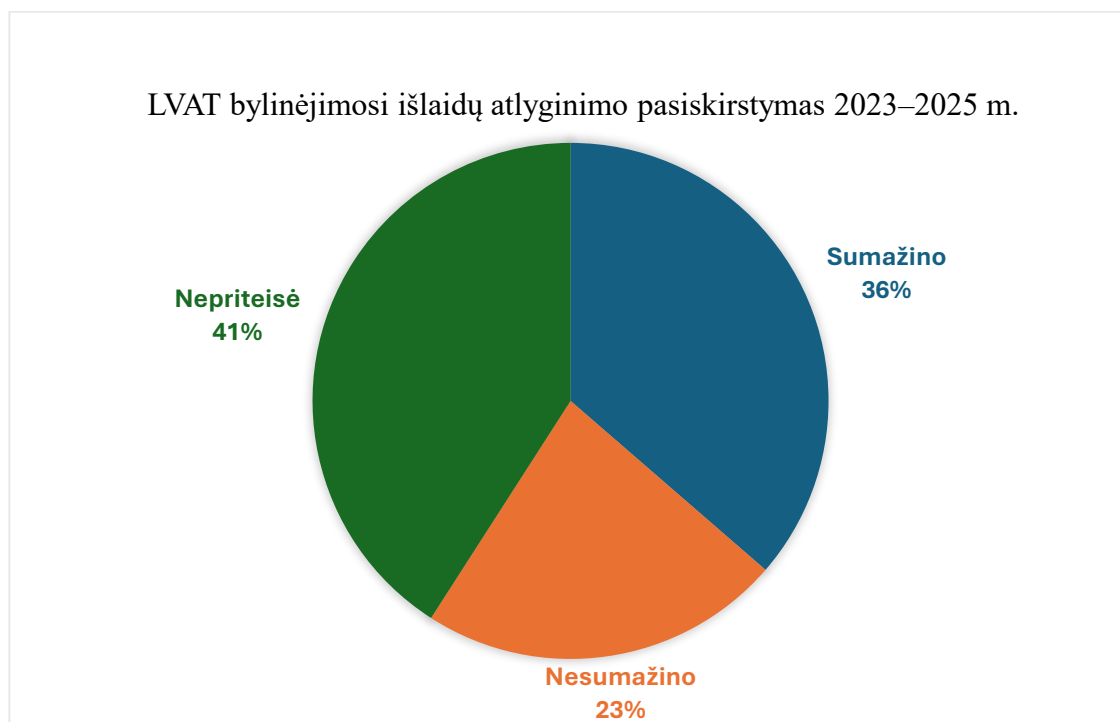
Atsakovas Inspekcija pirmosios instancijos teismui buvo pateikęs prašymus atlyginti Inspekcijos atstovo vykimo į teismo posėdžius išlaidas, kurios iš viso sudarė 54,45 Eur. Vertinant šį prašymą LVAT atkreipė dėmesį, jog atsakovas į nagrinėjamą administracinį procesą, pasibaigusį bylos nutraukimu, konstatavus, jog Inspekcijos surašytas Patikrinimo aktas negali būti savarankišku administracinės bylos dalyku, buvo įtrauktas pareiškėjų iniciatyva, todėl iš esmės egzistuoja prielaidos svarstyti jo patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimą. Vis dėlto, analizuojant prašomų atlyginti išlaidų pagrįstumą ir būtinumą, atkreiptinas dėmesys į tai, kad į pirmosios instancijos teismo posėdžius vyko Inspekcijos filialo, esančio Molėtų mieste, darbuotojas, nors Inspekcijos centrinė būstinė bei dalis darbuotojų, įskaitant Teisės departamento Rytų Lietuvos teisės skyriaus darbuotojus, kurių darbo vieta yra Vilniuje, galėjo užtikrinti atstovavimą byloje tame pačiame mieste, kuriame vyko teismo procesas. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, LVAT konstatavo, jog atsakovo prašomos atlyginti vykimo išlaidos neatitinka būtinumo kriterijaus, todėl nėra priteistinos¹³⁷.

Siekiant nustatyti bylinėjimosi išlaidų, patirtų už advokato ar advokato padėjėjo teisinę pagalbą, atlyginimo atvejų dažnumą, taip pat identifikuoti dažniausiai taikomas tokių išlaidų mažinimo priežastis, buvo atlikta LVAT praktikos analizė.

¹³⁶ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2024 m. sausio 24 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-1002-463/2024

¹³⁷ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. gegužės 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-669-502/2021

Diagrama Nr. 1. LVAT praktika dėl bylinėjimosi išlaidų už teisinę pagalbą atlyginimo 2023–2025 m.: sumažintų, visiškai priteistų ir nepriteistų išlaidų pasiskirstymas.

Šaltinis: Sudaryta remiantis: „Infolex“ duomenų bazės 2023–2025 metų teismų praktikos duomenimis.

Atlikta LVAT praktikos analizė 2023–2025 m. laikotarpiu, apimanti 22 prašymus dėl bylinėjimosi išlaidų už advokato ar advokato padėjėjo teisinę pagalbą atlyginimo, rodo, kad didžiausia dalis prašomų išlaidų nebuvo priteista (41 proc.). Tuo tarpu 36 proc. atvejų teismas prašomas išlaidas sumažino, o visiškai jas priteisė tik 23 proc. atvejų. Šie rezultatai leidžia daryti išvadą, kad nagrinėjamu laikotarpiu teismas laikėsi pakankamai griežtos pozicijos vertindamas prašomų išlaidų pagrįstumą ir proporcingumą, dažniau taikydamas jų mažinimą arba atsisakydamas jas priteisti, nei tenkindamas prašymus visa apimtimi. LVAT, sprenddamas dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo, jų nepriteisimą grindė tuo, kad viešojo administravimo subjektas nepateikė pakankamų ir objektyvių duomenų, patvirtinančių advokato ar advokato padėjėjo teisinės pagalbos būtinumą ginant savo interesus. Taip pat konstatuota, jog nebuvo įrodyta, kad tokios teisinės pagalbos nebuvimas būtų sukėlęs papildomų sąnaudų ar kitaip apribojęs subjekto teisę į veiksmingą teisminę gynybą. Analizė atskleidė, jog dauguma tokių bylų buvo inicijuotos Vilniaus atliekų sistemos administratoriaus, kuris disponuoja pakankamai vidiniais administravimo ir teisinio atstovavimo pajėgumais, įskaitant specializuotą skolų išieškojimo funkciją vykdančią struktūrinį padalinį. LVAT, sprendžiant bylinėjimosi išlaidų atlyginimo priteisimo klausimą, pažymėjo, kad bylos dėl vietinės rinkliavos išieškojimo yra tipinio pobūdžio, jose nekeliami naujų teisinių klausimų, o faktinės aplinkybės ir taikytina teisė nesudaro

sudėtingumo. Atsižvelgiant į tai, konstatuota, jog kvalifikuotos išorinės teisinės pagalbos pasitelkimas nebuvo būtinas, todėl prašomos atlyginti bylinėjimosi išlaidos neatitiko būtinumo kriterijaus.

Diagrama Nr. 2. Išlaidų advokato ar advokato padėjėjo teisinėms paslaugoms apmokėti mažinimo priežastys.

Šaltinis: Sudaryta remiantis: „Infoplex“ duomenų bazės 2023–2025 metų teismų praktikos duomenimis.

Atliktos analizės rezultatai rodo, kad dažniausiai nustatytas advokato išlaidų mažinimo pagrindas buvo jų neproporcingumas bylos sudėtingumui (62 % visų atvejų). Rečiau konstatuota aplinkybė, kad išlaidos viršijo rekomenduojamas ribas (25 %). Tuo tarpu dalinis reikalavimų patenkinimas byloje sudarė mažiausią analizuotų atvejų dalį (13 %). Analizė atskleidžia, kad teismų praktikoje vyrauja ne pavienių kriterijų taikymas, o jų kombinacija, tačiau dažniausiai pasitaikantis veiksnys yra išlaidų proporcingumo vertinimas, o kiti kriterijai pasireiškia rečiau ir papildo bendrą teismo argumentaciją.

Pažymėtina, jog ir tarptautinėje teismų praktikoje nuosekliai laikomasi pozicijos, kad bylinėjimosi išlaidos, įskaitant advokato ar advokato padėjėjo teisinės pagalbos išlaidas, gali būti atlyginamos tik tada, kai jos yra faktiškai patirtos, būtinos ir pagrįstos savo dydžiu. Šio principą taikymą galima įžvelgti byloje *East/West Alliance Limited prieš Ukrainą*, kurioje teismas konstatavo, kad atlyginamos tik tos bylinėjimosi išlaidos, kurios yra „realiai patirtos, būtinos ir

*pagrįsto dydžio*¹³⁸. Analogiškai kriterijai taikomi ir kitose teismo bylose, pavyzdžiui, *Iatridis prieš Graikiją*, kurioje pažymėta, kad advokato ir kliento susitarimas dėl honoraro automatiškai nereiškia, jog visa suma turi būti priteista iš atsakovo¹³⁹.

Taigi tiek Lietuvos, tiek tarptautinėje teismų praktikoje formuojamas vieningas požiūris, kad advokato ar advokato padėjėjo teisinės pagalbos išlaidų atlyginimas yra grindžiamas realumo, būtinybės ir proporcingumo kriterijais. Šie principai užtikrina pusiausvyrą tarp proceso šalies teisės susigražinti patirtas išlaidas ir teismo pareigos užtikrinti, kad priteisiamos sumos nebūtų perteklinės ar nepagrįstos. Tokia praktika taip pat prisideda prie vienodo teisės taikymo ir teisingumo principų įgyvendinimo sprendžiant bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimus.

Išnagrinėjus užsienio valstybių praktiką, galima konstatuoti, kad bylinėjimosi išlaidų, susijusių su advokato ar advokato padėjėjo teisinės pagalbos apmokėjimu administracinėse bylose, reglamentavime egzistuoja tam tikrų skirtumų, palyginti su Lietuvos teisiniu reguliavimu. Pagrindiniai skirtumai susiję su teismo diskrecijos mastu nustatant priteistinos sumos dydį, advokato paslaugų kompensavimo sąlygomis ir išlaidų vertinimo kriterijais. Pavyzdžiui, Nyderlandų Administracinio proceso įstatyme nurodyta, jei šalis laimi administraciniuose teismo procesuose ir patiria išlaidas teisinės pagalbos paslaugoms, teismas gali priteisti šių išlaidų atlyginimą, jeigu toks atlyginimas yra pagrįstas ir proporcingas bylos pobūdžiui ir sudėtingumui. Teismas gali nustatyti ribas, kiek gali būti priteista už teisinės pagalbos paslaugas¹⁴⁰. Iš minėtos nuostatos galima daryti išvadą, kad teismui suteikiama galimybė nustatyti konkrečias advokato ar teisinės pagalbos išlaidų priteistino dydžio ribas, net esant teisinėje sistemoje nenumatytoms formalizuotoms rekomendacijoms ar standartams. Tuo tarpu Lietuvoje advokato patirtų išlaidų dydžio vertinimui taikomos oficialios rekomendacijos bei nustatytas maksimalaus priteistino užmokesčio limitas.

Jungtinės Karalystės bylinėjimosi išlaidų atlyginimas administraciniuose ginčiuose reglamentuojamas Civilinio proceso taisyklėmis (*Civil Procedure Rules, CPR*), kuriose įtvirtintas principas, kad pralaimėjusi šalis privalo padengti laimėjusios šalies bylinėjimosi išlaidas. Taisyklėse teismui suteikiama plačios diskrecijos teisė vertinant priteistinas išlaidas, atsižvelgiant į jų proporcingumą, pagrįstumą ir būtinumą, taip pat į konkrečios bylos pobūdį, sudėtingumą bei laimėjusios šalies advokato atlikto darbo apimtį¹⁴¹. Ši diskrecija leidžia teismui diferencijuoti išlaidas, priteisdamas tik tas, kurios objektyviai laikytinos būtinos ir adekvačios bylos nagrinėjimui, užtikrinant tiek proceso šalių teisę į veiksmingą teisinę gynybą, tiek racionalų

¹³⁸ East/West Alliance Limited prieš Ukrainą, pareiškimo Nr. 19336/04, 2014 m. sausio 23 d., § 268–269, prieiga per HUDOC: <https://hudoc.echr.coe.int>

¹³⁹ Iatridis prieš Graikiją (just satisfaction), pareiškimo Nr. 31107/96, 2000 m. spalio 19 d., § 54–55, prieiga per HUDOC: <https://hudoc.echr.coe.int>

¹⁴⁰ Algemene wet bestuursrecht

¹⁴¹ Civil Procedure Rules

bylinėjimosi išlaidų paskirstymą. Taigi, advokato paslaugų atlyginimo reguliavimas Jungtinėje Karalystėje nėra susietas su iš anksto nustatytais tarifais ar oficialiai patvirtintais honoraro dydžiais. Tačiau teismui suteikiama laisvė vertinti priteistinas išlaidas individualiai, atsižvelgiant į bylos pobūdį, sudėtingumą, proceso šalių veiksmus bei advokato atlikto darbo apimtį, užtikrinant, kad priteistos išlaidos būtų objektyviai pagrįstos, proporcingos ir būtinos efektyviai bylos gynybai.

Lietuvos ir užsienio valstybių praktikos analizė atskleidė, jog pagrindinis bendras principas visose nagrinėtose jurisdikcijose yra tas, jog advokato ar advokato padėjėjo teisinės pagalbos išlaidų atlyginimas grindžiamas realumo, būtinybės ir proporcingumo kriterijais. Tačiau Lietuvoje advokato išlaidų dydis nustatomas remiantis oficialiomis rekomendacijomis ir maksimalaus priteistino užmokesčio limitu, tuo tarpu Nyderlanduose, Jungtinėje Karalystėje ir kitose valstybėse teismai turi plačią diskreciją vertinant priteistinas išlaidas, atsižvelgdami į bylos sudėtingumą, advokato darbo apimtį ir proceso šalių veiksmus.

2.5. Kitos būtinos ir pagrįstos išlaidos, nesusijusios su teisinių paslaugų teikimu

Bylinėjimosi išlaidos apima ne tik advokato ar advokato padėjėjo teisinės pagalbos išlaidas, bet ir kitas su bylos nagrinėjimu susijusias būtinas išlaidas, pavyzdžiui, dokumentų vertimo, kopijavimo, pašto ar ekspertizės išlaidas. Tokios išlaidos gali būti atlyginamos tik tada, kai jos yra faktiškai patirtos, būtinos proceso tikslams pasiekti ir pagrįstos atitinkamais įrodymais¹⁴². Tokia teisės doktrinoje vyraujanti pozicija suponuoja, kad šių išlaidų įtraukimas į bylinėjimosi išlaidų kategoriją grindžiamas tuo, kad teismo procesas dažnai reikalauja ne tik teisinės pagalbos, bet ir įvairių techninių ar organizacinių veiksmų, kurie yra būtini procesui vykti ir ginčui išspręsti.

Pažymėtina, jog ABTĮ nėra įtvirtinto kitų būtinų ir pagrįstų išlaidų, nesusijusių su teisinių paslaugų teikimu, baigtinio sąrašo, todėl jų priskyrimas bylinėjimosi išlaidoms paliekamas teismo diskrecijai, kuri įgyvendinama vertinant konkrečios bylos aplinkybes, tokių išlaidų būtinumą proceso tikslams pasiekti bei jų pagrįstumą pateiktais įrodymais. Atsižvelgiant į tai, kad teisės aktuose nėra įtvirtintas baigtinis kitų būtinų ir pagrįstų bylinėjimosi išlaidų, nesusijusių su teisinių paslaugų teikimu, sąrašas, šių išlaidų samprata bei jų priteisimo kriterijai iš esmės plėtojami teismų praktikoje. LVAT praktikoje nuosekliai formuojama pozicija, pagal kurią sprendžiant dėl tokių išlaidų atlyginimo vertinamas jų ryšys su bylos nagrinėjimu, jų būtinybė proceso tikslams pasiekti bei šias išlaidas pagrindžiančių įrodymų pakankamumas. Atsižvelgiant į tai, siekiant išsamiau

¹⁴² LVAT 2020 m. kovo 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-5449-575/2019

atskleisti kitų būtinų ir pagrįstų bylinėjimosi išlaidų turinį bei jų priteisimo ribas, toliau tikslinga analizuoti LVAT formuojamą praktiką.

Teismų praktikoje akcentuojama, kad priteistos gali būti tik pagrįstos ir racionalios išlaidos, o perteklinės ar neprotingos – neatlyginamos¹⁴³. Administracinėje byloje Nr. eAS-555-520/2025 pareiškėjas prašė priteisti iš atsakovo minimalias išlaidas už elektros energiją, sunaudotą rengiant procesinius dokumentus. LVAT šioje byloje konstatavo, kad pareiškėjo pateikti teoriniai skaičiavimai apie sunaudotą energiją nepatvirtina realių ir pagrįstų išlaidų. Be to, dalis pareiškėjo prašomų išlaidų (pvz., už skundo LAGK parengimą) visiškai nesusijusios su nagrinėjama byla, todėl negali būti priteisiamos. LVAT taip pat pažymėjo, kad rengiant prašymą dėl skundo atsisakymo iš tikrųjų pakaktų iki 20 minučių, todėl pareiškėjo nurodytos trijų valandų laiko sąnaudos yra neprotingos ir neproporcingos, neatitinkančios racionalumo kriterijaus. Atsižvelgiant į faktines ir teises aplinkybes, LVAT padarė išvadą, jog pirmosios instancijos teismas teisėtai atsisakė priteisti pareiškėjo nurodytas bylinėjimosi išlaidas, todėl nėra pagrindo keisti šios dalies sprendimo¹⁴⁴.

Kitoje byloje LVAT konstatavo, kad išlaidos, patirtos dėl specialisto išvados ir antstolio atliktų veiksmų, laikytinos kitomis bylinėjimosi išlaidomis, susijusiomis su bylos nagrinėjimu. Tokia išvada grindžiama ABTĮ 53 straipsnio 2 dalimi, įtvirtinančia šalių teisę teikti įrodymus, bei aplinkybe, kad šie įrodymai buvo būtini pareiškėjų reikalavimams pagrįsti. Nustačius, kad išlaidos buvo realiai patirtos, pagrįstos ir neperteklinės, teismas priteisė 1 400 Lt (405,47 Eur) proporcingai patenkintų reikalavimų daliai. Taip pat pripažinta, kad pareiškėjos patirtos apgyvendinimo išlaidos, susijusios su dalyvavimu teismo posėdžiuose kituose miestuose, yra pagrįstos ir atlygintinos. Atsižvelgus į tai, kad šios išlaidos buvo būtinos tinkamam dalyvavimui procese, pareiškėjai priteista 552,64 Lt (160,06 Eur) taip pat proporcingai patenkintų reikalavimų daliai¹⁴⁵.

Vienoje iš LVAT nagrinėtų bylų buvo sprendžiamas klausimas dėl dokumentų vertimo išlaidų atlyginimo. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad nors teisės aktuose tiesiogiai nėra įtvirtinta dokumentų vertimo išlaidų kompensavimo nuostata, tokios išlaidos gali būti priskiriamos prie su bylos nagrinėjimu susijusių išlaidų ir gali būti priteisiamos bylą laimėjusiai šaliai. Tačiau teismas taip pat akcentavo, kad kiekvienu konkrečiu atveju būtina įvertinti, ar šie dokumentai nebuvo administracinio sprendimo priėmimo procedūros dalis ir ar jie neturėjo būti išversti dar iki bylos nagrinėjimo teisme. Įvertinusi bylos aplinkybes ir pateiktus paaiškinimus, LVAT kolegija nustatė, kad egzistuoja pagrindas priteisti konkrečias viešojo administravimo subjekto nurodytas

¹⁴³ žr., pvz., LVAT 2015 m. liepos 9 d. nutartį administracinėje byloje Nr. eA-1330-556/2015

¹⁴⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. liepos 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-555-520/2025

¹⁴⁵ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. spalio 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-1256-556/2015

bylinėjimosi išlaidas ir patenkino prašymą iš dalies, atsižvelgdama į teisinį reguliavimą bei išlaidų pobūdį¹⁴⁶.

Kitoje byloje ginčas kilo dėl pareiškėjo patirtų bylinėjimosi išlaidų, susijusių su atsiliepimo į atsakovo prašymą dėl proceso atnaujinimo ir prašymą dėl reikalavimo užtikrinimo priemonių raštu pateikimu. LVAT išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad nagrinėjant prašymą dėl proceso atnaujinimo ginčas dėl materialiosios teisės ar įstatymų saugomo intereso nėra sprendžiamas, todėl išlaidos, patirtos rengiant atsiliepimą, nelaikytinos su bylos nagrinėjimu susijusiomis ir nėra priteistinos pagal bylinėjimosi išlaidų kriterijus. Teismas taip pat nurodė, kad ABTĮ nenustato pareigos šalims, nepateikusioms prašymo dėl proceso atnaujinimo, pateikti rašytinę poziciją, todėl tokio dokumento pateikimas yra proceso šalies nuožiūra ir rizika. Ekonomiškumo principas ir proceso efektyvumo siekis rodo, kad bylos dalyvių procesiniai veiksmai turi būti racionalūs ir taupantys lėšas. Atsižvelgiant į šiuos kriterijus, LVAT kolegija pareiškėjo prašymą dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo atmetė¹⁴⁷.

Kitoje administracinėje byloje pareiškėjas ginčijo Regionų administracinio teismo (toliau – RAT) nutartį, kuria teismas nutarė nepriteisti pareiškėjui bylinėjimosi išlaidas už suteiktas antstolio paslaugas, susijusias su faktinių aplinkybių konstatavimu. LVAT teisėjų kolegija pažymėjo, kad teisė į teisminę gynybą yra fundamentali, o bylinėjimosi išlaidų atlyginimo institutas administracinėse bylose užtikrina šios teisės įgyvendinimą, sudarydamas galimybę susigrąžinti pagrįstas ir racionalias išlaidas bei reguliuoti šalių procesinį elgesį. Teismų praktikoje svarbu vertinti bylinėjimosi išlaidų būtinumą, procesinį šalies elgesį, racionalumą ir proporcingumą. Įvertinusi ginčo pobūdį, pateiktus įrodymus ir teisės aktus, teisėjų kolegija konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas tinkamai taikė ABTĮ nuostatas, įvertino bylos aplinkybes ir pagrįstai netenkino pareiškėjo prašymo priteisti išlaidas už antstolio paslaugą. Todėl atskirasis skundas atmetamas, o pirmosios instancijos teismo nutarties dalis paliekama nepakeista¹⁴⁸.

LVAT praktika rodo, kad bylinėjimosi išlaidos apima ne tik advokato ar advokato padėjėjo teisinės pagalbos išlaidas, bet ir kitas būtinas, su bylos nagrinėjimu tiesiogiai susijusias išlaidas, pvz., dokumentų vertimą, kopijavimą, paštą ar ekspertizę. Teismas priteisia tik tas išlaidas, kurios yra faktiškai patirtos, būtinos proceso tikslams pasiekti ir pagrįstos įrodymais. Sprendžiant apie išlaidų pagrįstumą ir būtinumą, LVAT vertina bylos pobūdį, sudėtingumą, šalių procesinį elgesį bei racionalumą, laikydamasis protingumo, sąžiningumo ir teisingumo principų. Praktika pabrėžia,

¹⁴⁶ 2016 m. rugsėjo 7 d. nutartimi Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (LVAT) Nr. AS-473-492/2016

¹⁴⁷ 2015 m. birželio 9 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje Nr. P858-104/2014

¹⁴⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. birželio 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-348-629/2022

kad perteklinės ar neprotingos išlaidos neatlygintinos, o ekonomijos ir proceso efektyvumo principai skatina racionalų veiksmų planavimą.

Kaip jau buvo minėta, Lietuvos teisėje bylos nagrinėjimo išlaidų reglamentavimas nustatytas tiek civiliniame, tiek administraciniame procese. Civilinėse bylose šios išlaidos reglamentuojamos Civilinio proceso kodekso (CPK) 88 straipsnyje, o administracinėse bylose – Administracinių bylų teisenos įstatymo (ABTĮ) 39 straipsnyje. Nors abiejų procesų tikslas yra užtikrinti šalių patirtų pagrįstų bylinėjimosi išlaidų kompensavimą, šių nuostatų struktūra ir detalumo lygis skiriasi. Pirmiausia, CPK 88 straipsnis pateikia išsamų ir detalių išlaidų, susijusių su bylos nagrinėjimu, sąrašą. Jame aiškiai išskiriamos konkrečios išlaidų kategorijos: liudytojams, ekspertams, ekspertinėms įstaigoms ir vertėjams išmokamos sumos, vietos apžiūros išlaidos, atsakovo paieškos išlaidos, procesinių dokumentų įteikimo išlaidos, teismo sprendimo vykdymo išlaidos, atlyginimas kuratoriui, advokato ar advokato padėjėjo teisinės pagalbos išlaidos, išlaidos dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, taip pat išlaidos, susijusios su antstolių atliekamu faktinių aplinkybių konstatavimu ir dokumentų įteikimu¹⁴⁹. Nors CPK 88 straipsnyje pateikiamas gana detalus bylos nagrinėjimo išlaidų sąrašas, praktikoje neretai kyla klausimų dėl konkrečių išlaidų pripažinimo būtinomis ir pagrįstomis bei jų priteisimo apimties. Įstatyme įtvirtintas išlaidų sąrašas savaime neužtikrina vienodo jo taikymo, todėl svarbų vaidmenį formuojant šių nuostatų aiškinimą ir taikymą atlieka teismų praktika. Būtent teismų sprendimuose detalizuojami kriterijai, pagal kuriuos vertinama, ar konkrečios proceso šalies patirtos išlaidos buvo būtinos bylos nagrinėjimui, ar jos yra pagrįstos, taip pat nustatoma, kokiomis sąlygomis tokios išlaidos gali būti priteisiamos. Atsižvelgiant į tai, tikslinga toliau darbe išsamiau išanalizuoti LAT formuojamą praktiką civilinėse bylose, kurioje atskleidžiami bylinėjimosi išlaidų, susijusių su bylos nagrinėjimu, priteisimo kriterijai ir jų taikymo tendencijos.

LAT praktikoje pažymima, kad išlaidos, patirtos rengiant prašymus dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo, paprastai nėra priteisiamos. Šiuo aspektu LAT yra išaiškinęs, kad tokių išlaidų atlyginimas nelaikytinas pagrįstu, kadangi atitinkami procesiniai dokumentai dažniausiai yra techninio pobūdžio ir jų parengimas paprastai nereikalauja sudėtingų teisinių argumentų ar specifinių teisinių žinių. Dėl šios priežasties pripažįstama, jog tokių dokumentų parengimas nesukuria papildomų būtinų bylinėjimosi išlaidų, kurios galėtų būti kompensuojamos kitai proceso šaliai¹⁵⁰.

Vertindamas bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimą, LAT pripažino pagrįstu ir būtinu išlaidų kategorijai priskyrė 998,25 Eur sumą, sumokėtą specialistui mediacijos procese. Teismo vertinimu, šios išlaidos atitiko būtinumo ir pagrįstumo kriterijus, kadangi buvo tiesiogiai susijusios

¹⁴⁹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (Žin., 2002, Nr. 36-1340)

¹⁵⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2026 m. vasario 12 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-10-790/2026

su ginčo sprendimo procesu, o jų patyrimo faktas ir dydis buvo pagrįsti byloje pateiktais įrodymais. Todėl minėta suma buvo priteista vadovaujantis CPK 88 straipsnio 1 dalies 10 punktu¹⁵¹.

Kitoje civilinėje byloje LAT konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai išsprendė bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimą, taip pažeisdamas ieškovės teisę į veiksmingą teisminę gynybą ir nukrypdamas nuo kasacinio teismo bei Europos Žmogaus Teisių Teismas suformuotos praktikos bylose, susijusiose su neturtinės žalos atlyginimu ir bylinėjimosi išlaidų kompensavimu. Kasacinis teismas pažymėjo, kad nors ieškovė buvo patyrusi 3180 Eur bylinėjimosi išlaidų ir jų dydis nebuvo pripažintas nepagrįstu ar neprotingu, apeliacinės instancijos teismas vis dėlto priteisė tik dalį šios sumos – 1000 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimą kartu su 500 Eur neturtinės žalos kompensacija. Toks sprendimas buvo grindžiamas klaidingu ieškinio struktūros vertinimu, nes teismas nepagrįstai sutapatino ieškinio reikalavimą su ieškinio pagrindu ir dėl to padarė nepagrįstą išvadą, kad buvo patenkinamas tik vienas iš trijų pareikštų reikalavimų. Be to, LAT akcentavo, kad paskirstydamas bylinėjimosi išlaidas apeliacinės instancijos teismas neatsižvelgė į bylos pobūdį ir jos reikšmę ieškovei, kadangi ginčas buvo susijęs su neturtinės žalos atlyginimu dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų. Taip pat nepagrįstai nebuvo įvertinta aplinkybė, jog neturtinės žalos dydžio nustatymas priklauso teismo diskrecijai, todėl ieškovas negali būti vertinamas nepalankiai vien dėl to, kad ieškinyje nurodė didesnę, jo vertinimu, patirtos žalos dydį. Byloje taip pat nebuvo nustatyta aplinkybių, patvirtinančių, kad didesnio neturtinės žalos atlyginimo reikalavimo pareiškimas būtų turėjęs įtakos kitos šalies patirtų bylinėjimosi išlaidų dydžiui¹⁵².

Civilinėje byloje Nr. e3K-3-253-381/2023 sprenddamas bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimą, LAT vadovavosi CPK nuostatomis, pagal kurias bylinėjimosi išlaidos priteisiamos šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas. Kadangi atsakovės kasacinis skundas buvo atmestas, buvo sprendžiamas ieškovės patirtų išlaidų atlyginimas. Ieškovė pateikė įrodymus apie 9258,68 Eur kasaciniame procese patirtas advokato pagalbos išlaidas, tačiau ši suma viršijo Rekomendacijose nustatytą maksimalų priteistiną dydį. Teisėjų kolegija pabrėžė, kad net ir faktiškai patirtos advokato išlaidos ne visais atvejais laikytinos pagrįstomis, o vien bylos sudėtingumas, nesant išimtinių aplinkybių, savaime nepateisina rekomenduojamų maksimalių dydžių viršijimo. Įvertinęs bylos pobūdį ir tai, kad kasacinio nagrinėjimo ribos yra siauresnės, teismas sumažino prašomą priteisti sumą ir priteisė ieškovei 3231 Eur bylinėjimosi išlaidų

¹⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-33-421/2025

¹⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-228-823/2024

atlyginimą. Taip pat pažymėta, kad advokato atstovavimo išlaidos laikytinos procesinėmis išlaidomis, o ne materialiniais nuostoliais¹⁵³.

LVAT nagrinėtoje byloje pareiškėjai prašė priteisti beveik 9,7 tūkst. Eur bylinėjimosi išlaidų, patirtų apeliacinės instancijos procese. Nors galutinis teismo sprendimas buvo priimtas jų naudai, teisėjų kolegija atsisakė šias išlaidas priteisti. Teismas nustatė, kad pareiškėjai nepateikė įrodymų, jog patys faktiškai patyrė nurodytas išlaidas – pateikta sąskaita buvo išrašyta Lietuvos notarų rūmai, o mokėjimą atliko būtent ši organizacija. Kadangi notarų rūmų skundas byloje buvo atmestas, jie neįgijo teisės į išlaidų atlyginimą, o kiti pareiškėjai neįrodė savo išlaidų patyrimo. Todėl LVAT konstatavo, kad bylinėjimosi išlaidų atlyginimas galimas tik esant realiam jų patyrimo įrodymui, ir, tokių įrodymų nepateikus, prašymas buvo atmestas¹⁵⁴.

LVAT nagrinėtoje byloje akcentavo, kad pagal ABTĮ 40 straipsnį teisė į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą siejama su proceso šalies laimėjimu, o atstovavimo išlaidų dydis vertinamas atsižvelgiant į Rekomendacijose nustatytus kriterijus. Teismas priteisė pareiškėjui 45 Eur žyminio mokesčio, nes šios išlaidos buvo aiškiai pagrįstos. Vertindamas atstovavimo išlaidas, teismas nustatė, kad pareiškėjas pateikė 12 916 Eur dydžio reikalavimą, tačiau dalis išlaidų nebuvo tinkamai detalizuota – sąskaitose nurodytos tik bendros sumos, nesiejant jų su konkrečiais procesiniais veiksmais. Atsižvelgęs į išlaidų pagrįstumą, jų ryšį su byla ir Rekomendacijų kriterijus, teismas priteisė tik dalį (9 600 Eur) atstovavimo išlaidų, susijusių su apeliaciniu procesu. Tuo tarpu papildomai pateiktos, bet nedetalizuotos ir aiškiai su konkrečiais veiksmais nesusietos išlaidos nebuvo vertintos ir nepriteistos¹⁵⁵. Ši praktika patvirtina, kad bylinėjimosi išlaidų atlyginimas priklauso ne tik nuo bylos baigties, bet ir nuo išlaidų konkretumo, detalumo bei jų aiškaus pagrindimo įrodymais.

Apibendrinant tiek LVAT, tiek LAT formuojamą praktiką, galima konstatuoti, kad teismai nuosekliai laikosi pozicijos, jog bylinėjimosi išlaidų atlyginimas galimas tik tada, kai išlaidos yra faktiškai patirtos, tiesiogiai susijusios su bylos nagrinėjimu ir pagrįstos įrodymais. Teismų praktika pabrėžia būtinybės, racionalumo ir proporcingumo kriterijų svarbą vertinant proceso šalių patirtas išlaidas. Pažymima, kad kompensuojamos tik tokios išlaidos, kurios buvo būtinos ginčui išspręsti, o perteklinės, neprotingos ar su nagrinėjama byla nesusijusios išlaidos nėra priteisiamos. Be to, teismai akcentuoja, kad net ir faktiškai patirtos išlaidos ne visada laikytinos pagrįstomis, todėl jų dydis gali būti mažinamas atsižvelgiant į bylos pobūdį, sudėtingumą, proceso stadiją bei kitus reikšmingus kriterijus.

¹⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-253-381/2023

¹⁵⁴ LVAT 2024 m. lapkričio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-215-629/2024

¹⁵⁵ LVAT 2022 m. lapkričio 30 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-958-968/2022

Analizuojant kitų Europos valstybių teisinį reguliavimą matyti, kad panašus modelis taikomas ir administracinės justicijos sistemose Lenkijoje, Vokietijoje, Čekijoje bei Graikijoje.

Pavyzdžiui, Lenkijoje administracinių ginčų procesą reglamentuoja 2002 m. rugpjūčio 30 d. įstatymas „*Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*“. Šio įstatymo nuostatos numato, kad proceso išlaidos gali apimti ne tik teisinio atstovavimo išlaidas, bet ir kitas su bylos nagrinėjimu susijusias būtinas išlaidas, pavyzdžiui, vertėjų, ekspertų ar kitų procesinių veiksmų išlaidas. Taip pat bendras principas numato, kad bylą pralaimėjusi šalis privalo atlyginti pagrįstas proceso išlaidas, įskaitant transporto ar ekspertų išlaidas, kurios patiriamos nagrinėjant bylą¹⁵⁶.

Vokietijoje administracinių bylų nagrinėjimo tvarką reglamentuoja *Verwaltungsgerichtsordnung*. Pagal šį teisės aktą proceso išlaidos apima ne tik teismo mokesčius ir advokatų išlaidas, bet ir vadinamąsias „*Auslagen*“ – papildomas proceso išlaidas, tokias kaip ekspertų, vertėjų ar liudytojų atlygis. Šios išlaidos nustatomos remiantis *Justizvergütungs- und -entschädigungsgesetz* įstatymu dėl ekspertų, vertėjų ir kitų specialistų atlygio, o teismas gali nuspręsti, kad jas turi padengti bylą pralaimėjusi šalis¹⁵⁷.

Čekijoje administracinės procedūros reglamentuojamos Administracinio proceso kodeksu (*Správní řád*, įstatymas Nr. 500/2004 Sb.). Šio kodekso nuostatos nustato, kad administracinė procedūra vykdoma čekų kalba, o dokumentai užsienio kalba turi būti pateikiami kartu su oficialiu vertimu. Vertėjo paslaugos paprastai organizuojamos proceso dalyvio lėšomis, todėl vertimo ir vertėjo išlaidos laikomos papildomomis proceso sąnaudomis¹⁵⁸.

Graikijoje administracinių ginčų nagrinėjimą reglamentuoja *Administrative Procedure Code (Law No. 2690/1999)* ir *Code of Administrative Litigation (Law No. 2717/1999)*. Šiuose teisės aktuose numatyta, kad proceso metu gali būti skiriami ekspertai ar kiti specialistai, o jų atlygis ir su tuo susijusios išlaidos priskiriamos proceso išlaidoms, kurios gali būti paskirstomos proceso šalims pagal bylos baigtį. Be to, ekspertams ir liudytojams gali būti kompensuojamos kelionės ar kitos su dalyvavimu procese susijusios išlaidos¹⁵⁹.

Apibendrinant galima teigti, kad Lenkijos, Vokietijos, Čekijos ir Graikijos administracinės justicijos sistemos iš esmės laikosi panašaus principo kaip ir Lietuvos teisinis reguliavimas. Visose šiose valstybėse pripažįstama, kad administracinių ginčų procese gali atsirasti įvairių papildomų, su teisinėmis paslaugomis tiesiogiai nesusijusių, tačiau procesui būtinų išlaidų, tokių kaip ekspertų, vertėjų ar kitų specialistų paslaugų kaštai. Šių išlaidų pripažinimas grindžiamas proceso ekonomiškumo, proporcingumo ir teisingumo principais, siekiant užtikrinti efektyvų administracinio ginčo nagrinėjimą ir proceso šalių teisę į veiksmingą teisinę gynybą.

¹⁵⁶ Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi

¹⁵⁷ Verwaltungsgerichtsordnung

¹⁵⁸ Správní řád Nr. 500/2004 Sb.

¹⁵⁹ Administrative Procedure Code

3. AKTUALIAUSIOS LVAT PRAKTIKOS DĖL BYLINĖJIMOSI IŠLAIDŲ PASKIRSTYMO ADMINISTRACINIUOSE GINČUOSE ANALIZĖ

Bylinėjimosi išlaidų paskirstymas administraciniuose ginčiuose yra reikšminga administracinės justicijos sistemos dalis, tiesiogiai susijusi su proceso šalių teisių apsauga, teisingumo įgyvendinimu ir proceso ekonomiškumo principu. Tinkamas šių išlaidų paskirstymas užtikrina ne tik proceso šalių interesų pusiausvyrą, bet ir skatina atsakingą procesinį elgesį, mažina nepagrįstų ginčų inicijavimo tikimybę bei prisideda prie veiksmingo teismų sistemos funkcionavimo.

Kaip buvo minėta ankstesniame darbo skyriuje, administracinių ginčų kontekste bylų šalių teisinė padėtis dažnai nėra lygiavertė, kadangi viena iš šalių paprastai yra viešojo administravimo subjektas, veikiantis viešojo intereso pagrindu. Dėl šios priežasties bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimai įgyja papildomą reikšmę, būtina užtikrinti pusiausvyrą tarp asmens teisės ginti savo pažeistas teises ir valstybės institucijų pareigos veikti teisėtai bei atsakingai. Praktikoje šių principų įgyvendinimas dažnai priklauso nuo teismų formuojamos jurisprudencijos, kuri konkretizuoja teisės normų taikymą individualiose bylose.

Svarbų vaidmenį šioje srityje atlieka LVAT, kurio sprendimuose formuojama administracinių teismų praktika ir aiškinamos bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklės. Teismo nutartyse plėtojami kriterijai, kuriais remiantis sprendžiama dėl bylinėjimosi išlaidų priteisimo, jų dydžio pagrįstumo bei paskirstymo tarp ginčo šalių, taip pat nagrinėjami klausimai, susiję su atstovavimo išlaidų kompensavimu, proporcingumo principo taikymu ir išlaidų atlyginimo ribomis.

Šiame skyriuje analizuojama naujausia LVAT praktika, susijusi su bylinėjimosi išlaidų paskirstymu administraciniuose ginčiuose. Siekiama atskleisti pagrindines teismo formuojamas doktrines nuostatas, identifikuoti svarbiausias jurisprudencijos tendencijas bei įvertinti jų reikšmę administracinių ginčų proceso dalyviams ir teisės taikymo praktikai. Analizė taip pat leidžia įvertinti, kaip teismų praktikoje įgyvendinami proceso teisingumo, proporcingumo ir proceso ekonomiškumo principai.

3.1. Išlaidų paskirstymas, skundą tenkinus iš dalies

LVAT jurisprudencijoje nuosekliai akcentuojama, kad tais atvejais, kai yra patenkinama tik dalis skundo reikalavimų, bylinėjimosi išlaidos atlyginamos proporcingai patenkintų ir atmestų reikalavimų santykiui. Kitaip tariant, proceso šaliai priteistinos bylinėjimosi išlaidos nustatomos

atsižvelgiant į tai, kokia apimtimi jos reikalavimai buvo patenkinti. Atitinkamai kita proceso šalis gali turėti teisę į išlaidų atlyginimą proporcingai atmestai skundo reikalavimų daliai¹⁶⁰.

Administracinėje byloje, vertindamas pareiškėjo pateiktus išlaidų patyrimą pagrindžiančius dokumentus, teismas nustatė bendrą patirtų atstovavimo išlaidų dydį, tačiau priteisė tik jų dalį, proporcingą patenkintų reikalavimų apimčiai.¹⁶¹ Tokį sprendimą lėmė aplinkybė, kad galutinis bylos rezultatas nebuvo visiškai palankus pareiškėjui, todėl visų patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimas nebūtų suderinamas su proporcingo išlaidų paskirstymo principu.

Administracinėje byloje Nr. AS-210-520/2018 atskiruoju skundu buvo ginčijama pirmos instancijos teismo nutartis, kuria pareiškėjui iš dalies buvo priteista 82,82 Eur bylinėjimosi išlaidų. Teismas tokį sprendimą grindė tuo, kad pareiškėjo skundas esą buvo patenkintas vienu trečdaliu. LVAT, nagrinėdamas šį klausimą, pabrėžė, kad pagal ABTĮ 40 straipsnio 1 dalį bylinėjimosi išlaidos gali būti priteisiamos tik tai proceso šaliai, kurios naudai priimamas teismo sprendimas, t. y. kuriai tenkinami materialiniai reikalavimai. Teismas taip pat priminė nusistovėjusią praktiką, jog kompensuotinos tik būtinos, pagrįstos ir realiai patirtos išlaidos, o kai skundas patenkinamas iš dalies, išlaidos paskirstomos proporcingai patenkintai daliai. Taigi LVAT įvertinęs bylos aplinkybes nustatė, jog pareiškėjas buvo suformulavęs vienintelį materialinį reikalavimą, panaikinti jam paskirtą tarnybinę nuobaudą. Pirmosios instancijos teismas šio reikalavimo netenkino, t. y. tarnybinę nuobauda liko galioti, nors ir buvo pašalinta dalis įsakymo motyvų. Teismas pažymėjo, jog tokia motyvų korekcija nėra laikytina materialiniu skundo patenkinimu. LVAT nuomone, kadangi pareiškėjas nepasiekė siekto materialinio rezultato, sprendimas negali būti vertinamas kaip priimtas jo naudai, o tai eliminuoja galimybę priteisti bylinėjimosi išlaidas. Atsižvelgęs į tai, LVAT padarė išvadą, kad pirmosios instancijos teismas netinkamai įvertino teisiškai reikšmingas aplinkybes ir be pagrindo priteisė pareiškėjui bylinėjimosi išlaidas. Todėl atskirasis skundas buvo patenkintas, pirmosios instancijos teismo nutartis panaikinta, o pareiškėjo prašymas dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo atmestas¹⁶². Šioje byloje LVAT konstatavo, kad kadangi tarnybinę nuobauda ir toliau liko galioti, pareiškėjas faktiškai nepasiekė materialinio rezultato, dėl kurio kreipėsi į teismą. Todėl toks pirmosios instancijos teismo sprendimas, koks buvo priimtas nagrinėjamu atveju, negali būti vertinamas kaip palankus pareiškėjui ar tenkinantis jo materialinius reikalavimus. Pažymėtina, jog toks LVAT išaiškinimas yra teisiškai ir praktiškai reikšmingas, nes aiškiai atriboja situacijas, kai teismo sprendime tam tikri motyvai pripažįstami netiksliais ar pertekliniais, nuo situacijų, kai iš tikrųjų tenkinamas materialinis reikalavimas. Tokiu

¹⁶⁰ Žr. 2012 m. kovo 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS146-113/2012, 2012 m. vasario 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A756-342/2012

¹⁶¹ LVAT 2021 m. lapkričio 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2019-602/2021

¹⁶² LVAT 2018 m. kovo 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-210-520/2018

būdu teismas saugo nuo piktnaudžiavimo bandant gauti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą vien remiantis formalia sprendimo dalimi, o ne jo esminiu turiniu.

Kitoje administracinėje byloje LVAT pažymėjo, kad antrinės teisinės pagalbos išlaidų atlyginimo klausimas administraciniame procese sprendžiamas vadovaujantis ABTĮ 42 straipsnio 1 dalimi. Pagal šią nuostatą tais atvejais, kai proceso šaliai, kurios naudai priimtas teismo sprendimas, buvo suteikta valstybės garantuojama teisinė pagalba, teismas, gavęs valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimą organizuojančios institucijos duomenis apie apskaičiuotas teisinės pagalbos išlaidas, savo iniciatyva sprendžia šių išlaidų atlyginimo valstybei klausimą. Spręsdamas šį klausimą teismas mutatis mutandis taiko minėto įstatymo 40 ir 41 straipsnių nuostatas, reglamentuojančias bylinėjimosi išlaidų paskirstymą proceso šalims¹⁶³.

Nagrinėjamoje byloje LVAT sprendė valstybės garantuojamos teisinės pagalbos išlaidų atlyginimo klausimą. Teismas pažymėjo, kad pagal ABTĮ 40 straipsnio 1 dalį proceso šalis, kurios naudai priimtas sprendimas, turi teisę į patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą, o 42 straipsnio 1 dalis numato, kad tuo atveju, kai proceso šaliai buvo suteikta valstybės garantuojama teisinė pagalba, teismas, gavęs atitinkamus duomenis iš teisinės pagalbos teikimą organizuojančios institucijos, sprendžia šių išlaidų atlyginimo valstybei klausimą, mutatis mutandis taikydamas bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisykles. Byloje buvo pateiktos Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba pažymos apie patirtas antrinės teisinės pagalbos išlaidas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose, kurių bendra suma sudarė 737,50 Eur. Įvertinusi pateiktus duomenis ir nustatytus procesinius veiksmus, teisėjų kolegija taip pat atsižvelgė į tai, kad pareiškėjo apeliacinis skundas buvo patenkintas tik iš dalies. Dėl šios priežasties teismas taikė proporcingumo principą ir nusprendė, kad valstybei priteistina tik ta bylinėjimosi išlaidų dalis, kuri atitinka patenkintų reikalavimų apimtį. Atsižvelgus į bylos rezultatą ir reikalavimų tenkinimo mastą, valstybės naudai buvo priteista 550 Eur bylinėjimosi išlaidų suma¹⁶⁴.

Kitoje nagrinėjamoje byloje atstovavimo išlaidas patyrė valstybė, teikusi pareiškėjui nemokamą teisinę pagalbą, o ginčą pralaimėjusi šalis taip pat yra valstybė. Dėl šios priežasties LVAT konstatavo, kad nėra pagrindo priteisti valstybės garantuojamos teisinės pagalbos išlaidų atlyginimą. Toks sprendimas atitinka LVAT formuojamą praktiką, kurioje pabrėžiama, jog bylinėjimosi išlaidų priteisimas tarp valstybės institucijų šioje situacijoje nėra pagrįstas ir neprieštarauja proceso teisingumo principams¹⁶⁵.

¹⁶³ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. gegužės 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eTA-70-624/2025

¹⁶⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. gegužės 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1095-789/2025

¹⁶⁵ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. balandžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eTA-8-662/2025

Administracinėje byloje LVAT teisėjų kolegija, tikrinusi pirmosios instancijos teismo papildomo sprendimo pagrįstumą, nustatė, kad teismas neįvertino visų bylai reikšmingų duomenų ir netinkamai aiškino teisės normas dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos išlaidų atlyginimo. Pirmosios instancijos teismas neanalizavo Administracijos pateiktų argumentų dėl Taisyklėse nustatytų atlyginimo dydžių ir faktiškai atliktų procesinių veiksmų, todėl priimtas sprendimas dėl 230 Eur priteisimo valstybei buvo pagrįstas nepakankamai. Atsižvelgiant į tai, kad neišsamiai įvertinti faktai galėjo lemti neteisingą sprendimą, apeliacinės instancijos teismas pirmosios instancijos teismo papildomą sprendimą panaikino ir valstybės garantuojamos teisinės pagalbos išlaidų atlyginimo klausimą grąžino pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo¹⁶⁶. Ši praktika atspindi LVAT nuostatą, kad pirmosios instancijos teismas privalo visapusiškai ir objektyviai ištirti bylos faktus ir pagrįsti sprendimą, kad būtų užtikrintas proceso šalių teisės į apeliaciją principas.

LVAT teisėjų kolegija, nagrinėjusi Regionų apygardos administracinio teismo Šiaulių rūmų 2019 m. rugpjūčio 27 d. nutartį, konstatavo, kad ji neįvertino pareiškėjos teisės pateikti papildomą prašymą dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo. Pareiškėja pirmą prašymą pateikė bylos nagrinėjimo metu, o antrą – per 14 dienų nuo sprendimo įsiteisėjimo, kaip numato ABTĮ 41 straipsnis. LVAT pabrėžė, kad asmuo, pateikęs tik dalį dokumentų ar išlaidų pagrindimo, nepraranda teisės teikti detalizuoto prašymo per nustatytą terminą. Taip pat reikalaujama, kad prašyme nurodytos išlaidos būtų pagrįstos dokumentais ir skaičiais. Atsižvelgiant į tai, kad pirmosios instancijos teismas nepagrindė atsisakymo nagrinėti pareiškėjos 2019 m. liepos 31 d. prašymą ir netinkamai aiškino proceso teisės normas, nutartis naikinama, o prašymas perduodamas pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo¹⁶⁷.

Kitoje nagrinėjamoje byloje buvo ginčijama pirmosios instancijos teismo nutartis, kuria pareiškėjai buvo priteista 500 Eur bylinėjimosi išlaidų suma. Vertindama atskirojo skundo argumentus, LVAT teisėjų kolegija pirmiausia pažymėjo, kad pagal ABTĮ 40 straipsnio 1 dalį administraciniame procese taikomas bendrasis bylinėjimosi išlaidų paskirstymo principas „pralaimėjęs moka“, pagal kurį proceso šalis, kurios naudai priimtas sprendimas, turi teisę į patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą, įskaitant išlaidas advokato pagalbai apmokėti. Teisėjų kolegija konstatavo, kad pareiškėjos skundas pirmosios instancijos teisme buvo patenkintas tik iš dalies. Nagrinėjamu atveju nustatyta, kad buvo patenkinti du iš trijų pareiškėjos reikalavimų, todėl teisėjų kolegija sprendė, jog pareiškėjai turėtų būti kompensuojama tik dalis patirtų bylinėjimosi išlaidų. Atsižvelgiant į patenkintų reikalavimų reikšmę ir apimtį, nustatyta, kad proporcinga išlaidų dalis

¹⁶⁶ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2024 m. gruodžio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-317-575/2024

¹⁶⁷ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. spalio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-656-629/2019

sudaro 80 proc., todėl pirmosios instancijos teismo priteista 500 Eur suma buvo sumažinta iki 400 Eur. Be to, pareiškėjai buvo priteistos ir bylinėjimosi išlaidos už atsiliepimo į atskirąjį skundą parengimą. Įvertinus advokato suteiktų teisinių paslaugų pobūdį bei tai, kad prašoma suma neviršijo rekomenduojamų maksimalių atlyginimo dydžių už advokato teikiamas paslaugas, tačiau atsižvelgus į tai, jog atsakovo atskirasis skundas buvo tenkintas iš dalies, pareiškėjai priteista 120 Eur bylinėjimosi išlaidų suma. Tuo tarpu atsakovui, pateikusiam atskirąjį skundą, buvo grąžintas jo sumokėtas žyminis mokestis, kadangi pagal ABTĮ nuostatas proceso šalių atskirieji skundai žyminiu mokesčiu neapmokestinami¹⁶⁸. Ši byla iliustruoja LVAT praktikoje taikomą principą, kad dalinio skundo patenkinimo atveju bylinėjimosi išlaidų paskirstymas turi būti atliekamas proporcingai bylos baigčiai.

LVAT praktikoje nuosekliai laikomasi pozicijos, kad tokiais atvejais bylinėjimosi išlaidų atlyginimas turi būti nustatomas proporcingai patenkintų ir atmestų reikalavimų santykiui. Konkreti proporcija nustatoma vertinant, kokia apimtimi galutiniu teismo sprendimu buvo patenkinti pareiškėjo pareikšti materialiniai reikalavimai¹⁶⁹.

LVAT praktikoje pažymima, kad bylinėjimosi išlaidų paskirstymo proporcija priklauso nuo pareiktų reikalavimų pobūdžio. Tais atvejais, kai skunde keliama reikalavimai turi aiškią kiekybinę (skaitinę) išraišką, pavyzdžiui, dėl darbo užmokesčio, kitų išmokų ar kompensacijų priteisimo, žalos atlyginimo, baudų sumažinimo ar mokestinių prievolių pakeitimo, proporcija paprastai nustatoma atsižvelgiant į priteistos ir reikalautos sumos santykį¹⁷⁰. Tuo tarpu nagrinėjant neturtinio pobūdžio reikalavimus proporcija dažniausiai nustatoma vertinant patenkintų savarankiškų reikalavimų skaičių¹⁷¹. Kai vienoje administracinėje byloje pareikšiami keli skirtingos teisinės prigimties reikalavimai, proporcija taip pat gali būti nustatoma pagal patenkintų savarankiškų reikalavimų dalį bendroje jų apimtyje¹⁷². Tokia praktika leidžia užtikrinti proporcingą bylinėjimosi išlaidų paskirstymą, atitinkantį faktinį bylos baigties rezultatą.

LVAT praktikoje laikomasi pozicijos, kad nustačius skundo patenkinimo proporciją, ji taikoma visoms prašomoms priteisti bylinėjimosi išlaidoms, jų nesiejant su konkrečiais patenkintais ar atmestais reikalavimais. Tai reiškia, kad proporcingumo principas taikomas visai patirtų išlaidų sumai, nepriklausomai nuo to, ar konkrečios išlaidos buvo patirtos dėl tam tikro reikalavimo nagrinėjimo¹⁷³. Pavyzdžiui, jei teismas patenkina tik vieną iš trijų pareiktų reikalavimų, proceso šaliai gali būti priteisiama tik trečdalis jos patirtų bylinėjimosi išlaidų. Tokia

¹⁶⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. rugsėjo 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-449-492/2019

¹⁶⁹ žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. gegužės 15 d. nutartį administracinėje byloje Nr. AS-842-492/2015; 2017 m. birželio 26 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-1282-442/2017

¹⁷⁰ LVAT 2010 m. kovo 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS143

¹⁷¹ LVAT 2012 m. vasario 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS143 -138/2012

¹⁷² LVAT 2012 m. sausio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS602 -68/2012

¹⁷³ LVAT 2011 m. rugsėjo 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS 146-457/2011

proporcija taikoma ir žyminiam mokesčiui, nors administraciniame procese jo dydis yra fiksuotas ir nepriklauso nuo pareikštų reikalavimų skaičiaus, taip pat kitoms su bylos nagrinėjimu susijusioms išlaidoms, pavyzdžiui, ekspertizės atlikimo ar atstovavimo teisme išlaidoms¹⁷⁴. Tokiu būdu užtikrinamas nuoseklus proporcingumo principo taikymas paskirstant bylinėjimosi išlaidas pagal galutinį bylos rezultatą.

Nagrinėjamoje byloje pareiškėjas prašymą dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo pateikė apeliaciniame skunde ir kartu su juo pateikė banko sąskaitos išrašą, patvirtinantį 11,25 Eur žyminio mokesčio sumokėjimą, bei PVM sąskaitą faktūrą, kurioje buvo nurodytos advokato suteiktos teisinės paslaugos, jų trukmė ir kaina. Tačiau iki bylos nagrinėjimo iš esmės pabaigos teismui nebuvo pateikti dokumentai, patvirtinantys faktinį atsiskaitymą už advokato pagalbą apeliacinės instancijos teisme. Be to, iš vėliau pateiktos detalizuotos bylinėjimosi išlaidų ataskaitos matyti, kad apeliaciniam teismui nebuvo pateikta konkreti ir išsami informacija apie patirtas išlaidas advokato pagalbai nagrinėjant bylą apeliacine tvarka. Atsižvelgdama į tai, LVAT teisėjų kolegija konstatavo, kad pareiškėjo pateiktas prašymas neatitiko ABTĮ 41 straipsnio 1 dalyje nustatytų reikalavimų, pagal kuriuos prašymas dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo turi būti pateiktas raštu kartu su išlaidų apskaičiavimu ir jų pagrindimu iki bylos nagrinėjimo iš esmės pabaigos. Nesant šių sąlygų visumos, pareiškėjo prašymas priteisti advokato pagalbai patirtas bylinėjimosi išlaidas buvo atmestas¹⁷⁵.

LVAT jurisprudencijoje nuosekliai pabrėžiama, kad trečiųjų suinteresuotų asmenų teisė į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą nėra siejama vien su jų dalyvavimu procese. Ši teisė kyla tik tais atvejais, kai išnagrinėjus bylą yra patenkinamos ar apginamos jų teisės, t. y. kai galutinis bylos rezultatas yra jiems palankus. Tokiu atveju tretieji suinteresuotieji asmenys įgyja tokias pačias teises į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą kaip ir proceso šalis, kurios naudai priimtas sprendimas, laikantis bendrosios principinės taisyklės „pralaimėjęs moka“. Tačiau jeigu byloje nenustatoma, kad trečiųjų suinteresuotų asmenų teisės buvo apgintos, jie, nepaisant aktyvaus dalyvavimo procese ar vienos iš šalių pozicijos palaikymo, neįgyja teisės į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą¹⁷⁶. Tokia praktika patvirtina, kad lemiamą reikšmę sprendžiant dėl išlaidų priteisimo turi ne procesinis statusas ar dalyvavimo intensyvumas, bet bylos baigtis ir joje įtvirtintas materialinių teisių apgynimo faktas.

Apibendrinant LVAT formuojamą praktiką dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo, skundą tenkinus iš dalies, galima išskirti kelias esmines tendencijas. Pirma, LVAT jurisprudencijoje

¹⁷⁴ LVAT 2010 m. gruodžio 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS 63–775/2010

¹⁷⁵ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. rugsėjo 4 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-379-525/2019

¹⁷⁶ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2024 m. rugsėjo 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-141-815/2024

nuosekliai taikomas proporcingumo principas tais atvejais, kai administracinis skundas patenkinamas tik iš dalies. Tokiose situacijose bylinėjimosi išlaidų atlyginimas siejamas su realia bylos baigtimi – proceso šaliai kompensuojama tik ta patirtų išlaidų dalis, kuri atitinka patenkintų reikalavimų santykį su visais pareikštais reikalavimais. Kartu pabrėžiama, kad ši proporcija taikoma visoms bylinėjimosi išlaidoms, nepriklausomai nuo jų pobūdžio, įskaitant žyminį mokestį, atstovavimo ar ekspertizės išlaidas. Antra, LVAT praktika rodo, kad bylinėjimosi išlaidų paskirstymo proporcijos nustatymas priklauso nuo pareikštų reikalavimų pobūdžio. Tais atvejais, kai reikalavimai turi kiekybinę išraišką, proporcija dažniausiai nustatoma pagal priteistos ir reikalautos sumos santykį. Tuo tarpu neturtinio pobūdžio ar skirtingos teisinės prigimties reikalavimų atveju proporcingumas paprastai nustatomas vertinant patenkintų savarankiškų reikalavimų skaičių. Tokia praktika leidžia užtikrinti, kad bylinėjimosi išlaidų paskirstymas atitiktų tikrąjį ginčo rezultatą ir būtų pagrįstas objektyviais kriterijais. Trečia, teismų praktikoje reikšmingas dėmesys skiriamas procesinių reikalavimų laikymuisi, pateikiant prašymus dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo. Teismas ne kartą yra akcentavęs, kad prašymas dėl išlaidų priteisimo turi būti pateiktas raštu iki bylos nagrinėjimo iš esmės pabaigos ir turi būti pagrįstas aiškiu išlaidų apskaičiavimu bei jų patyrimą patvirtinančiais dokumentais. Nesilaikant šių reikalavimų, prašymas gali būti atmestas, net jei proceso šalis faktiškai patyrė tam tikras išlaidas. Ketvirta, LVAT praktikoje taip pat formuojama nuosekli pozicija dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos išlaidų atlyginimo. Tokiais atvejais teismas, gavęs duomenis iš valstybės garantuojamos teisinės pagalbos institucijos, sprendžia šių išlaidų atlyginimo valstybei klausimą taikydamas bendrąsias bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisykles. Vis dėlto praktikoje pripažįstama, kad tam tikrose situacijose, pavyzdžiui, kai abi ginčo šalys yra valstybės institucijos, tokių išlaidų priteisimas gali būti nepagrįstas.

Taigi, LVAT formuojama praktika rodo siekį užtikrinti nuoseklų ir proporcingą bylinėjimosi išlaidų paskirstymą administraciniame procese. Teismas akcentuoja tiek proporcingumo principo taikymą pagal bylos rezultatą, tiek procesinių reikalavimų laikymosi svarbą, taip užtikrindamas teisinį aiškumą ir proceso šalių interesų pusiausvyrą.

3.2. Išlaidų paskirstymas, kai byla užbaigiama nepriėmus teismo sprendimo

Administraciniame procese bylinėjimosi išlaidų paskirstymas paprastai yra siejamas su bylos procesine baigtimi, kuri įtvirtinama teismo sprendimu, išsprendžiančiu ginčą iš esmės. Tokiu atveju išlaidų paskirstymas grindžiamas bendroju principu, pagal kurį bylinėjimosi išlaidas paprastai turi atlyginti šalis, kurios reikalavimai nebuvo patenkinti arba buvo patenkinti tik iš dalies. Vis dėlto administraciniame procese susiklosto situacijų, kai byla užbaigiama nepriėmus

teismo sprendimo dėl ginčo esmės. Tokios procesinės situacijos gali atsirasti, be kita ko, pareiškėjui atsisakius skundo, šalims sudarius ir teismui patvirtinus taikos sutartį, teismui nutraukus bylą dėl kitų procesinių aplinkybių ar išnykus ginčo dalykui. Šiais atvejais nebelieka aiškos procesinės „laimėjusios“ ar „pralaimėjusios“ šalies, todėl klasikinis bylinėjimosi išlaidų paskirstymo modelis negali būti taikomas tiesiogiai. Pažymėtina, kad ABTĮ *expressis verbis* nereglamentuoja bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių tais atvejais, kai administracinė byla yra užbaigiama nepriėmus teismo sprendimo dėl ginčo esmės. Įstatyme šiuo aspektu įtvirtinta tik ribota reguliacija, t. y. ABTĮ 40 straipsnio 2 dalyje nustatyta bylinėjimosi išlaidų atlyginimo galimybė pareiškėjui atsisakius skundo. Atkreiptinas dėmesys, jog ABTĮ 40 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta diskrecinė teismo teisė nukrypti nuo bendrųjų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių, nustatytų to paties straipsnio 1–3 dalyse. Ši norma suponuoja, kad bylinėjimosi išlaidų paskirstymas administraciniame procese nėra absoliučiai formalizuotas, o turi būti grindžiamas individualizuotu konkrečios bylos aplinkybių vertinimu. Teismui suteikiama galimybė atsižvelgti ne tik į formalų bylos baigties rezultatą, bet ir į proceso šalių elgesį bei ginčo kilimo priežastis. Atsižvelgiant į tai, kitais atvejais bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimas sprendžiamas remiantis administracinių teismų formuojamoje praktikoje išplėtotais vertinimo kriterijais. Spręsdamas bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimą tokiose procesinėse situacijose teismas paprastai kompleksiskai vertina ginčo pobūdį ir turinį, proceso šalių tarpusavio procesinius santykius bei jų elgesį bylos nagrinėjimo metu. Be to, reikšminga laikoma ir bylos procesinė stadija, kurioje byla buvo užbaigta nepriėmus sprendimo dėl ginčo esmės, kadangi ši aplinkybė gali turėti įtakos patirtų bylinėjimosi išlaidų apimčiai bei jų atsiradimo priežastims. Taip pat svarbiu kriterijumi laikomas faktinių aplinkybių vertinimas siekiant nustatyti, kurios proceso šalies veiksmai ar neveikimas lėmė bylinėjimosi išlaidų atsiradimą, kadangi būtent ši aplinkybė leidžia užtikrinti teisingą ir proporcingą jų paskirstymą. Atsižvelgiant į tai, šiame poskyryje analizuojama administracinių teismų praktika, susijusi su bylinėjimosi išlaidų paskirstymu bylose, kurios yra užbaigiamos nepriėmus teismo sprendimo dėl ginčo esmės.

Administracinėje byloje pareiškėjas SĮ „Vilniaus atliekų sistemos administratorius“ kreipėsi į teismą dėl vietinės rinkliavos ir delspinigių priteisimo iš atsakovo. Vėliau pareiškėjas atsisakė dalies reikalavimo, nurodydamas, kad atsakovas padengė dalį sumų, o likusi dalis buvo perskaičiuota. Pirmosios instancijos teismas bylą nutraukė ir priteisė atsakovui 200 Eur bylinėjimosi išlaidų. Pareiškėjas skundėsi, teigdamas, kad teismas netinkamai įvertino išlaidų priteisimo pagrindus. Šioje byloje LVAT pažymėjo, kad ABTĮ tiesiogiai nereglamentuoja bylinėjimosi išlaidų paskirstymo tais atvejais, kai byla nutraukiama nepriėmus sprendimo dėl esmės, išskyrus ABTĮ 40 str. 2 d. Todėl sprendžiant bylinėjimosi išlaidų klausimą būtina vertinti ginčo turinį, bylos nagrinėjimo stadiją ir šalių elgesį, nustatyti, kuri šalis faktiškai atsakinga už

išlaidų patyrimą. Teismas turi įvertinti, ar atsakovas galėjo būti atsakingas už pareiškėjo kreipimąsi į teismą ir bandymą priverstine tvarka įgyvendinti teises. LVAT konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas tinkamai aiškino faktines aplinkybes ir proceso normas: pareiškėjui nepateikus paaiškinimų ir neatsižvelgus į dalies sumokėtas sąskaitas, atsakovui negalima priskirti atsakomybės už bylinėjimosi išlaidas. Todėl apeliacinis skundas buvo atmestas¹⁷⁷.

Analizuojant LVAT praktiką, pastebima nuosekli pozicija, pagal kurią bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimas administracinėse bylose glaudžiai siejamas su ginčo dalyko išlikimu ir proceso šalių elgesiu. Tipiniu pavyzdžiu galima laikyti bylą, kurioje ginčas kilo dėl pareiškėjos prašymo įpareigoti Nacionalinės žemės tarnybos (toliau – NŽT) Skyrių priimti sprendimą dėl valstybės išperkamai žemei atlyginti lygiaverčiu miško plotu. NŽT Skyrius nagrinėjo prašymą ir pateikė administracinį aktą, geruoju patenkindamas pareiškėjos reikalavimą. Pirmosios instancijos teismas, nustatęs, kad ginčo dalykas išnyko dėl atsakovo veiksmų, skundą iš esmės nagrinėjo ir jį atmetė. Pareiškėjos prašymas priteisti bylinėjimosi išlaidas nebuvo patenkintas. Apeliacinio skundo metu pareiškėja teigė, kad teismas neturėjo atmesti skundo, nes ginčo dalykas išnyko, tačiau jos skundas liko nepagrįstai atmestas, todėl išliktų teisė į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. LVAT, nagrinėdamas apeliacinį skundą, pažymėjo, kad ABTĮ tiesiogiai neapibrėžia bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių tais atvejais, kai atsakovas geruoju patenkina skundo reikalavimą, o pareiškėjas neatsisako skundo. Teismų praktikoje nusistovėjusi nuostata yra tokia, jeigu ginčo dalykas išnyksta, skundas nagrinėjamas iš esmės ir atmestinas. Tokiu atveju pareiškėjas neįgyja teisės į patirtų procesinių išlaidų atlyginimą, kadangi nebuvo įvykdyta ABTĮ 40 straipsnio 2 dalies sąlyga, t. y. pareiškėjo skundo atsisakymas dėl atsakovo geruoju patenkinto reikalavimo¹⁷⁸.

Kitoje byloje LVAT, įvertinęs bylos faktines aplinkybes ir taikytiną teisinį reglamentavimą, konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai atsisakė priteisti pareiškėjai bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Teismas pažymėjo, jog ABTĮ 40 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta specialioji taisyklė, pagal kurią pareiškėjas išsaugo teisę į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą tik tuo atveju, kai egzistuoja dvi kumuliatyvios sąlygos: (1) pareiškėjas atsisako skundo ir (2) toks atsisakymas yra nulemtas to, kad atsakovas, jau po skundo padavimo teismui, geruoju patenkino pareiškėjo reikalavimus. Nors nagrinėjamu atveju pirmoji sąlyga buvo įvykdyta, esminė reikšmė tenka antrosios sąlygos nustatymui. Vertindamas, ar atsakovas geruoju patenkino pareiškėjos reikalavimus, teismas analizavo administracinės procedūros eigą ir terminų laikymąsi. Nustatyta, kad atsakovas, gavęs pareiškėjos prašymą, ėmėsi aktyvių veiksmų jo nagrinėjimui, o įstatyme nustatyto termino pabaigoje, remdamasis objektyviomis priežastimis, teisėtai pratęsė prašymo

¹⁷⁷ LVAT 2023 m. birželio 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-286-1047/2023

¹⁷⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2026 m. vasario 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-276-821/2026

nagrinėjimo terminą ir apie tai tinkamai bei laiku informavo pareiškėją. Galutinis atsakymas buvo pateiktas per pratęstą terminą, nepažeidžiant teisės aktų reikalavimų. Šių aplinkybių kontekste teismas padarė išvadą, kad atsakovo veiksmai nelaikytini vilkinimu ar neveikimu, o pareiškėjos kreipimasis į teismą buvo atliktas dar nepasibaigus teisėtai pratęstam administracinės procedūros terminui. Todėl nėra pagrindo konstatuoti, jog atsakovas patenkino pareiškėjos reikalavimus būtent dėl to, kad buvo paduotas skundas teismui. Atsižvelgdamas į tai, teismas konstatavo, kad nebuvo įvykdyta viena iš būtinųjų ABTĮ 40 straipsnio 2 dalies taikymo sąlygų – skundo patenkinimas geruoju po kreipimosi į teismą. Dėl šios priežasties pareiškėjai neatsirado teisė į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą, o pirmosios instancijos teismo nutarties dalis šiuo aspektu pripažinta teisėta ir pagrįsta¹⁷⁹.

LVAT, įvertinęs kitos bylos aplinkybes ir taikytiną teisinį reglamentavimą, konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai atmetė pareiškėjo skundą, nustatęs, jog administracinio ginčo dalykas yra išnykęs, nors pareiškėjas skundo neatsisakė. Nagrinėjamu atveju nustatyta, kad nors atsakovas iš esmės patenkino pareiškėjo reikalavimus, pareiškėjas skundo neatsisakė, todėl neįgijo teisės į patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Teisėjų kolegija pabrėžė, kad procesinės teisės normų taikymas šiuo aspektu yra formalizuotas, o pareiškėjo pasirinktas procesinis elgesys, neatsisakyti skundo, nepaisant reikalavimų patenkinimo, lemia atitinkamas teisinės pasekmes. Šiame kontekste pažymėta ir profesionalaus atstovo pareiga tinkamai įvertinti bylos procesinę situaciją bei informuoti atstovaujamą asmenį apie galimas procesines pasekmes. Kartu apeliacinės instancijos teismas atsižvelgė į reformatio in peius draudimo principą, kadangi apeliacinį skundą buvo pateikęs tik pareiškėjas, todėl nebuvo pagrindo keisti pirmosios instancijos teismo sprendimo jo nenaudai ar tenkinti reikalavimą dėl visų bylinėjimosi išlaidų priteisimo. Apibendrinama, teisėjų kolegija konstatavo, kad pareiškėjo apeliacinio skundo argumentai nepaneigia pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo, todėl apeliacinis skundas atmestas, o sprendimas paliktas nepakeistas. Atitinkamai pareiškėjui neatsirado teisė į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą ir apeliacinės instancijos teisme¹⁸⁰.

Kitoje byloje ginčas kilo dėl atsakovo neveikimo, t. y. pareiškėjo prašymo neišnagrinėjimo per teisės aktuose nustatytą terminą. Nustatyta, kad po kreipimosi į teismą atsakovas pateikė atsakymą, taip įvykdydamas skunde keliamus reikalavimus, o pareiškėjas šio atsakymo neskundė. LVAT teisėjų kolegija pažymėjo, kad tokiu atveju išnyksta ginčo dalykas, todėl skundo reikalavimas pagrįstai atmetamas, o su juo susijusių argumentų vertinimas tampa teisiškai nereikšmingas. Atsakymo turinys nebuvo vertinamas, kadangi jis nebuvo savarankiškai

¹⁷⁹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2023 m. lapkričio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-660-415/2023

¹⁸⁰ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. birželio 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1861-1188/2025

apskūstas. Sprendžiant bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimą, pabrėžta, kad nors atsakovas reikalavimus įvykdė po skundo padavimo (t. y. skundas faktiškai patenkintas geruoju), pareiškėjas nepasinaudojo teise atsisakyti skundo. Kadangi skundo atsisakymas yra būtina sąlyga taikyti ABTĮ 40 straipsnio 2 dalį, teismas neturėjo pagrindo nei nutraukti bylos, nei priteisti bylinėjimosi išlaidų. Apibendrinant konstatuota, kad pirmosios instancijos teismo sprendimas yra teisėtas ir pagrįstas, todėl jo keisti ar naikinti nėra pagrindo¹⁸¹.

Kitoje byloje buvo sprendžiama dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo, kai pareiškėjai atsisakė skundo, o pirmosios instancijos teismas priteisė jiems išlaidas, laikydamas, kad atsakovas reikalavimus patenkino geruoju. LVAT pažymėjo, kad pagal ABTĮ 40 straipsnio 2 dalį bylinėjimosi išlaidų atlyginimas galimas tik esant dviem sąlygoms: pareiškėjo skundo atsisakymui ir atsakovo geranoriškam reikalavimų patenkinimui po kreipimosi į teismą. Nors pirmoji sąlyga buvo įvykdyta, antroji – ne. Nustatyta, kad administracinė procedūra, kurią siekta užbaigti teismo tvarka, buvo pradėta ir vykdoma dar iki pareiškėjų kreipimosi į teismą. Atsakovas ėmėsi veiksmų vykdydamas ankstesnį teismo sprendimą, o apie procesą pareiškėjai buvo informuoti. Be to, jokie papildomi veiksmai nebuvo atlikti dėl paties skundo padavimo, todėl negalima konstatuoti priežastinio ryšio tarp kreipimosi į teismą ir reikalavimų įvykdymo. Atsižvelgiant į tai, daryta išvada, kad skundas nebuvo patenkintas geruoju ABTĮ 40 straipsnio 2 dalies prasme, todėl nebuvo pagrindo priteisti bylinėjimosi išlaidų. Pirmosios instancijos teismo nutarties dalis šiuo aspektu pripažinta nepagrįsta ir pakeista, atmetant pareiškėjų prašymą dėl išlaidų atlyginimo¹⁸².

Kitoje byloje LVAT konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas, sprenddamas bylą, netinkamai vertino įrodymus ir taikė teisės normas, tačiau ši aplinkybė neturėjo lemiamos reikšmės galutiniam bylos rezultatui. Nustatyta, kad bylos nagrinėjimo metu išnyko administracinio ginčo dalykas, tačiau pareiškėjas skundo neatsisakė, todėl net ir panaikinus pirmosios instancijos teismo sprendimą, būtų pagrindas priimti analogišką procesinį rezultatą – skundą atmesti. Dėl šios priežasties apeliacinės instancijos teismas apsiribojo sprendimo motyvų koregavimu, nekeisdamas jo rezoliucinės dalies. Sprenddamas bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimą, teismas rėmėsi ABTĮ 40 straipsnio nuostatomis ir nuoseklia teismų praktika, pagal kurią teisė į išlaidų atlyginimą skundo atsisakymo atveju siejama su dvių kumuliatyvių sąlygų egzistavimu: skundo atsisakymu ir tuo, kad toks atsisakymas būtų nulemtas atsakovo geranoriško reikalavimų patenkinimo bylos nagrinėjimo metu. Nagrinėjamu atveju, nors atsakovas faktiškai patenkino pareiškėjo reikalavimus, pareiškėjas skundo neatsisakė, todėl neįgijo teisės į

¹⁸¹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2023 m. lapkričio 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1297-629/2023

¹⁸² Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. vasario 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-141-556/2022

bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Teisėjų kolegija pabrėžė, kad toks reguliavimas lemia aiškias procesines pasekmes, nepriklausomai nuo to, kad ginčo dalykas išnyko bylos nagrinėjimo metu¹⁸³.

LVAT yra išaiškinęs, kad tais atvejais, kai šalys sudaro taikos sutartį ir teismas ją patvirtina, prioritetas teikiamas pačių šalių valiai t. y. taikos sutartyje gali būti aiškiai susitarta dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo¹⁸⁴. Jeigu šalys, sudarydamos taikos sutartį, nėra susitarusios dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo, teismas neturi pareigos šių išlaidų paskirstyti proceso dalyviams¹⁸⁵.

Pareiškėjui atsisakius skundo dėl kitų priežasčių, nesusijusių su atsakovo savanorišku skundo reikalavimų patenkinimu, atsiranda teisinis pagrindas pripažinti atsakovo teisę į jo patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. LVAT yra pažymėjęs, jog pareiškėjo atsisakymas skundo ir dėl to priimtas bylos nutraukimas savo teisinėmis pasekmėmis iš esmės yra artimas situacijai, kai teismas priima sprendimą atmesti skundą. Tokiu atveju procesas užbaigiamas galutinai, o pareiškėjas netenka teisės pakartotinai kreiptis į teismą dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu, todėl laikytina, kad teisė į teisminę gynybą yra realizuota¹⁸⁶. Administracinėje byloje LVAT yra išsiaiškinęs, jog pareiškėjui atsisakius skundo ne dėl atsakovo savanoriško jo patenkinimo, atsakovas iki bylos nutraukimo gali būti patyręs pagrįstų bylinėjimosi išlaidų, susijusių su aktyvia savo teisių gynyba. Tokių išlaidų neatlyginimas neatitiktų teisingumo ir šalių procesinio lygiateisiškumo principų, kadangi jos atsirado dėl pareiškėjo inicijuoto teismo proceso. Šioje byloje LVAT taip pat yra konstatavęs, kad tokiais atvejais ABTĮ nenustato aiškios bylinėjimosi išlaidų paskirstymo tvarkos, todėl egzistuojanti teismo reguliavimo spraga šalinama taikant įstatymo analogiją, prioritetą teikiant normas, reglamentuojančias tą patį bylinėjimosi išlaidų paskirstymo institutą¹⁸⁷.

LVAT praktikoje pažymima, kad tais atvejais, kai trečiasis suinteresuotas asmuo atsisako apeliacinio skundo jau po jo perdavimo apeliacinės instancijos teismui ir kitai proceso šaliai pateikus atsiliepimą, tokio proceso elgesio pasekmės yra reikšmingos sprendžiant bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimą. Administracinėje byloje LVAT yra išaiškinęs, kad apeliacinio proceso nutraukimas dėl skundo atsisakymo iš esmės lemia pirmosios instancijos teismo sprendimo palikimą galioti, todėl laikytina, jog proceso baigtis yra palanki šaliai, kuri gynėsi nuo apeliacinio skundo. Tokiu atveju, vadovaujantis Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas 40 straipsnio 1 ir 5 dalių nuostatomis, ši šalis įgyja teisę reikalauti atlyginti jos patirtas bylinėjimosi

¹⁸³ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. spalio 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2570-662/2025

¹⁸⁴ LVAT 2023 m. lapkričio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-3-815/2023

¹⁸⁵ CPK 94 straipsnio 2 dalis

¹⁸⁶ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, taikant Administracinių bylų teisenos įstatymo normas, apibendrinimas

¹⁸⁷ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. rugsėjo 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-143-375-08

išlaidas, įskaitant atstovavimo išlaidas. Be to, LVAT akcentuoja, kad aplinkybė, jog apeliacinio skundo atsisakymas grindžiamas kitais paraleliniais ginčais ar subjektyviu proceso dalyvio vertinimu, nepaneigia kitos šalies teisės į išlaidų atlyginimą, jeigu jos buvo patirtos pagrįstai ir yra tiesiogiai susijusios su procesinių dokumentų rengimu bei teisių gynyba apeliacinėje instancijoje¹⁸⁸.

Administracinėje byloje LVAT vertino pirmosios instancijos teismo nutarties dalies, kuria trečiajam suinteresuotam asmeniui iš pareiškėjo priteista 700 Eur bylinėjimosi išlaidų, teisėtumą. Teismas nustatė, kad byla buvo nutraukta pareiškėjui atsisakius skundo, nes paaiškėjo, jog detaliojo plano įgyvendinimas objektyviai neįmanomas, todėl ginčas tapo beprasmis. Skundo atsisakymas nebuvo nulemtas atsakovo veiksmų t. y. reikalavimai nebuvo patenkinti geruoju. LVAT priminė, kad tokiais atvejais skundo atsisakymas savo teisinėmis pasekmėmis prilyginamas sprendimui atsakovo naudai, todėl taikomas principas „pralaimėjęs moka“. Atitinkamai pareiškėjas laikytas pralaimėjusia šalimi, kuriai kyla pareiga atlyginti kitų proceso dalyvių patirtas išlaidas. LVAT pažymėjo, jog remiantis ABTĮ 40 straipsnio nuostatomis, trečiajam suinteresuotam asmeniui, kurio teisės buvo apgintos, suteikiama teisė į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Teismas konstatavo, kad trečiojo suinteresuoto asmens patirtos atstovavimo išlaidos buvo pagrįstos ir tinkamai įrodytos, todėl jų mažinti nėra pagrindo¹⁸⁹.

LVAT praktikoje pabrėžiama, kad nutraukus bylą jos neišnagrinėjus iš esmės, trečiojo suinteresuoto asmens patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimas sprendžiamas taikant individualizuotą vertinimą. Vertinant tokį reikalavimą, atsižvelgiama į ginčo pobūdį ir pareiškėjo reikalavimų ryšį su trečiojo suinteresuoto asmens teisėmis, galimą šių teisių pasikeitimą ar pasibaigimą, bylos nutraukimo stadiją bei aplinkybes, nulėmusias šio asmens įtraukimą į procesą. Šių kriterijų visuma leidžia nustatyti, ar ir kuri proceso šalis turi pareigą atlyginti trečiojo suinteresuoto asmens patirtas išlaidas¹⁹⁰. Pavyzdžiui, administracinėje byloje, kurioje pareiškėjas ginčijo Kauno miesto savivaldybės administracijos direktoriaus sprendimą dėl detaliojo plano patvirtinimo žemės sklypui, priklausančiam UAB „Unimodus“, trečiajam suinteresuotam asmeniui buvo pripažinta teisė reikalauti patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimo. Teismas nustatė, kad byla buvo nutraukta dėl pareiškėjo praleisto termino skundui paduoti, todėl procesas baigėsi nesprendus ginčo iš esmės. Vertinant išlaidų paskirstymą, reikšminga aplinkybė buvo ta, kad UAB „Unimodus“ į bylą buvo įtraukta paties pareiškėjo iniciatyva, jam skunde prašant įtraukti suinteresuotus asmenis – žemės sklypų savininkus. Atsižvelgdamas į tai, teismas pripažino, kad

¹⁸⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. sausio 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-4291-415/2017

¹⁸⁹ LVAT 2018 m. liepos 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-514-525/2018

¹⁹⁰ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, taikant Administracinių bylų teisenos įstatymo normas, apibendrinimas

būtent pareiškėjo procesiniai veiksmai lėmė trečiojo suinteresuoto asmens dalyvavimą byloje ir su tuo susijusių bylinėjimosi išlaidų atsiradimą, todėl šios išlaidos turi būti atlyginamos¹⁹¹.

Kitoje byloje LVAT konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas nepagrįstai nutraukė bylą, laikydamas, jog ginčijamas administracinis aktas nesukelia teisinių pasekmių. Teisėjų kolegijos vertinimu, tokia išvada negali būti daroma neišnagrinėjus bylos iš esmės, kadangi ginčijamam aktu pareiškėjui buvo nustatytos tam tikros pareigos, galinčios turėti įtakos jo teisėms ir teisėtiems interesams. Todėl byla turėjo būti nagrinėjama iš esmės, įvertinant tiek atsakovo kompetenciją, tiek akto teisėtumą ir pagrįstumą. Dėl šių priežasčių pirmosios instancijos teismo nutartis panaikinta, o byla grąžinta nagrinėti iš naujo. Spręsdamas bylinėjimosi išlaidų klausimą, teismas pažymėjo, kad teisė į jų atlyginimą atsiranda tik priėmus galutinį sprendimą, kuriuo apginamos konkretaus proceso dalyvio teisės. Kadangi nagrinėjamam atveju galutinis procesinis sprendimas dar nebuvo priimtas, trečiasis suinteresuotas asmuo neįgijo teisės į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą¹⁹².

Kitoje byloje trečiasis suinteresuotas asmuo, remdamasis ABTĮ nuostatomis, prašė priteisti atstovavimo išlaidas, teigdamas, kad byla buvo išspręsta jo naudai. Tačiau byla buvo nutraukta pareiškėjui atsisakius skundo, jos neišnagrinėjus iš esmės. LVAT pažymėjo, kad ABTĮ tiesiogiai nereglamentuoja bylinėjimosi išlaidų paskirstymo nutraukus bylą, todėl tokiais atvejais būtina vertinti, ar faktiškai galima laikyti, jog trečiojo suinteresuoto asmens teisės buvo apgintos ar patenkintos. Tam reikšminga ginčo esmė, trečiojo asmens teisių sąsaja su pareiškėjo reikalavimais, bylos nutraukimo priežastys, proceso stadija bei aplinkybė, kas lėmė trečiojo asmens dalyvavimą byloje. Nustatyta, kad administracinė byla buvo nutraukta dėl pareiškėjo sprendimo atsisakyti skundo, siekiant efektyviau spręsti susijusį civilinį ginčą dėl tų pačių teisinių santykių. Todėl administracinėje byloje nei vienos šalies teisės nebuvo galutinai išspręstos ar apgintos, o ginčas iš esmės perkeltas į bendrosios kompetencijos teismą. Atsižvelgiant į tai, konstatuota, kad bylos nutraukimas negali būti prilyginamas sprendimui trečiojo suinteresuoto asmens naudai, todėl nėra pagrindo priteisti jam bylinėjimosi išlaidų. Priešinga išvada neatitiktų teisingumo ir procesinio lygiateisiškumo principų. Dėl to pirmosios instancijos teismo nutartis, kuria buvo spęstas išlaidų atlyginimo klausimas, pripažinta nepagrįsta ir panaikinta, o trečiojo suinteresuoto asmens prašymas atmestas¹⁹³.

Išanalizavus LVAT praktiką, matyti, kad bylinėjimosi išlaidų paskirstymas administracinėse bylose, kurios užbaigiamos nepriėmus sprendimo dėl ginčo esmės, pasižymi

¹⁹¹ LVAT 2010 m. balandžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-146-166/2010

¹⁹² Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. rugpjūčio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-529-492/2020

¹⁹³ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. balandžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-146-166/2010

individualaus vertinimo poreikiu ir negali būti grindžiamas vien tik formaliu bylos procesinės baigties kriterijumi. Pažymėtina, jog ABTĮ šioje srityje numato tik fragmentišką reguliavimą, todėl lemiamą reikšmę įgyja LVAT formuojama praktika. Taigi, LVAT nuosekliai laikosi pozicijos, kad esminis kriterijus sprendžiant bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimą yra ne formali procesinė baigtis, o faktinės bylinėjimosi išlaidų atsiradimo priežastys. Praktika rodo, jog teismai vertina, kurios šalies veiksmai ar neveikimas lėmė ginčo kilimą ir proceso inicijavimą, taip siekdami užtikrinti teisingumo ir procesinio lygiateisiškumo principų įgyvendinimą. Taip pat, vertinant teismų praktiką, galima pamatyti, jog ypatinga reikšmė teikiama procesiniam šalių elgesiui. LVAT praktikoje aiškiai akcentuojama, kad pareiškėjo procesiniai sprendimai (pvz. neatsisakymas skundo, nors reikalavimai faktiškai patenkinti) lemia neigiamas teises pasekmes bylinėjimosi išlaidų atlyginimo aspektu. Tai rodo, kad bylinėjimosi išlaidų institutas administraciniame procese atlieka ir tam tikrą procesinės drausmės funkciją. LVAT išnagrinėta praktika rodo, jog taikant ABTĮ 40 straipsnio 2 dalį, laikomasi griežto kumuliatyvių sąlygų aiškinimo, t. y. teisė į išlaidų atlyginimą pripažįstama tik tada, kai pareiškėjas atsisako skundo būtent dėl to, kad atsakovas po kreipimosi į teismą geruoju patenkino reikalavimus. LVAT vertinimu, bet koks šių sąlygų nebuvimas eliminuoja galimybę priteisti išlaidas, net jei materialine prasme pareiškėjo interesai buvo patenkinti. Pastebėtina, jog tais atvejais, kai byla nutraukiama dėl kitų priežasčių (pvz. ginčo dalyko išnykimo, paralelinių procesų ar pareiškėjo valios), LVAT linkės taikyti analogiją su „pralaimėjusios šalies“ modeliu arba vertinti, ar egzistuoja pagrindas laikyti, kad viena šalis faktiškai sukėlė bylinėjimosi išlaidų atsiradimą. Tai leidžia išvengti situacijų, kai nepagrįstai būtų perkeliama finansinė našta kitai proceso šaliai. Spręsdamas trečiųjų suinteresuotų asmenų bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimą, LVAT pabrėžia, kad būtina vertinti ne tik jų teisių apgynimo faktą, bet ir įtraukimo į procesą pagrindus bei ginčo sąsają su jų teisėmis. Tais atvejais, kai byla neišnagrinėjama iš esmės, savaime negalima daryti išvados, jog sprendimas buvo priimtas trečiojo suinteresuoto asmens naudai. Taigi, LVAT praktika rodo aiškia tendenciją prioritetą teikti materialiajam teisingumui, o ne formaliam procesinių taisyklių taikymui. Bylinėjimosi išlaidų paskirstymas vertinamas kaip instrumentas užtikrinti sąžiningą proceso rezultatą, kartu išvengiant nepagrįsto teisės į teisminę gynybą ribojimo.

3.3. Išlaidų paskirstymas esant šalių daugumai

Administraciniuose ginčiuose neretai dalyvauja daugiau nei dvi proceso šalys – be pareiškėjo ir atsakovo į procesą įtraukiami tretieji suinteresuoti asmenys, institucijos ar kiti subjektai, kurių teisės ir pareigos gali būti paveiktos teismo sprendimo. Tokiose situacijose bylinėjimosi išlaidų paskirstymas tampa sudėtingesnis, kadangi nebeužtenka taikyti klasikinio

„pralaimėjęs moka“ principo, o būtina įvertinti kiekvieno proceso dalyvio vaidmenį bei jo procesinį suinteresuotumą, taip pat būtina nustatyti, kuriems proceso subjektams kyla pareiga atlyginti laimėjusios šalies patirtas bylinėjimosi išlaidas bei apibrėžti šios pareigos apimtį, t. y. išlaidų paskirstymo proporcijas bei jų atlyginimo būdą (solidariai ar dalimis). LVAT savo praktikoje yra išplėtojęs kriterijus, leidžiančius spręsti bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimus esant šalių daugetui. Ši praktika grindžiama nuostata, kad išlaidų atlyginimas turi būti siejamas ne tik su galutine bylos baigtimi, bet ir su kiekvieno proceso dalyvio indėliu į ginčo kilimą, jo eigą bei bylinėjimosi išlaidų atsiradimą.

Teismų praktikoje nustatoma, kad kelių šalių dalyvavimas pralaimėjusioje pusėje neįpareigoja jų visų bendrų išlaidų padengimo. Atsakomybė tenka tik tai šaliai, kurios veiksmai ar neveikimas faktiškai lėmė bylinėjimosi išlaidų atsiradimą. Pavyzdžiui, pareiškėja siekė priteisti bylinėjimosi išlaidas. Pagal ABTĮ 40 straipsnį, teisę į jų atlyginimą turi tik ta šalis, kurios naudai priimamas sprendimas, kai kitos šalies veiksmai ar neveikimas pripažįstami neteisėtais. Nagrinėjamu atveju LVAT nustatė, jog pareiškėjos patirtos išlaidos kilo ne dėl atsakovo (Registru centro Vilniaus filialo) veiksmų, o dėl Vilniaus apskrities viršininko administracijos aktų panaikinimo, todėl atsakovas negali būti laikomas atsakingu už bylinėjimosi išlaidas¹⁹⁴.

Kitoje administracinėje byloje trečiasis suinteresuotas asmuo prašė priteisti iš pareiškėjos 1 200 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. LVAT priminė, jog pagal ABTĮ 40 straipsnio 1 ir 5 dalis teisę į išlaidų atlyginimą turi tik ta šalis, kurios naudai priimtas sprendimas, o patirtos išlaidos turi būti pagrįstos ir proporcingos. Byloje nustatyta, kad trečiasis suinteresuotas asmuo sumokėjo advokatei 1 200 Eur už atsiliepimo į apeliacinį skundą parengimą, o ši suma neviršija Rekomendacijų dėl advokato paslaugų atlygio maksimalaus dydžio. LVAT patvirtino, kad trečiojo suinteresuoto asmens teisių gynimas buvo sėkmingas, todėl jis įgijo teisę į patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą¹⁹⁵.

LVAT administracinėje byloje nustatė, jog trečiojo suinteresuoto asmens teisių gynimas byloje buvo sėkmingas, todėl jis įgijo teisę į advokato paslaugų išlaidų atlyginimą pagal ABTĮ 40 straipsnį. Trečiasis suinteresuotas asmuo pateikė prašymą priteisti 1 500 Lt bylinėjimosi išlaidų, tačiau pateiktuose kvituose nebuvo aiškiai nurodyta, kokioms paslaugoms jos skirtos. LVAT įpareigojo advokatą pateikti detalią paslaugų apskaičiavimo pažymą, pagal kurią išlaidos už atsiliepimo rašymą, dalyvavimą posėdžiuose, ekspertizės klausimus ir dokumentų išieškojimą sudarė pagrįstą sumą. Teismas konstatavo, kad pirmosios instancijos išlaidų apskaičiavimas atitinka Rekomendacijose nustatytus maksimalius dydžius ir bylai bei advokato darbui pagrįstas.

¹⁹⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. rugpjūčio 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-822-485/2010

¹⁹⁵ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. balandžio 16 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-107-575/2025

Be to, teismas papildomai pažymėjo, jog nei ABTĮ, nei Civilinio proceso kodeksas nenumato galimybės bylinėjimosi išlaidų priteisti solidariai iš kelių asmenų. Pagal CK 6.5–6.6 straipsnius solidarioji atsakomybė gali atsirasti tik įstatymo arba šalių susitarimo pagrindu arba kai prievolės dalykas yra nedalus. LVAT nusprendė, jog pirmosios instancijos teismo sprendimas turi būti pakeistas, trečiajam suinteresuotam asmeniui iš kiekvieno pareiškėjo priteisiama po 750 Lt, o ne visa suma solidariai¹⁹⁶.

Kitoje byloje pareiškėjas siekė priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą iš atsakovo. Nagrinėjamu atveju LVAT nustatė, jog ginčyto administracinio akto panaikinimą lėmė ne atsakovo veiksmų neteisėtumas, o teismo atliktas sankcijos proporcingumo vertinimas, remiantis Konstitucinio Teismo suformuota doktrina. Todėl neatsirado pagrindo laikyti, kad sprendimas priimtas pareiškėjo naudai ABTĮ 44 straipsnio prasme. Atsižvelgiant į tai, atsakovui nekyla pareiga atlyginti pareiškėjo bylinėjimosi išlaidų, o tokia išvada atitinka ir LVAT formuojamą praktiką. Todėl pirmosios instancijos teismo nutartis pripažintina nepagrįsta ir naikintina, o prašymas dėl išlaidų atlyginimo – atmestinas¹⁹⁷.

Administracinėje byloje pareiškėja kreipėsi į teismą, prašydama atlyginti jos patirtas atstovavimo išlaidas, patirtas tiek pirmosios instancijos teisme, tiek administracinių ginčų komisijoje. Pirmosios instancijos teismas šį prašymą tenkino iš dalies, tačiau atsakovas apskundė nutartį šioje dalyje. Apeliacinės instancijos teismas nustatė, kad atsakovas neturėjo realių galimybių paveikti ginčo raidos ar užkirsti kelio bylos inicijavimui, todėl jo veiksmai negali būti laikomi lėmusiais pareiškėjos patirtas bylinėjimosi išlaidas. Atsižvelgiant į tai, konstatuota, kad nėra teisinio pagrindo šias išlaidas priteisti iš atsakovo, todėl pirmosios instancijos teismo nutarties dalis šiuo aspektu panaikinta¹⁹⁸.

Kitoje byloje ginčas kilo dėl pareiškėjo teisės į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Pirmosios instancijos teismas šio prašymo netenkino, konstatavęs, kad nors pareiškėjo skundas buvo patenkintas, tai lėmė ne atsakovo veiksmų neteisėtumas, o teismo pasinaudojimas diskrecija, įvertinus sankcijos neproporcingumą. Pagal ABTĮ 40 straipsnio 1 dalį, teisė į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą siejama su sprendimo priėmimu proceso šalies naudai, kas administracinių teismų praktikoje aiškinama kaip kitos šalies veiksmų ar neveikimo neteisėtumo konstatavimas. Tuo tarpu nagrinėjamu atveju LVAT nustatė, kad atsakovas veikė laikydamasis imperatyvių teisės aktų reikalavimų, kurie nesuteikė jam diskrecijos kitaip apskaičiuoti mokesčio už aplinkos teršimą. LVAT konstatavo, jog ginčyto administracinio sprendimo panaikinimą nulėmė ne jo neteisėtumas,

¹⁹⁶ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. vasario 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-556-11-11

¹⁹⁷ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. balandžio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-143-281/2010

¹⁹⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. birželio 19 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-438-390-09

o teismo atliktas sankcijos proporcingumo vertinimas, remiantis konstitucine doktrina. Todėl nėra pagrindo laikyti, kad sprendimas priimtas pareiškėjo naudai ABTĮ 40 straipsnio prasme. Atsižvelgiant į tai, pareiškėjas neįgijo teisės į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą, o pirmosios instancijos teismo nutartis, kuria šis prašymas atmestas, pripažintina teisėta ir pagrįsta, atitinkančia LVAT formuojamą praktiką¹⁹⁹.

Administracinėje byloje susiklostė situacija, kai pareiškėjo skundas buvo iš dalies patenkintas ne dėl atsakovo veiksmų neteisėtumo, bet dėl teismo atlikto proporcingumo ir teisingumo principų taikymo, įvertinus bylos aplinkybes ir surinktus įrodymus. LVAT byloje konstatavo, jog pirmosios instancijos teismas, pasinaudodamas jam suteikta diskrecija, sumažino pareiškėjui taikytos prievolės apimtį, tačiau tai nebuvo siejama su ginčyto administracinio akto ar atsakovo veiksmų neteisėtumo konstatavimu. Todėl LVAT padarė išvadą, jog nėra pagrindo laikyti, kad atsakovas yra atsakingas už pareiškėjo patirtų bylinėjimosi išlaidų atsiradimą. Atsižvelgiant į tai, pirmosios instancijos teismo sprendimo dalis, kuria buvo priteistos bylinėjimosi išlaidos, naikintina, o pareiškėjo prašymas dėl šių išlaidų atlyginimo, atmestinas²⁰⁰.

Kitoje byloje ginčas kilo dėl Muitinės departamento 2023 m. kovo 28 d. sprendimo Nr. 1AE-163 „Dėl UAB „Vingės Transsphere Logistika“ skundo“ ir Vilniaus TM 2023 m. sausio 19 d. sprendimo Nr. 18KP-16-47 „Dėl mokestinės prievolės muitinei atsiradimo“ pagrįstumo ir teisėtumo. LVAT, neperžengdamas apeliacinio skundo ribų, įvertino pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą bei konstatavo, kad nėra pagrindo taikyti išimtį iš bendrosios bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklės. Pabrėžta, jog sprendimas laikytinas priimtu pareiškėjo naudai, kadangi buvo patenkintas vienas iš jo materialinių reikalavimų, o šis rezultatas siejamas su atsakovo veiksmų neteisėtumu, netinkamai išnagrinėjus skundą ir neįvertinus visų pateiktų dokumentų. Atsakovo argumentai, kad ginčo baigtį lėmė kitos aplinkybės, atmesti kaip nepagrįsti. Teismas taip pat pažymėjo, kad pareiškėjo kreipimasis į teismą negali būti laikomas nesąžiningu ar neekonomišku, todėl nėra pagrindo nukrypti nuo ABTĮ 40 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos taisyklės. Dėl to pirmosios instancijos teismo sprendimas, kuriuo pareiškėjui priteista 465 Eur bylinėjimosi išlaidų, paliktas nepakeistas. Sprendžiant apeliacinės instancijos išlaidų atlyginimo klausimą, konstatuota, kad pareiškėjui, kurio reikalavimai buvo patenkinti iš dalies, priklauso proporcingas išlaidų atlyginimas. Atsižvelgiant į tai, jam priteista pusė patirtų atstovavimo išlaidų – 363 Eur²⁰¹.

¹⁹⁹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. spalio 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-679-602/2018

²⁰⁰ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. gruodžio 1 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2825-520/2021

²⁰¹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. sausio 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-214-968/2025

Administracinėje byloje ginčas kilo dėl pirmosios instancijos teismo sprendimo dalies, kuria pareiškėjui buvo priteistos bylinėjimosi išlaidos, teisėtumo ir pagrįstumo. Pirmosios instancijos teismas, konstatavęs, kad pareiškėjo skundas patenkintas iš dalies, priteisė proporcingą dalį patirtų išlaidų. Vertindama šios sprendimo dalies teisėtumą, apeliacinės instancijos teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal ABTĮ 40 straipsnio 1 dalį teisė į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą siejama su sprendimo priėmimu proceso šalies naudai. LVAT atkreipė dėmesį, jog aiškinant šią nuostatą, būtina atsižvelgti į Konstitucinio Teismo 2021 m. kovo 19 d. nutarime suformuotą doktriną, pagal kurią turi būti užtikrintas realus ir veiksmingas teisės į teisinę gynybą įgyvendinimas, įskaitant pagrįstų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. LVAT praktikoje pažymima, kad tais atvejais, kai teismas sumažina ar panaikina paskirtą sankciją dėl jos neproporcingumo, bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimas turi būti sprendžiamas atsižvelgiant į minėtą konstitucinę doktriną. Tokiu atveju vien aplinkybė, kad viešojo administravimo subjektas veikė pagal imperatyvias teisės normas, nepaneigia pareiškėjo teisės į išlaidų atlyginimą, jei teismas pripažįsta taikytą poveikio priemonę neproporcinga. Atsižvelgusi į tai, teisėjų kolegija konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai priteisė pareiškėjui proporcingą dalį bylinėjimosi išlaidų, atitinkančią patenkintų reikalavimų apimtį. Dėl to atsakovo apeliacinis skundas atmestas, o skundžiama sprendimo dalis palikta nepakeista²⁰².

Kitoje byloje LVAT pažymėjo, kad pareiškėjas siekė panaikinti sprendimą, kuriuo jam buvo nustatyta 29 517 Eur mokestinė prievolė. Pirmosios instancijos teismui šį sprendimą pakeitus ir sumą sumažinus iki 6 841 Eur, pareiškėjo materialinis interesas buvo patenkintas iš dalies, todėl pagrįstai priteista proporcinga bylinėjimosi išlaidų dalis. Akcentuota, kad toks rezultatas lemtas ne teismo diskrecijos, o kitame ginče konstatuoto atsakovo veiksmų neteisėtumo. Teismas taip pat konstatavo, kad priteistos išlaidos atitinka protingumo ir proporcingumo principus bei buvo būtinos. Dėl to pripažinta, jog pirmosios instancijos teismas tinkamai įvertino bylos aplinkybes ir pagrįstai iš dalies tenkino prašymą dėl išlaidų atlyginimo, o atsakovo apeliacinio skundo argumentai šių išvadų nepaneigia²⁰³.

Administracinėje byloje LVAT nustatė, jog pareiškėjo skundas buvo patenkintas ne dėl atsakovės Valstybinės energetikos reguliavimo tarybos veiksmų neteisėtumo, bet dėl to, kad Lietuvos administracinių ginčų komisija nepagrįstai atsisakė jį priimti nagrinėti. LVAT pažymėjo, jog pirmosios instancijos teismas sprendė tik skundo priimtinumą ir nepasisakė dėl materialinių pareiškėjo teisių ar pasekmių. Todėl sprendimas laikytinas procesinio pobūdžio, o pagal ABTĮ 40 straipsnį jis negali būti vertinamas kaip priimtas pareiškėjo naudai. Kadangi

²⁰² Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2023 m. birželio 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-276-624/2023

²⁰³ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2024 m. spalio 16 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-633-815/2024

materialūs reikalavimai nebuvo nagrinėti ar tenkinti, pareiškėjas neįgijo teisės į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą²⁰⁴.

Pabrėžtina, kad tokia teisės aiškinimo kryptis yra nuosekliai formuojama ir kituose LVAT sprendimuose, nagrinėjančiuose analogiško pobūdžio ginčus. Pavyzdžiui, administracinėje byloje apeliacijos dalyku nagrinėjamu atveju laikytinas pirmosios instancijos teismo sprendimo dalies, kuria atsisakyta spręsti dėl pareiškėjos prašymo atlyginti bylinėjimosi išlaidas, teisėtumo ir pagrįstumo vertinimas. Pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad pareiškėjos prašymas dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo šioje proceso stadijoje negali būti sprendžiamas, nes byloje dar nėra priimtas galutinis procesinis sprendimas. Tuo tarpu pareiškėja apeliaciniame skunde argumentavo, jog egzistavo visos ABTĮ 40–41 straipsniuose įtvirtintos sąlygos priteisti jos patirtas proceso išlaidas. LVAT, veikdamas pagal ABTĮ 140 straipsnio 1 dalį, bylos nagrinėjimą vykdė neperžengdamas apeliacinio skundo ribų ir vertino tik tuos argumentus, kuriais buvo ginčijamos pirmosios instancijos teismo išvados. Nenustačius pagrindų peržengti apeliacinio skundo ribas ar konstatuoti sprendimo negaliojimą pagal ABTĮ 146 straipsnio 2 dalį, buvo tikrinamas sprendimo teisėtumas ir pagrįstumas apeliacinio skundo apimtyje. LVAT teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal ABTĮ 40 straipsnio 1 dalį teisę į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą turi ta proceso šalis, kurios naudai priimtas sprendimas. Vis dėlto nagrinėjamu atveju pirmosios instancijos teismas sprendė ne ginčo dėl materialųjų teisių ir pareigų esmę, o tik pareiškėjos skundo priimtinumą klausimą. Tai reiškia, kad nebuvo priimtas sprendimas dėl ginčo esmės ir nebuvo nustatytos materialiosios teisinės pasekmės pareiškėjai. Dėl šios priežasties, nepaisant to, kad pareiškėjos skundas formaliai buvo patenkintas, negalima laikyti, jog sprendimas buvo priimtas jos naudai ABTĮ 40 straipsnio prasme. Atitinkamai neatsirado teisinis pagrindas spręsti dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo šiame proceso etape. Apibendrindama išdėstytas aplinkybes, apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija padarė išvadą, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai ir teisėtai nesprendė pareiškėjos prašymo dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo, todėl apeliacinis skundas buvo atmestas, o skundžiama teismo sprendimo dalis palikta nepakeista²⁰⁵.

Pažymėtina, jog LVAT savo praktikoje nuosekliai laikosi pozicijos, kad bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimas sprendžiamas tik priėmus galutinį teismo procesinį sprendimą, kuriuo byla išnagrinėjama iš esmės. Tais atvejais, kai apeliacinės instancijos teismas panaikina pirmosios instancijos teismo sprendimą ir perduoda bylą nagrinėti iš naujo, nėra pagrindo spręsti

²⁰⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2026 m. kovo 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-202-789/2026

²⁰⁵ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. sausio 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-20-502/2025

dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo, kadangi toks procesinis sprendimas nelaikytinas galutiniu bylos išsprendimu ABTĮ 40 straipsnio 1 dalies prasme²⁰⁶.

Apibendrinant LVAT praktiką dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo esant šalių daugumai, matyti, kad teismas nuosekliai plėtoja diferencijuotą ir nuo formalaus „pralaimėjęs moka“ principo nutolstantį požiūrį. Esminė reikšmė suteikiama ne vien galutinei bylos baigčiai, bet ir realiam kiekvieno proceso dalyvio vaidmeniui ginče, jo procesiniam elgesiui bei įtakai bylinėjimosi išlaidų atsiradimui. LVAT praktika rodo, kad pareiga atlyginti bylinėjimosi išlaidas tenka ne formaliai pralaimėjusiai šaliai, o tam subjektui, kurio veiksmai ar neveikimas lėmė ginčo kilimą ar išlaidų atsiradimą. Todėl tais atvejais, kai skundas tenkinamas dėl priežasčių, nesusijusių su atsakovo veiksmų neteisėtumu (pvz., dėl teismo taikomo proporcingumo principo ar diskrecijos), atsakovas nelaikomas atsakingu už išlaidų atlyginimą. Kita vertus, kai nustatomas atsakovo veiksmų neteisėtumas ir pareiškėjo materialiniai reikalavimai bent iš dalies patenkinami, išlaidų atlyginimas priteisiamas, paprastai proporcingai patenkintų reikalavimų daliai. Taip pat svarbi LVAT praktikos kryptis, trečiųjų suinteresuotų asmenų procesinių teisių stiprinimas. Teismas pripažįsta jų teisę į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą, jeigu jų procesinis dalyvavimas buvo aktyvus ir sėkmingas ginant savo teises. Tačiau kartu pabrėžiama, kad išlaidų atlyginimas galimas tik esant aiškiai pagrįstoms ir proporcingoms išlaidoms. Po Konstitucinio Teismo 2021 m. kovo 19 d. nutarimo LVAT akcentuoja realios ir veiksmingos teisės į teisminę gynybą užtikrinimą, o tai lemia lankstesnį bylinėjimosi išlaidų instituto taikymą, ypač tais atvejais, kai teismas koreguoja sankcijas dėl jų neproporcingumo. Tokiais atvejais net ir nesant atsakovo veiksmų neteisėtumo gali būti pagrindas priteisti išlaidas, siekiant užtikrinti asmens teisę į efektyvią gynybą.

²⁰⁶ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. birželio 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-658-556/2025

IŠVADOS

Atlikus nacionalinio ir užsienio teisinio reguliavimo, teisės doktrinos bei teismų praktikos analizę, darytina išvada, kad įvade suformuluota hipotezė, jog bylinėjimosi išlaidų teisinis reglamentavimas administraciniuose ginčiuose nėra pakankamai išsamus bei aiškus, todėl atsiranda poreikis tobulinti šios srities reglamentavimą, pasitvirtino.

1. Išanalizavus bylinėjimosi išlaidų instituto raidą administraciniuose ginčiuose Lietuvoje, darytina išvada, kad jo formavimąsi nulėmė poreikis užtikrinti proceso šalių interesų pusiausvyrą, atsižvelgiant į struktūrinę nelygybę tarp privataus asmens ir viešojo administravimo subjekto. Svarbiausi pokyčiai įvyko įsteigus administracinius teismus ir priėmus ABTĮ, o vėlesni pakeitimai padėjo procesą padaryti aiškesnį, lankstesnį ir teisingesnį abiem šalims. Pažymėtina, kad nuo naujosios ABTĮ redakcijos įsigaliojimo 2016 m. liepos 1 d. buvo atlikti šeši šio įstatymo nuostatų, reglamentuojančių bylinėjimosi išlaidų institutą, esminiai pakeitimai.

2. Bylinėjimosi išlaidos – tai piniginės lėšos, kurias bylos dalyviai (šalys, savarankiškus reikalavimus reiškiantys tretieji asmenys, pareiškėjai, kreditoriai ar skolininkai) privalo sumokėti už teismo atliekamus procesinius veiksmus, taip pat išlaidos, patirtos tiesiogiai dėl bylos nagrinėjimo teisme.

3. Bylinėjimosi išlaidų atlyginimą administraciniuose ginčiuose reglamentuoja ABTĮ, CPK bei Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą teisinę pagalbą (paslaugas) maksimalaus dydžio patvirtinimo“. Nors ABTĮ detalai reglamentuoja žyminio mokesčio klausimus, dalis nuostatų yra blanketinio pobūdžio ir nukreipia į CPK bei kitų teisės aktų taikymą.

4. Lietuvos ir užsienio valstybių bylinėjimosi išlaidų teisinio reglamentavimo administraciniuose ginčiuose palyginimas rodo, kad kai kurių užsienio valstybių administraciniame procese šis institutas reglamentuojamas išsamiau ir sistemiškiau. Pavyzdžiui, Lenkijos įstatymas detaliau apibrėžia bylinėjimosi išlaidų rūšis, jų paskirstymo bei atlyginimo tvarką, o Lietuvos ABTĮ nuostatos išlieka fragmentiškos ir dalinai blanketinio pobūdžio.

5. Išnagrinėjus bylinėjimosi išlaidų rūšis administraciniuose ginčiuose, darytina išvada, kad šioms išlaidoms priskiriami tiek privalomi mokėjimai, būtini teismo proceso eigai užtikrinti (pvz., žyminis mokestis), tiek būtinos ir pagrįstos išlaidos, atsirandančios dėl ekspertų, vertėjų, liudytojų ar kitų su bylos nagrinėjimu susijusių paslaugų poreikio.

6. Atlikta LVAT praktikos dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo analizė rodo, kad sprendžiant tiek dalinio skundo patenkinimo, tiek bylos užbaigimo nepriėmus sprendimo dėl esmės, tiek esant šalių daugtui atvejus, lemiamą reikšmę turi šalių procesinis elgesys, jų indėlis į

ginčo kilimą bei išlaidų atsiradimą ir galutinis bylos rezultatas. Analizė taip pat atskleidė, jog ABTĮ teisiniame reguliavime egzistuoja spragos, susijusios su bylinėjimosi išlaidų paskirstymu tiek tais atvejais, kai pareiškėjas atsisako skundo ne dėl atsakovo geranoriško reikalavimo patenkinimo, tiek tais atvejais, kai atsakovas reikalavimą patenkina geruoju, tačiau pareiškėjas skundo neatsisako.

PASIŪLYMAI

1. Pažymėtina, kad administraciniame procese bylinėjimosi išlaidų instituto teorinis išplėtojimas išlieka nepakankamas. Todėl tikslinga plėtoti savarankišką šio instituto teoriją, atsižvelgiant į administracinių ginčų specifiką ir nevienodą viešojo administravimo subjekto bei privataus asmens padėtį, siekiant nuoseklesnio teisės normų aiškinimo ir taikymo praktikoje.

2. Atsižvelgiant į Lietuvos ir užsienio valstybių administracinio proceso teisės reglamentavimo palyginamąją analizę, tikslinga svarstyti detalesnio ir nuoseklesnio bylinėjimosi išlaidų reglamentavimo įtvirtinimą ABTĮ, aiškiau apibrėžiant bylinėjimosi išlaidų rūšis, jų paskirstymo kriterijus bei atlyginimo tvarką. Tokie pakeitimai leistų užtikrinti didesnę teisinę aiškumą, proceso šalių lygiateisiškumą ir nuoseklesnę teismų praktiką, atsižvelgiant į užsienio valstybių taikomus modelius bei gerąją praktiką.

3. Siūlytina tobulinti ABTĮ 39 straipsnio nuostatas, aiškiau apibrėžiant bylos nagrinėjimo išlaidų turinį. Ypač tikslinga detalizuoti „*kitų būtinų ir pagrįstų išlaidų*“ sąvoką, pateikiant pavyzdinį tokių išlaidų sąrašą, apimančią dokumentų vertimo, kopijavimo, pašto, kelionės, specialisto išvados parengimo bei antstolio atliktų veiksmų išlaidas.

4. Siūlytina įstatymo leidėjui ABTĮ papildyti 40 straipsnio 2 dalį 1 punktu, kuris aiškiai reglamentuotų bylinėjimosi išlaidų paskirstymą tais atvejais, kai pareiškėjas atsisako skundo ne dėl atsakovo savanoriško reikalavimų patenkinimo. Siūloma nuostatos formuluotė: „*Kai pareiškėjas atsisako skundo ir byla nutraukiama ne dėl to, kad atsakovas geranoriškai patenkino skundo reikalavimus, teismas, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes, procesinę šalių elgesį ir tai, kad atsakovas patyrė bylinėjimosi išlaidų gindamasis nuo pareikštų reikalavimų, turi teisę priteisti atsakovui jo patirtas pagrįstas bylinėjimosi išlaidas.*“

5. Siūlytina ABTĮ papildyti 40 straipsnio 2 dalį 2 punktu, aiškiai reglamentuojančiu bylinėjimosi išlaidų paskirstymą tais atvejais, kai atsakovas geruoju patenkina pareiškėjo reikalavimus, tačiau pareiškėjas skundo neatsisako. Galima formuluotė: „*Jeigu atsakovas po skundo priėmimo teisme geranoriškai patenkina pareiškėjo reikalavimus, o pareiškėjas skundo neatsisako, teismas, nustatęs ginčo dalyko išnykimą, skundą atmeta, o bylinėjimosi išlaidos pareiškėjui neatlyginamos.*“

LITERATŪRA

Nacionaliniai, užsienio ir tarptautiniai teisės aktai bei dokumentai

- Lietuvos Respublikos Konstitucija Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30).
- Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 13 – 308.
- Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas Suvestinė (1999-06-22 – 2000-09-18) <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.72290/FmIWsgDBXu>.
- Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas 1999 m. sausio 14 d. Nr. VIII-1029 (suvestinė redakcija nuo 2016-06-16 iki 2016-06-30).
- Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36 – 1340.
- Lietuvos Respublikos seimo nutarimas dėl teisinės sistemos reformos metmenų (nauja redakcija) ir jų įgyvendinimo Žin., 1998, Nr. 61-1736.
- Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą teisinę pagalbą (paslaugas) maksimalaus dydžio patvirtinimo“ Žin. 2004, Nr. 54-1845.
- Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas // Valstybės žinios. 2005. Nr. 18 – 572.
- Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas Valstybės žinios, 1999-07-09, Nr. 60-1945.
- 2018 m. birželio 30 d. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo Nr. VIII-1029 17, 20, 21, 29, 36 straipsnių pakeitimo ir II dalies II skyriaus papildymo antruoju-1 skirsniu įstatymas Nr. XIII-1434.
- 2018 m. gruodžio 20 d. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo Nr. VIII-1029 25, 41, 42, 66, 70, 84, 97, 127, 132, 133, 138, 143, 144, 153 ir 161 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XIII-1833.
- 2018 m. gruodžio 20 d. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo Nr. VIII-1029 2, 40, 44, 51, 56, 59, 67 ir 71 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 791 straipsniu įstatymas Nr. XIII-1834.
- 2020 m. birželio 11 d. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo NR. VIII-1029 2, 20, 28, 36, 44, 56, 79, 791, 139 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 792 straipsniu įstatymas Nr. XIII-3049.

2022 m. liepos 19 d. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo NR. VIII-1029 17, 20, 23, 36, 51, 77, 120, 121, 122 straipsnių ir II dalies II skyriaus trečiojo skirsnio pakeitimo įstatymas Nr. XIV-1383.

2022 m. birželio 30 d. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo NR. VIII-1029 35, 38 ir 105 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XIV-1350.

Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, LRS, žiūrėta 2025 m. lapkričio 21 d., <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/229b266073bb11e59a1ed226d1cbceb5?jfwid>

1950 m. lapkričio 4 d. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (Žin., 1995, Nr. 40-987).

Verwaltungsgerichtsordnung, VwGO

Laki tuomioistuinnmaksuista 1455/2015

Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi Kancelaria Sejmu s. 1/93 2025-10-28 Dz. U. 2002 Nr 153 poz. 1270.

Gesetz über die Vergütung von Sachverständigen, Dolmetscherinnen, Dolmetschern, Übersetzerinnen und Übersetzern sowie die Entschädigung von Zeuginnen, Zeugen und Dritten.

Verwaltungsgericht Würzburg Beschluss, 12. Apr. 2019 - W 9 M 19.30548.

Specialioji literatūra

Ambrasaitė-Balynienė G., Bakaveckas A., Brazdeikis A. ir kt. Administraciniai teismai Lietuvoje: nūdienos iššūkiai: kolektyvinė monografija, skirta Lietuvos administracinių teismų dešimtmečiui. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2010.

Andrews, N. English Civil Justice. Cambridge University Press, 2003.

Atrill, E., Hodson, D. Civil Litigation. Oxford University Press, 2019.

Bakaveckas A. Viešasis administravimas: samprata, teisinis aspektas ir problemos. Jurisprudencija, 2001, p. 131-137.

Cappelletti, M. The Judicial Process in Comparative Perspective. Oxford, 1989, p. 18

Cappelletti, M., Garth, B. Access to Justice. Vol. I–III. Sijthoff & Noordhoff, 1978.

Čepas A. ir kt. Žmogaus teisės Lietuvoje. Leidinys parengtas pagal JTVP programos „Parama įgyvendinant Nacionalinį žmogaus teisių rėmimo ir apsaugos veiksmų Lietuvos Respublikoje planą“. Vilnius: Naujos sistemos, 2005, p. 33.

Domarkas V. Viešojo administravimo paradigmos kaitos atspindžiai dešimtmečio pabaigos publikacijose: Viešoji politika ir administravimas // Jurisprudencija: mokslo darbai. – Vilnius, 2011, p. 9-16. - ISSN 2029-2872.

Doržinkevič, A. and Kirkutis, M. (2024). Žyminio mokesčio lengvatų ir indeksavimo poveikis teisei kreiptis į teismą. Jurisprudencija.

Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. II tomas. Vilnius: teisinės informacijos centras, 2006.

Jarašiūnas, E. Administracinė justicija Lietuvoje: ištakos, raida ir perspektyvos. Vilnius: MRU leidykla, 2003.

Lapinskas K. Römeris ir administracinė justicija Lietuvoje. Mykolas Riomeris ir šiandiena: teminis straipsnių rinkinys Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidinys 2000, p. 31.

Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003.

Lastauskienė G. „Teisės principai Lietuvos teisės sistemoje: lemia ar nukreipia?“ Konstitucinė justicija Lietuvoje: trys veiklos dešimtmečiai. RECENZUOTŲ MOKSLINIŲ STRAIPSNIŲ RINKINYS. Vilniaus universiteto leidykla 2023 m.

Mikelėnas V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 1997.

Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. Vilnius: Justitia, 2002.

Nekrošius, V. Nekrošius, S. Vėlyvis, Romėnų teisė Kaunas: VIJUSTA, 1996, p. 53-61.

Paužaitė-Kulvinskienė, J. Administracinė justicija: teorija ir praktika Vilnius: Justitia, 2005.

Simaitis R. Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese. – Vilnius: Justitia, 2007, p. 31.

Subrin, S., Main, T. Civil Procedure: Doctrine, Practice, and Context. Aspen Publishers, 2010.

Vadapalas V. Europos administracinė teisė, Vilnius: Eugrimas, 2004.

Valančius, V., Brazdeikis, A., Keturakienė, A. Administracinio proceso veiksmingumo didinimas: tyrimų būklė ir perspektyvos. Mokslinių straipsnių rinkinys Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka 2015 (14), p. 105. - ISSN 2335-2035.

Zuckerman, A. Zuckerman on Civil Procedure: Principles of Practice. 3rd ed. Sweet & Maxwell, 2013.

<https://www.lvat.lt/teismo-lankytojams/kaip-kreiptis-i-teisma/10-zyminis-mokestis/622>.

Study on the Transparency of Costs of Civil Judicial Proceedings in the European Union.

Teismų praktika

Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas byloje Nr. 33/03.

LVAT 2008 m. rugsėjo 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS143-375/2008.

LVAT 2008 m. rugsėjo 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-143-375-08.

LVAT 2009 m. birželio 19 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-438-390-09.

LVAT 2009 m. birželio 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS442 - 292/2009.

LVAT 2010 m. balandžio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS442-180/2010.

LVAT 2010 m. balandžio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-143-281/2010.

LVAT 2010 m. balandžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-146-166/2010.

LVAT 2010 m. balandžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-146-166/2010.

LVAT 2010 m. gruodžio 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS 63–775/2010.

LVAT 2010 m. liepos 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS146–422/2010.

LVAT 2010 m. rugpjūčio 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-822-485/2010.

LVAT 2011 m. gruodžio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS822-759/2011.

LVAT 2011 m. rugsėjo 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS 146-457/2011.

LVAT 2011 m. vasario 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-556-11-11.

LVAT 2012 m. sausio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS602 -68/2012.

LVAT 2012 m. sausio 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS63-49/2012.

LVAT 2012 m. vasario 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS143 -138/2012.

LVAT 2015 m. birželio 9 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje Nr. P858-104/2014.

LVAT 2015 m. gegužės 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-842-492/2015.

LVAT 2015 m. gegužės 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-848-662/2015.

LVAT 2015 m. liepos 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1330-556/2015.

LVAT 2015 m. spalio 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-1256-556/2015.

LVAT 2016 m. rugsėjo 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-473-492/2016.

LVAT 2016 m. rugsėjo 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-473-492/2016.

LVAT 2017 m. balandžio 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-347-552/2017.

LVAT 2017 m. birželio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-1282-442/2017.

LVAT 2018 m. kovo 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-210-520/2018.

LVAT 2018 m. kovo 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-210-520/2018.

LVAT 2018 m. liepos 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-514-525/2018.

LVAT 2018 m. rugpjūčio 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-534-575/2018.

LVAT 2018 m. sausio 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-4291-415/2017.

LVAT 2018 m. spalio 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-679-602/2018.

LVAT 2019 m. lapkričio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-804-415/2019.

LVAT 2019 m. rugpjūčio 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-570-502/2019.

LVAT 2019 m. rugsėjo 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-449-492/2019.

LVAT 2019 m. rugsėjo 4 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-379-525/2019.

LVAT 2019 m. spalio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-656-629/2019.

LVAT 2020 m. gegužės 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-3910-662/2020.

LVAT 2020 m. kovo 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-5449-575/2019.

LVAT 2020 m. kovo 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-5449-575/2019.

LVAT 2020 m. rugpjūčio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-529-492/2020.

LVAT 2020 m. rugpjūčio 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-143-492/2020.

LVAT 2021 m. gegužės 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-669-502/2021.

LVAT 2021 m. gruodžio 1 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2825-520/2021.

LVAT 2021 m. lapkričio 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-170-756/2021.

LVAT 2021 m. lapkričio 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2019-602/2021.

LVAT 2021 m. lapkričio 17 d. nutartis byloje eA-3150-789/2021.

LVAT 2021 m. liepos 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2231-520/2021.

LVAT 2022 m. birželio 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-348-629/2022.

LVAT 2022 m. lapkričio 30 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-958-968/2022.

LVAT 2022 m. vasario 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-141-556/2022.

LVAT 2023 m. birželio 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-286-1047/2023.

LVAT 2023 m. birželio 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-276-624/2023.

LVAT 2023 m. lapkričio 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1297-629/2023.

LVAT 2023 m. lapkričio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-660-415/2023.

LVAT 2023 m. lapkričio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-3-815/2023.

LVAT 2023 m. rugsėjo 6 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-464-624/2023.

LVAT 2023 m. spalio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-857-815/2023.

LVAT 2024 m. balandžio 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-50-1047/2024.

LVAT 2024 m. gegužės 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-291-415/2024.

LVAT 2024 m. gruodžio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-317-575/2024.

LVAT 2024 m. kovo 6 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eTA-6-629/2024.

LVAT 2024 m. lapkričio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-215-629/2024.

LVAT 2024 m. rugsėjo 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-141-815/2024.

LVAT 2024 m. sausio 24 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-1002-463/2024.

LVAT 2024 m. spalio 16 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-633-815/2024.

LVAT 2025 m. balandžio 16 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-107-575/2025.

LVAT 2025 m. balandžio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-464-1188/2025.

LVAT 2025 m. balandžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eTA-8-662/2025.

LVAT 2025 m. birželio 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1861-1188/2025.

LVAT 2025 m. birželio 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1861-1188/2025.
 LVAT 2025 m. birželio 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-658-556/2025.
 LVAT 2025 m. gegužės 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eTA-70-624/2025.
 LVAT 2025 m. gegužės 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1095-789/2025.
 LVAT 2025 m. lapkričio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-1430-525/2025.
 LVAT 2025 m. lapkričio 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-769-968/2025.
 LVAT 2025 m. liepos 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-555-520/2025.
 LVAT 2025 m. rugsėjo 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1494-821/2025.
 LVAT 2025 m. sausio 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-214-968/2025.
 LVAT 2025 m. sausio 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-20-502/2025.
 LVAT 2025 m. spalio 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2570-662/2025.
 LVAT 2025 m. spalio 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-982-1047/2025.
 LVAT 2025 m. vasario 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-469-821/2025.
 LVAT 2026 m. kovo 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-202-789/2026.
 LVAT 2026 m. vasario 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-276-821/2026.
 LVAT 2026 m. vasario 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-489-552/2026.
 LVAT išplėstinės teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS143-375/2008.
 Europos Žmogaus Teisių Teismo 2025 m. gegužės 13 d. sprendimas Nr. 3181/22
 Law No. 150/2002 Coll. Law on Administrative Procedure
 Postanowienie WSA w Olsztynie z dnia 6 listopada 2018 r., sygn. II SO/OI 14/18, CBOSA.
 Wyrok NSA z dnia 4 maja 2016 r., sygn. I OSK 489/15, CBOSA.
 Wyrok WSA w Olsztynie z dnia 20 sierpnia 2019 r., sygn. II SA/OI 447/19, CBOSA.
 Administracinių teismų sprendimai dėl teismo mokesčio už teismo sumokėtą teismo mokesčių bylinėjimosi išlaidų kompensavimo https://mezisoudy.cz/databaze-judikatury/detail-rozhodnuti/8ee44a84-92a8-11ee-b597-2cea7f51f963_iv-us-1059-22-2-rozhodovani-spravnich-soudu-o-nahrade-nakladu-rizeni-za-zaplaceny-soudni-poplatek?utm_source=chatgpt.com žiūrėta 2025 12 03.
 41 IR 21/2023 - 36KSBR sprendimas 06.03.2024 https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/ksbr/41-a-21-2023-36?utm_source=chatgpt.com žiūrėta 2025 12 03.
 East/West Alliance Limited prieš Ukrainą, pareiškimo Nr. 19336/04, 2014 m. sausio 23 d., § 268–269, prieiga per HUDOC: <https://hudoc.echr.coe.int>.

SANTRAUKA

Bylinėjimosi išlaidų atlyginimas administraciniuose ginčiuose yra svarbus veiksmingos teisinės gynybos užtikrinimo aspektas. Darbe analizuojami bylinėjimosi išlaidų paskirstymo tarp proceso šalių ypatumai ir teismų praktikoje taikomi kriterijai, sprendžiant bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimą.

Magistro darbą sudaro įvadas, trys pagrindinės dalys, išvados ir naudotos literatūros sąrašas. Pirmojoje darbo dalyje analizuojama bylinėjimosi išlaidų instituto raida, samprata bei teisinis reglamentavimas Lietuvoje ir užsienio valstybėse, aptariant pagrindinius bylinėjimosi išlaidų atlyginimo principus, jų taikymo ypatumus bei reikšmę užtikrinant asmens teisę į veiksmingą teisminę gynybą. Taip pat nagrinėjami Lietuvos ir užsienio valstybių teisinio reglamentavimo skirtumai bei panašumai, atskleidžiant skirtingus bylinėjimosi išlaidų paskirstymo modelius ir jų taikymo praktiką administraciniuose ginčiuose.

Antrojoje darbo dalyje analizuojamos bylinėjimosi išlaidų rūšys administraciniuose ginčiuose, aptariant jų turinį, teisinę prigimtį bei priteisimo sąlygas. Taip pat nagrinėjami atskirų bylinėjimosi išlaidų rūšių ypatumai, jų atribojimas bei praktinės problemos, kylančios taikant bylinėjimosi išlaidų atlyginimo institutą administraciniame procese.

Trečiojoje darbo dalyje atliekama aktualiausios Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas praktikos dėl bylinėjimosi išlaidų administraciniuose ginčiuose analizė bei teismų sprendimų vertinimas. Šioje dalyje nagrinėjami teismų formuojami bylinėjimosi išlaidų paskirstymo ir atlyginimo kriterijai, atstovavimo išlaidų priteisimo viešojo administravimo subjektams ypatumai bei praktikoje kylantys probleminiai aspektai, atskleidžiant jų reikšmę vienodos teismų praktikos formavimui.

Baigiamojoje darbo dalyje apibendrinami atlikto tyrimo rezultatai, pateikiami pagrindiniai tyrimo vertinimai bei siūlymai, skirti bylinėjimosi išlaidų reglamentavimo ir jo taikymo praktikos tobulinimui.

SUMMARY

Reimbursement of litigation costs in administrative disputes is an important aspect of ensuring the right to effective legal protection. This thesis analyses the peculiarities of the allocation of litigation costs between the parties to the proceedings and the criteria applied in judicial practice when deciding issues related to the distribution of litigation costs.

The master's thesis consists of an introduction, three main parts, conclusions, and a list of references. The first part of the thesis analyses the development, concept, and legal regulation of the institute of litigation costs in Lithuania and foreign countries, discussing the main principles of reimbursement of litigation costs, the peculiarities of their application, and their significance in ensuring an individual's right to effective judicial protection. It also examines the similarities and differences in the legal regulation of Lithuania and foreign states, revealing different models for the allocation of litigation costs and their application in administrative disputes.

The second part of the thesis analyses the types of litigation costs in administrative disputes, discussing their content, legal nature, and the conditions for their reimbursement. This part also examines the peculiarities of individual types of litigation costs, their differentiation, and the practical issues arising in the application of the institute of reimbursement of litigation costs in administrative proceedings.

The third part of the thesis provides an analysis of the most relevant case law of the Supreme Administrative Court of Lithuania concerning litigation costs in administrative disputes, as well as an evaluation of court decisions. This part examines the criteria developed by courts for the allocation and reimbursement of litigation costs, the peculiarities of awarding representation costs to public administration entities, and the problematic aspects arising in practice, revealing their significance for the formation of consistent judicial practice.

The final part of the thesis summarizes the results of the conducted research, presents the main findings of the study, and provides proposals aimed at improving the legal regulation of litigation costs and its practical application.